

วารสาร

JMBR

มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhasothorn Review

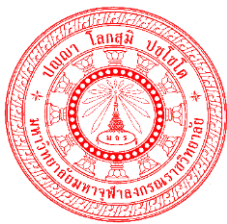
ISSN: 2773-9554 (Online)

JMBR

Vol.5 No.1 January - June 2025

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (2025) : มกราคม - มิถุนายน 2568

วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhasothorn Review

ISSN: 2773-9554 (Online)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2568

Vol.5 No.1 January – June 2025

• วัตถุประสงค์

วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยและตีพิมพ์บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ศาสนศึกษา และพุทธศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือการประยุกต์พุทธศาสนากับสาขาวิชาอื่น เช่น การศึกษา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน บทความทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับการสอน และการวิจัยทางพระพุทธศาสนา ใน 2 กลุ่มประกอบด้วยกลุ่มที่ 1 พระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม ได้แก่ หลักพุทธธรรม การวิเคราะห์หลักพุทธธรรม และกลุ่มที่ 2 พุทธศาสนาประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายในหรือนอกหน่วยงาน ที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

• กำหนดการเผยแพร่วารสาร (Publication Frequency)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ เป็นราย 6 เดือน

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

• เจ้าของ

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทรศัพท์/โทรสาร 0-3882-0916

Email: mcujsothorn@gmail.com

<http://sothorn.mcu.ac.th>

• **ที่ปรึกษาวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์**

พระครูปริยัติวรณารณ, ผศ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

พระครูวิมลปริยัติบัณฑิต, ผศ. ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• **หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Editor-in-Chief)**

ผศ. ดร.จตุพล พรหมมี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• **กองบรรณาธิการ**

รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ. ดร.อำนวย ปาอ้าย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

ผศ. ดร.บุญรอด บุญเกิด

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ. ดร.สมคิด ดวงจักร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผศ. ดร.พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

ผศ. ดร.สมชาย ดำเนิน

สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย

ผศ. ดร.สุทธิทัต ศรีอร่าม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

ดร.บุญยอด ศรีรัตนสรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

ดร.สกุล อ้นมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

พระพรหมพิริยะ ถาวโร, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

ดร.พรภิรมย์ ยอดบุญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร

• **คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์ (Peer Review)**

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

• **ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

รศ. ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

รศ. ดร.สมชัย ศรีนอก

รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

รศ. ดร.สุเทพ พรหมเลิศ

รศ. ดร.กฤต ศรียะอาจ

ผศ. ดร.ธวัชชัย สมอเนื่อ

ผศ. ดร.มัน เสือสูงเนิน

ผศ. ดร.อดุลย์ คนแรง

พระมหากฤษณ์ธินันต์ เสฎฐเมธี, ดร.

พระครูปลัดวิมลปริยัติวัฒน์, ดร.

• **ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย**

ศ.กิริติ บุญเจือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รศ. ดร.สุวิญ รักสัตย์

รศ. ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รศ. ดร.เสาวณิต วิงวอน

รศ. ดร.ศานติ ภัคดีคำ

รศ.สุริยศักดิ์ มังกรแก้ววิกุล

ผศ. ดร.รสริน เจริญไธสง

ผศ. ดร.ยศธร ทวีพล

ผศ. ดร.เอกชัย ไชยดา

ผศ. ดร.ไชยะ เทพา

ผศ.ประมวล น้อยทรง

ผศ.สุชิน นิธิไชโย

พระมหาเอกวิน ปิยวีโร, ดร.

พระมหาโยธิน มาศสุข, ดร.

ดร.ศิตภัทร ศิริฉัตรเดชา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชรินทร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชรินทร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชรินทร์

• ฝ่ายประสานงานและจัดการ

• พิธีกรอักษร

พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ ขนติพล

พระครูสังฆรักษ์สรวงศ์ นาสีโล

พระเอนก คุณวุฒโฒ

ผศ.สมภพ สายหยุด

ดร.นิรมล ตรีตราเพชร

พระครูสังฆรักษ์วิจิตร ธีรจิตโต, ดร.

พระมหาสหาย กนตธมโม

พระมหาปิยะ ปิยวฑฒโน

ผศ. ดร.เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์

นางน้ำทิพย์ มั่งคั่ง

• งานสมาชิก

พระมหาเกรียงไกร กิตติปัญโญ

นายสมศักดิ์ ธรรมศร

นางสาวนฤมล โพธิ์ทอง

• บันทึกข้อมูล

นางกาญจนา เชี่ยวชาญ

นางวลัยพรรณ ไชทอง

นางสาวสุธิดา ทองอินทร์

นางสาววารุณี กราบตุ้ม

• งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

พระมหาประสพสุข ปิยภาณี

• นิติกร

นายสมศักดิ์ ทารินทร์

นายไพสม สายหยุด

นายปัญญา โพธิ์ทอง

- ภาพ/ศิลปะ

พระมหาประสพสุข ปิยภาณี

ดร.สิทธิกร พันศิริ

- ออกแบบปก

พระพรหมพิริยะ ถาวโร

- จัดรูปเล่ม

ผศ. ดร.ภูริทัต ศรีอร่าม

ดร.พรภิรมย์ ยอดบุญ

- สำนักงาน

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
ฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000 โทรศัพท์/โทรสาร 0 3882 0916

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568) มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ จำนวน 9 เรื่อง ดังนี้

1) เรื่อง **คุณภาพของการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา** โดย พระครูสิริวิริยธาดา ไยอุ่น; พระธนากร ผาลาพัง, วัชรภรณ์ สิงห์สำราญ วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

2) เรื่อง **แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน** โดย รวีวรรณ วงศ์เดชาพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา และเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) เรื่อง **การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา** โดย พรภิรมย์ ยอดบุญ, พระพรหมพิริยะ มาลย์รักษ์ และดนัย ทองบุญมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของเยาวชน และเพื่อเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

4) เรื่อง **การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา** โดย พระครูปลัดวิมลปริยัตติวัฒน์ วงศ์กันทรากัย, พระมหาสหาย จำปาแก้ว, ชัยวิวัฒน์ ลาไป, นิรมล ตรีตราเพชร และปัญญา โพธิ์ทอง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา

5) เรื่อง **วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค** โดย ภูริทัต ศรีอร่าม, พระครูวิมลปริยัตติบัณฑิต ไกรฤกษ์ศิลป์, พระครูโอภาสสรธาคูณ โหมตศิริ, เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และพรภิรมย์ ยอดบุญ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค และเพื่อวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

6) เรื่อง **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3** โดย นิรันดร์ บัวหลวง และอาภาพรณ ประทุมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

7) เรื่อง **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้** การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โดย สุธัญญา ฐิตไพบการ, สุพจน์ เกิดสุวรรณ และสุดาพร พงษ์พิชญ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้

Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไป และเพื่อศึกษาผลของการประเมินความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และความพึงพอใจจากการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรม

8) เรื่อง **ความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครู: กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้างความพร้อมสู่วิชาชีพในยุคดิจิทัล** โดย สุรน วงศ์แดง มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครู: กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้างความพร้อมสู่วิชาชีพในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยแนวคิดและความสำคัญ สถานการณ์ปัจจุบันของความฉลาดรู้ทางการเงิน กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปปฏิบัติ

9) เรื่อง **อนันมิกายกับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** โดย องปลัดศราวุธ จันทนะ, องปลัดธรรมปัญญาวิวัตร รักประเทศ และณณณีย์ ศรีสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบอนันมิกายแล้ว และเปรียบเทียบการเผยแผ่กับพระพุทธศาสนาเถรวาทในไทย เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการอนุวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่า ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตพล พรหมมี
หัวหน้ากองบรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	I - VI
บทความวิจัย	
คุณภาพของการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พระครูสิริวิริยธาดา ไยอุ่น, พระธนากร ฆาลาพัง และวัชรภรณ์ สิงห์สำราญ วัดโสธรวราราม วรวิหาร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์	1 - 15
การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัด ฉะเชิงเทรา พรภิรมย์ ยอดบุญ, พระพรหมพิริยะ มาลัยรักษ์ และดนัย ทองบุญมา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	29 - 43
การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา พระครูปลัดวิมลปริยัติวัฒน์ วงศ์กันทรากัย, พระมหาสหาย จำปาแก้ว, ชัยวิวัฒน์ ลาไป, นิรมล ตรีตราเพชร และปัญญา โพธิ์ทอง วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	44 - 58
วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ภูริทัต ศรีอร่าม, พระครูวิมลปริยัติบัณฑิต ไกรฤกษ์ศิลป์, พระครูโอภาสสราธิคุณ โหมดศิริ, เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และพรภิรมย์ ยอดบุญ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	59 - 70
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 นิรันดร์ บัวหลวง และอาภาพรณ ประทุมไทย วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา	71 - 85
การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษา ทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สุธัญญา ฐิตุปการ, สุพจน์ เกิดสุวรรณ และสุดาพร พงษ์พิษณุ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น	86 - 100

บทความวิชาการ	
แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน	16 - 28
รวีวรรณ วงศ์เดชานันท์	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
ความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครู: กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้างความพร้อม	101 - 115
สู่วิชาชีพในยุคดิจิทัล	
สุนัน วงศ์แดง	
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	
อนันมิกายกับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	116 - 129
องปัดศราวุธ จันทนะ, องปัดธรรมปัญญาจิวัตร รักประเทศ และณณณีย์ ศรีสุข	
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	
วัดเขตรนาบุญญาราม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	
วัดอุภัยภาติการาม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	
นักวิชาการอิสระ	

คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

The Quality of Service Provided by Personnel at Wat Sothornwararam Worawihan, Chachoengsao Province

¹พระครูสิริวิริยธาดา ไยอุ้น,²พระธนากร ผาลาพัง และ ³วัชรภรณ์ สิงห์สำราญ

¹ Phrakhrusiriviriyathada Yi-un,² Phra Thanakorn PalaPhang

and ³ Watcharaporn Singsamran

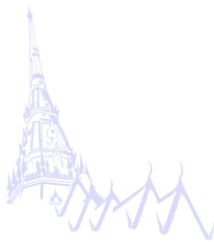
^{1,2}วัดโสธรวราราม วรวิหาร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

³คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

^{1,2} Wat Sothorn Wararam Worawihan, National Office of Buddhism, Thailand

³ Faculty of Management Science, Rajabhat Rajanagarindra University, Thailand

Email: Phat7373@hotmail.com

Received November 4, 2024; Revised April 12, 2025; Accepted April 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มุ่งศึกษาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและแนวคิดคุณภาพการให้บริการของ Parasuraman, a Zeithaml & Berry จากรูปแบบ SERVQUAL เป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัย คือ วัดโสธรวราราม วรวิหาร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มาใช้บริการที่วัดโสธรวราราม วรวิหาร จำนวน 300 คน ใช้การเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 อันดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามให้กับประชากรที่มาใช้บริการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) t-test และ f-Test (One Way Analysis of variance) ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2. การเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ให้บริการต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร พบว่า บุคลากรควรมี Service Mind มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและจัดการผู้ให้บริการเพื่อไม่ให้เกิดความแออัด และสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สินของผู้ใช้บริการ และเพิ่มเติมป้ายบอทสวดมนต์

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, คุณภาพการให้บริการ, วัดโสธรวราราม วรวิหาร

Abstract

Parasuraman, Zeithaml, and Berry, which assesses service quality across five dimensions: tangibility, reliability, responsiveness, assurance, and empathy. The research site is Wat Sothorn Wararam Worawihan, with a sample comprising 300 visitors who utilized the temple's services. Participants were selected through accidental sampling, a non-probability sampling method where subjects are chosen based on their availability and proximity. Data were collected using a structured questionnaire employing a 5-point Likert scale to measure respondents' perceptions of service quality. Statistical analyses included frequency, percentage, mean, standard deviation, t-tests, and one-way ANOVA (F-test) to examine differences in service quality perceptions across demographic variables. The findings reveal that, overall, the service quality provided by the temple's personnel is rated at the highest level across all five SERVQUAL dimensions. Furthermore, comparisons of service quality perceptions based on gender, age, education level, occupation, and income indicate no statistically significant differences at the 0.05 level. Based on these results, recommendations for enhancing service quality include fostering a service-oriented mindset among staff, improving problem-solving capabilities, effectively managing visitor flow to prevent overcrowding, ensuring the security of visitors' belongings, and adding signage for prayer chants to enhance the visitor experience.

Keywords: Satisfaction, Service quality, Wat Sothorn Wararam Worawihan

บทนำ

วัดในประเทศไทยถือเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและจิตใจของประชาชนมาอย่างยาวนาน เป็นทั้งสถานที่ประกอบศาสนกิจ แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ วัดหลายแห่งได้รับความนิยมจากผู้คนที่ชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในช่วงวันหยุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของวัดในฐานะ “ผู้ให้บริการสาธารณะ” ที่มีความสำคัญไม่แพ้ภาคส่วนอื่นของสังคม ในขณะที่จำนวนผู้มาใช้บริการวัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง บุคลากรที่เกี่ยวข้องภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ สามเณร หรือเจ้าหน้าที่จิตอาสา ล้วนต้องมีบทบาทในการจัดการและให้บริการแก่ประชาชนอย่างมีคุณภาพ การให้บริการในวัด แม้จะไม่ใช่บริการในเชิงธุรกิจ แต่ก็มีเป้าหมายในการสร้างความพึงพอใจ ความศรัทธา และการกลับมาใช้บริการซ้ำของประชาชนเช่นเดียวกับภาคธุรกิจทั่วไป (Lovelock & Wirtz, 2016) งานวิจัยของมณีรัตน์ อินทรวิโรจน์ (2563) พบว่า คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดส่งผลโดยตรงต่อระดับความพึงพอใจและความผูกพันของผู้รับบริการ อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรทางศาสนา แม้จะมีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการในวัด เช่น งานของศรีสุดา สุขขัง (2562) ที่ศึกษา

รูปแบบการจัดการวัดในฐานะศูนย์กลางชุมชน แต่ยังขาดงานวิจัยที่ศึกษาเชิงลึกเฉพาะด้าน “คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัด” โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของผู้ใช้บริการสูง เช่น วัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงยังมี “ช่องว่างขององค์ความรู้” ที่สมควรได้รับการศึกษาต่อยอดอย่างเป็นระบบ

วัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นหนึ่งในวัดสำคัญของประเทศไทย ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และความศรัทธาทางศาสนา วัดแห่งนี้มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ “หลวงพ่อโสธร” ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วประเทศ ส่งผลให้ในช่วงวันหยุดหรือเทศกาลสำคัญ มีประชาชนเดินทางมาขอพรและแก้บนเป็นจำนวนมาก สถิติล่าสุดจากสำนักงานสถิติจังหวัดฉะเชิงเทรา (2560) ระบุว่า วัดโสธรมีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยมากกว่า 10,000 คนต่อวันในช่วงสุดสัปดาห์ และมากกว่านั้นในช่วงเทศกาล ซึ่งสร้างภาระงานและความท้าทายต่อระบบการให้บริการภายในวัดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาและสังเกตการณ์หลายครั้ง พบว่า แม้ทางวัดจะมีบุคลากรที่มีจิตบริการ แต่การจัดการยังขาดระบบและมาตรฐานร่วมกันในหลายมิติ เช่น ความสม่ำเสมอในการสื่อสารข้อมูล ความสะดวกในการรับบริการ หรือความพร้อมของสถานที่รองรับผู้สูงอายุและผู้พิการ ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของ ญัตติฯ ทองรัตน์ และวีรพล กุลบุตร (2566) ที่ระบุว่า การบริหารจัดการภายในวัดโสธรมีความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะในด้านการจัดการบุคคลและความปลอดภัยต่อผู้ใช้บริการ จึงเป็นโจทย์สำคัญที่ควรมีการวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการให้ตอบสนองต่อบริบทของผู้ใช้บริการที่หลากหลายมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมุ่งหวังที่จะเป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการในวัด โดยเฉพาะวัดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวัดโสธรวราราม ทั้งด้านจำนวนผู้ใช้บริการและความสำคัญทางศาสนา อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนางานบริการในวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่เข้มแข็งขององค์กรทางศาสนาในสังคมไทยยุคใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ให้บริการต่อคุณภาพการให้บริการ ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ใช้บริการที่มีเพศต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร แตกต่างกัน
2. ผู้ใช้บริการที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร แตกต่างกัน

3. ผู้ใช้บริการที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร แตกต่างกัน
4. ผู้ใช้บริการที่มีอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร แตกต่างกัน
5. ผู้ใช้บริการที่มีรายได้ต่างกันมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร แตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริการที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางคือแบบจำลอง SERVQUAL ของ Parasuraman, Zeithaml และ Berry (1988) ซึ่งจำแนกคุณภาพการบริการออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่

1. ความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) หมายถึง สิ่งที่จับต้องได้ของการให้บริการ เช่น สถานที่ บุคลากร อุปกรณ์ และสื่อการให้บริการต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นภาพลักษณ์แรกที่ผู้รับบริการสัมผัสได้ ซึ่งสะท้อนถึงความเอาใจใส่ในรายละเอียดของหน่วยบริการ และช่วยสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาของ Al-Ababneh (2020) พบว่า ความสะอาด ความทันสมัย และการตกแต่งที่ดีของสถานที่บริการ มีอิทธิพลโดยตรงต่อการรับรู้คุณภาพบริการในกลุ่มผู้บริการโรงแรม

2. ความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability) หมายถึง ความสามารถในการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ ถูกต้อง และตรงตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับผู้รับบริการ งานวิจัยของ Islam et al. (2022) พบว่า ความน่าเชื่อถือของพนักงานบริการในองค์กรรัฐส่งผลต่อความพึงพอใจและความไว้วางใจของผู้ใช้บริการอย่างมีนัยสำคัญ

3. การตอบสนองต่อความต้องการ (Responsiveness) หมายถึง ความเต็มใจและรวดเร็วในการให้บริการ การสามารถเข้าถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และการได้รับข้อมูลที่ชัดเจนทันเวลา อ้างอิงจากงานวิจัยของ Setiawan et al. (2021) การตอบสนองที่รวดเร็วของบุคลากรในหน่วยงานสาธารณสุขช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความพึงพอใจของผู้มารับบริการ

4. การสร้างความมั่นใจ (Assurance) หมายถึง ความสามารถของบุคลากรในการถ่ายทอดความรู้ ความเชี่ยวชาญ และการปฏิบัติต่อผู้รับบริการด้วยความสุภาพ จริงใจ ทำให้ผู้รับบริการรู้สึกมั่นใจและปลอดภัย จากการศึกษาของ Ratnasari et al. (2020) พบว่า การแสดงความรู้และทักษะของพนักงานบริการในร้านอาหาร มีผลต่อความรู้สึกเชื่อมั่นของลูกค้า และส่งผลต่อพฤติกรรมการกลับมาใช้บริการซ้ำ

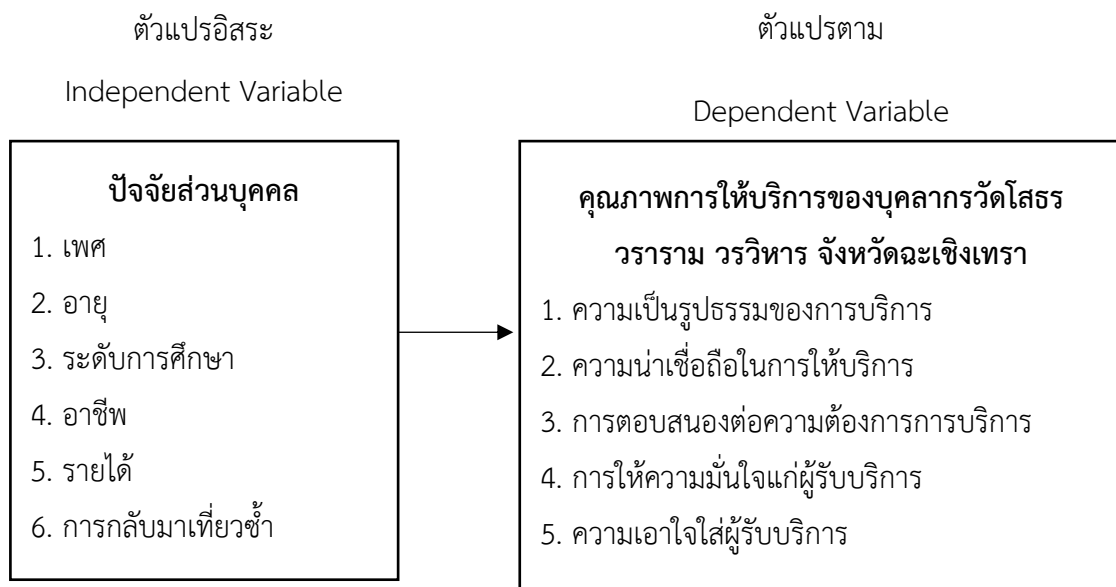
5. ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) หมายถึง ความเข้าใจในความต้องการเฉพาะบุคคล การดูแลเอาใจใส่ และการให้บริการอย่างเป็นกันเอง งานวิจัยของ Nguyen & Nguyen (2023) พบว่า ความเห็นอกเห็นใจของเจ้าหน้าที่บริการในศูนย์ราชการช่วยลดความเครียดของผู้ใช้บริการ และเพิ่มความรู้สึกพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า SERVQUAL เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจคุณภาพการบริการในเชิงโครงสร้าง และยังสามารถนำไปปรับใช้ได้หลากหลายในภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะในบริบทไทยที่มีความหลากหลายของผู้ใช้บริการและบริบททางวัฒนธรรมที่เฉพาะตัว

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวรารามวรวิหาร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและแนวคิดเรื่องคุณภาพการให้บริการจากรูปแบบ SERVQUAL นำมาใช้ในการสร้างแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) พื้นที่วิจัย คือ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชาชนที่มาใช้บริการที่วัดโสธรวราราม วรวิหาร จำนวน 300 คน โดยเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) ซึ่งเป็นแบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 อันดับ ประกอบด้วย 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการจำนวน 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จำนวน 8 ข้อ

2. ด้านการตอบสนองต่อความต้องการให้บริการ (Reliability) ของบุคลากรวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 7 ข้อ

3. ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Responsiveness) ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 4 ข้อ

4. ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้บริการ (Assurance) ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 5 ข้อ

ด้านที่ 5. ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ต่อบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 4 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความตั้งใจในการกลับมาใช้บริการซ้ำ ของผู้รับบริการวัดโสธรวราราม วรวิหาร จำนวน 5 ข้อ

ส่วนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้บริการวัดโสธรวราราม วรวิหาร

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามให้กับประชากรที่มาใช้บริการ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและแนวคิดคุณภาพการให้บริการของ (Parasuraman, a Zeithaml & Berry, 1988) จากรูปแบบ SERVQUAL ใช้ศึกษาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.959 เก็บ รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากประชากรที่ใช้ศึกษา ด้วยวิธีการไปแจกด้วยตนเองและรับกลับคืนด้วย ตนเอง ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 300 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), และค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่า f-Test (One Way Analysis of variance) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 จึงนำค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ใช้การทดสอบโดยวิธีเชฟเฟ (Scheffe's Post hoc Comparison)

ผลการวิจัย

จากการศึกษา “คุณภาพการบริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม แยกตามสถานภาพ เพศ อายุ ระดับชั้นปีที่ศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็นประชากรเพศหญิง จำนวน 182 คน (ร้อยละ 60.7) รองลงมาเป็นประชากรเพศชาย จำนวน 118 คน (ร้อยละ 39.3) จำแนกตามอายุ ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีอายุ 21 - 30 ปี จำนวน 91 คน (ร้อยละ 30.0) รองลงมาเป็นประชากรที่มีอายุ 31 - 40 ปี จำนวน 82 คน (ร้อยละ 27.3) และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 12 คน (ร้อยละ 4.0) จำแนกตามระดับการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 182 คน (ร้อยละ 60.7) รองลงมาเป็นประชากรที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 104 คน (ร้อยละ 34.7) และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 1 คน (ร้อยละ 0.3) จำแนกตามอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท จำนวน 111 คน (ร้อยละ 37.0) รองลงมาเป็นประชากรที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 80 คน (ร้อยละ 26.7) และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีเป็นประชากรที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.3) จำแนกตามรายได้ ส่วนใหญ่

เป็นประชากรที่มีรายได้ 30,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 80 คน (ร้อยละ 26.7) รองลงมาเป็นประชากรที่มีรายได้ เท่ากัน 12,001 - 15,000 บาท และ 20,001 - 30,000 บาท จำนวน 51 คน เท่ากัน (ร้อยละ 17.0) เท่ากัน และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีเป็นประชากรที่มีรายได้ 9,001 - 12,000 บาท จำนวน 29 คน (ร้อยละ 9.7) ตามลำดับ

การกลับมาใช้บริการซ้ำที่วัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$ และ $SD = 0.537$) เมื่อพิจารณาการจัดอันดับเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุดของแต่ละข้อ พบว่า อันดับแรก ท่านจะกลับมาใช้บริการจากวัดโสธรวราราม วรวิหาร อีก ถึงแม้ว่าจะมีสถานการณ์การแพร่ระบาด covid 19 ($\bar{X} = 4.66$ และ $SD = 0.583$) รองลงมา ท่านจะเลือกใช้บริการจากวัดโสธรวราราม วรวิหารอีก ถึงแม้ว่ามีสภาวะทางเศรษฐกิจก็ไม่ดีก็ตาม ($\bar{X} = 4.63$ และ $SD = 0.577$) หากท่านต้องการมาทำบุญ ในอนาคต ท่านจะเลือกใช้บริการจากวัดโสธรวราราม วรวิหาร ทุกครั้ง ($\bar{X} = 4.56$ และ $SD = 0.671$) ท่านมีแนวโน้มที่อาจจะกลับมาใช้บริการที่ วัดโสธรวราราม วรวิหาร ต่อไป ภายในระยะ เวลา 1 ปี ($\bar{X} = 4.56$ และ $SD = 0.649$) และหากท่านมีโอกาสมาทำบุญในอนาคต ท่านจะเลือกใช้บริการจากวัดโสธรวราราม วรวิหาร เป็นอันดับแรก ($\bar{X} = 4.52$ และ $SD = 0.696$) อยู่ในอันดับสุดท้าย

2. คุณภาพการบริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา วิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ด้านการตอบสนองต่อความต้องการให้บริการ ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้บริการ และด้านความเห็นอกเห็นใจ

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม

คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร ในภาพรวม	n = 300		แปลผล
	$\bar{X}$	SD	
1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ	4.45	0.573	มากที่สุด
2. ด้านการตอบสนองต่อความต้องการให้บริการ	4.32	0.632	มากที่สุด
3. ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ	4.26	0.685	มากที่สุด
4. ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ	4.29	0.667	มากที่สุด
5. ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้รับบริการ	4.37	0.680	มากที่สุด
รวม	4.35	0.572	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$ และ $SD = 0.572$) เมื่อพิจารณาการจัดอันดับ

เป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดของแต่ละข้อ พบว่า อันดับแรก ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ($\bar{X} = 4.34$ และ $SD = 0.571$) รองลงมาด้านความเห็นอกเห็นใจผู้รับบริการ ($\bar{X} = 4.37$ และ $SD = 0.680$) ด้านการตอบสนองต่อความต้องการให้บริการ ($\bar{X} = 4.32$ และ $SD = 0.632$) ด้านการให้ความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ($\bar{X} = 4.29$ และ $SD = 0.667$) และด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.26$ และ $SD = 0.685$) อยู่ในอันดับสุดท้าย

3. การเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 5 ด้าน พบว่า

ด้านที่ 1 ด้านความเป็นรูปธรรม (Tangibles) ของการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า อยากให้วัดเป็นที่ให้ประชาชนเข้ามาทำบุญด้วยความเลื่อมใส มากกว่าพุทธพาณิชย์ และอยากให้เพิ่มเติมในส่วนของที่พักผ่อนเวลาทำบุญเสร็จ ในส่วนของบุคลากรประชาชนมีความคิดเห็นว่า อยากให้บุคลากรมีชุดเฉพาะหรือลักษณะที่บอกว่าเป็นบุคลากรของวัดให้เด่นชัดขึ้น แต่ในส่วน of บุคลากรที่แต่งกายสุภาพเรียบร้อยประชาชนก็มีความคิดเห็นเป็นไปในทางบวกเช่นกัน การเก็บดอกไม้ก็เร็วเกินไป และควรเพิ่มเติม Service mind ให้แก่บุคลากร ในส่วนของป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยรวมภายนอกดูดี แต่ป้ายบทสวดมนต์อยู่ต่ำไปมีค่อนข้างน้อยที่ประชาชนที่เข้ามากราบสักการะด้านหลังหรือด้านข้างมองไม่เห็นหรือเห็นไม่ชัด จึงควรเพิ่มเติม การเดินทางมาวัดโสธรฯ มีความสะดวกสบาย วัดโสธรฯ

มีสถานที่ที่กว้างขวางเพียงพอ กับ สัดส่วนของผู้รับบริการ อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งภายนอกและภายในของวัดโสธรฯ มีเครื่องมืออุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ที่ครบครันทันสมัย การติดต่อแผนกต่าง ๆ ภายในวัดโสธรฯ มีความ สะดวกสบาย ไม่ยุ่งยาก ชับซ้อน บุคลากร ของวัดโสธรฯ มีการแต่งกายที่เรียบร้อย สะอาด ยิ้มแย้ม แจ่มใส สุภาพ ท่านรู้สึกถึงความปลอดภัยทุกครั้ง เข้ารับบริการ การให้บริการเป็นไปตามระบบ ตามขั้นตอน

ด้านที่ 2 ด้านการตอบสนองต่อความต้องการให้บริการ (Reliability) ของบุคลากรวัดโสธร วราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า สภาพของวัดเปลี่ยนแปลงไปมาก ดูสวย สะอาด สงบ เหมาะแก่การไปพักผ่อนหรือเรียนรู้ในทางธรรม ถึงแม้สถานที่จอดรถยังน้อยไปสำหรับรองรับประชาชน ที่เข้ามาทำบุญ ทำให้ประชาชนต้องไปจอดรถไกล ด้านบุคลากร ควรยิ้มแย้มแจ่มใส แต่ก็ตอบสนอง การให้บริการได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว ทันทีถึง ถึงแม้ไม่มีการร้องขอ และให้บริการด้วยความเต็มใจ สามารถตอบสนองสงสัยในการเข้ารับบริการได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนมีการแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดทั้งการใช้ บริการต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด ชัดเจน ระยะเวลาในการให้บริการแต่ละขั้นตอนเป็นไปอย่างรวดเร็ว เหมาะสม มีความพร้อมในการให้บริการ

ด้านที่ 3 ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Responsiveness) ของบุคลากรวัดโสธร วราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า เนื่องจากความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโสธรเป็นที่ประจักษ์ แก่ผู้มีจิตศรัทธา และเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมากกล่าวกันว่าผู้ที่ได้มาขอพรกับหลวงพ่อโสธร มักจะสมปรารถนาในเรื่องการค้าขาย ประสบความสำเร็จ มีโชคลาภเงินทอง และสุขภาพแข็งแรง ทำให้มีประชาชนจำนวนมากต่างหลั่งไหลเข้ามากราบไหว้และขอพรจากหลวงพ่อปกป้องคุ้มครองหรือขอพร ให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ทำให้ภาพรวมของวัดดูน่าเชื่อถือซึ่งรวมไปถึงพระภิกษุ สามเณร และบุคลากร ภายในวัดอีกด้วย มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบริการอย่างถูกต้องการให้บริการได้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ และมีความเชี่ยวชาญสามารถแนะนำ ได้ตรงกับความต้องการ น่าเชื่อถือ เช่นวิธีการบนบานควรทำอย่างไร รวมไปถึงการปฏิบัติตัวควรทำอย่างไรเมื่อมาใช้บริการ และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและจัดการ ผู้ใช้บริการไม่ให้เกิดความแออัด หรือการเดินทางเข้ามาสะดวกมากขึ้น

ด้านที่ 4 ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้บริการ (Assurance) ของบุคลากรวัดโสธร วราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า บุคลากรจะต้องสร้างความรู้สึกรับการยอมรับว่า เป็นบุคลากร หรือคณะบุคลากรที่น่าเชื่อถือยกย่อง ไม่มีข้อน่ารังเกียจ ในเรื่องบุคลิกภาพและกิริยามารยาทบุคลากร มีคุณภาพทำงานมีประสิทธิภาพ กระตือรือร้น รวดเร็ว ว่องไว พุดจาสุภาพนุ่มนวล รู้สึกมั่นใจว่าจะได้รับการ ที่ดีที่สุด ทุกครั้งของการเข้ารับบริการ มีช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ง่ายสะดวก เช่น หน่วยประชาสัมพันธ์ สามารถติดต่อสื่อสารที่ดี มีคุณภาพ ตรงประเด็น มีทักษะใน การให้บริการคล่องแคล่ว ว่องไว และตามจุดต่าง ๆ เช่น จุดขายดอกไม้ธูปเทียน ห้องรับสังฆทาน หรือชั้นวางรองเท้า เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้รู้สึกปลอดภัยในทรัพย์สินของท่านทุกครั้งของการเข้ามาใช้บริการ

ด้านที่ 5 ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า บุคลากรภายในวัดโสธรฯ ให้บริการด้วยความเต็มใจ ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

เอาใจใส่ เอื้อเฟื้อ ยิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้อยากกลับมาใช้บริการอีกครั้ง ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกได้รับความเห็นอกเห็นใจทุกครั้งที่ได้ เข้ารับบริการ รวมไปถึงผู้ที่มาใช้บริการเป็นครั้งแรกส่วนใหญ่ก็มีความคิดเห็นว่าการให้บริการตรงกับความต้องการทุกด้าน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา “คุณภาพการบริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. การประยุกต์ใช้โมเดล SERVQUAL กับบริบทของวัด สามารถสะท้อนคุณภาพการบริการได้อย่างครอบคลุม การนำ SERVQUAL ซึ่งเดิมมักใช้ในบริบทเชิงพาณิชย์ มาปรับใช้กับบริบทของวัด ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว แสดงให้เห็นว่า เครื่องมือนี้อาจสะท้อนมิติของคุณภาพการให้บริการในเชิงพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ประชาชนให้ความสำคัญกับ “รูปธรรมของการบริการ” และ “ความเห็นอกเห็นใจ” มากกว่าความน่าเชื่อถือในเชิงระบบ จากข้อมูลพบว่า “ด้านรูปธรรม” และ “ด้านความเห็นอกเห็นใจ” ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่า ผู้รับบริการคาดหวังความพร้อมด้านสถานที่ บุคลากร และบรรยากาศที่เอื้อต่อจิตใจ มากกว่าการเน้นเรื่องโครงสร้างการบริหารหรือการจัดการตามขั้นตอนแบบราชการ

3. บุคลากรของวัดในฐานะ “ผู้ให้บริการทางจิตวิญญาณ” ต้องมีทั้งคุณลักษณะภายนอก และคุณลักษณะภายในที่สอดคล้องกัน ประชาชนคาดหวังให้บุคลากรแต่งกายเรียบร้อย สุภาพ มีรอยยิ้ม และแสดงออกถึงความตั้งใจในการให้บริการ ซึ่งสื่อถึงการที่บุคลากรวัดต้องแสดงคุณธรรม ความเอื้อเฟื้อ และ Service Mind อย่างสม่ำเสมอ

4. ความศรัทธาและความเชื่อของประชาชน มีผลต่อการประเมินคุณภาพบริการในเชิงอัตวิสัย ความศรัทธาต่อ “หลวงพ่อโสธร” ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของวัดโดยรวม ซึ่งรวมถึงพระภิกษุ สามเณร และบุคลากร ทำให้ภาพลักษณ์ของวัดและการบริการได้รับความไว้วางใจ แม้จะยังมีข้อจำกัดในบางด้าน เช่น พื้นที่จอดรถหรือการสื่อสาร

5. การบริการในวัดควรเป็นมากกว่าการจัดการตามระบบ แต่ต้องเป็นการ “บริการด้วยใจ” ที่สร้างความผูกพันทางจิตวิญญาณ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนรู้สึกถึงความเห็นอกเห็นใจและการดูแลเอาใจใส่จากบุคลากร ส่งผลให้เกิดความประทับใจและมีแนวโน้มกลับมาใช้บริการอีกในอนาคต

6. การพัฒนาคุณภาพการบริการในวัด โดยเริ่มจากสิ่งเล็กน้อยที่มีผลต่อความรู้สึก เช่น ป้ายบอท สวด การแต่งกาย และจุดพักผ่อน ข้อเสนอจากประชาชน เช่น การเพิ่มป้ายบอทสวดในจุดที่เห็นชัด การจัดจุดพักผ่อน หรือการแสดงรูปแบบของบุคลากรให้ชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. คุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อโสธรเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้มีจิตศรัทธา ผู้ที่ได้มาขอพรกับหลวงพ่อโสธร มักจะประสบความสำเร็จดังที่คาดหวัง และสมปรารถนาในเรื่องต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจำนวนมากต่างหลั่งไหลเข้ามากราบไหว้และขอพรจากบารมีหลวงพ่อโสธร ทำให้ภาพรวมของวัดดูน่าเชื่อถือ ด้านบุคลากร ให้บริการของทางวัดยังเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ทำให้ส่วนใหญ่ประชาชนที่มาทำบุญได้รับตอบสนองความต้องการ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการ จึงเกิดความประทับใจทุกครั้งที่มาทำบุญ วัดโสธรวราราม วรวิหาร ได้เปิดให้บริการและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนมาเป็นเวลาหลายสิบปี บุคลากรให้บริการประชาชนมาเป็นเวลานานทำให้บุคลากรมีความสามารถในการให้บริการเป็นอย่างมาก ตอบสนองการให้บริการได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว ทันท่วงที มีความเชี่ยวชาญในการแนะนำรายละเอียดได้ตรงกับความต้องการ น่าเชื่อถือ ทำให้ประชาชนรู้สึกมั่นใจว่าจะได้รับบริการที่ดีที่สุด ทุกครั้งของการเข้ารับบริการ ทำให้อยากกลับมา ใช้บริการอีกครั้ง จึงทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการ ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Parasuraman, Zeithaml และ Berry (1988) เรื่อง

SERVQUAL Model ซึ่งระบุว่า คุณภาพการให้บริการสามารถวัดได้จาก 5 ด้าน คือ Tangibles (ความเป็นรูปธรรม) Reliability (ความเชื่อถือได้) Responsiveness (การตอบสนอง) Assurance (การสร้างความมั่นใจ) Empathy (ความเห็นอกเห็นใจ) จากผลการวิจัย พบว่า ทั้ง 5 ด้านนี้ได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้าน ความเป็นรูปธรรม และ ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การให้บริการของบุคลากรสอดคล้องกับองค์ประกอบของคุณภาพการให้บริการตาม SERVQUAL Model อย่างครบถ้วน และสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ แสงเดือน (2563) เรื่อง “คุณภาพการให้บริการของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาให้ความพึงพอใจต่อการให้บริการในระดับมากเช่นกัน โดยเฉพาะด้านบุคลากรที่มีความเป็นมิตรและสุภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาริรัตน์ ทองดี (2562) เรื่อง “การประเมินคุณภาพการให้บริการในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์” พบว่า ปัจจัยด้าน “ความศรัทธา” และ “ประสบการณ์ของบุคลากร” มีผลต่อภาพรวมความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับวัดโสธรฯ ที่มีชื่อเสียงและประสบการณ์สะสมของบุคลากร

2. การเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยภาพรวม พบว่า ประชากรที่มาใช้บริการวิหารวัดโสธรวราราม วรวิหาร ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการ ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บุคลากรมีความสามารถในการให้บริการอย่างดีเยี่ยม เนื่องจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน มีความเชี่ยวชาญเป็นอย่างมาก ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี ประชากรรู้สึกสะดวกสบายและประทับใจทุกครั้งที่มาใช้บริการ จึงทำให้แต่ละบุคคลมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง 5 ด้าน ประกอบไปด้วย ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ด้านการตอบสนองของผู้ให้บริการ ด้านความน่าเชื่อถือ ในการให้บริการ ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ให้บริการ และด้านความเห็นอกเห็นใจที่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Grönroos (1990) ซึ่งกล่าวว่า “การรับรู้คุณภาพการบริการของผู้ใช้บริการจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความคาดหวัง” หากประสบการณ์ที่ได้รับเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีความเป็นมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ หรืออาชีพใด ก็จะทำให้ความพึงพอใจในระดับไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชัย ธนากิจ (2564) เรื่อง “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อวัดท่องเที่ยว” พบว่า ปัจจัยเพศ อายุ รายได้ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากวัดให้บริการด้วยมาตรฐานเดียวกันทุกกลุ่มสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมจิตต์ มณีวงศ์ (2561) พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีภูมิหลังต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของบุคลากรในระดับใกล้เคียงกัน ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมาตรฐานและความเท่าเทียมในการให้บริการ

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ประชาชนอยากให้อาคารมีชุดเฉพาะหรือลักษณะที่บอกว่าเป็นบุคลากรของวัดให้เด่นชัดขึ้น ส่วนป้ายบทยอดมนต์อยู่ต่ำเกินไปและมีค่อนข้างน้อยทำให้ประชาชนที่เข้ามากราบสักการะด้านหลังหรือด้านข้างมองไม่เห็นหรือเห็นไม่ชัด จึงควรเพิ่มเติม อยากให้เพิ่มเติมในส่วนของที่ปักผ่อน

เวลาทำบุญเสร็จ ด้านบุคลากร ควรยิ้มแย้มแจ่มใส สถานที่จอดรถมีเพียงพอแต่ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับสถานที่จอดรถให้มากยิ่งขึ้น และควรมีที่นั่งบัง สำหรับเดินไปไหว้พระ การให้บริการของทางวัด จะให้ความสำคัญกับการบริการของบุคลากรเป็นพิเศษ เอื้ออำนวยความสะดวกครบครันทันสมัย ให้กับประชาชน และด้วยลักษณะของทำเลที่ตั้งสถานที่และบริการโดยรอบเอื้ออำนวย อากาศถ่ายเทได้สะดวก กว้างขวาง เพียงพอกับ สัดส่วนของผู้รับบริการ วัดมีการพัฒนาในทุกด้าน บุคลากร ยิ้มแย้มแจ่มใส ตอบสนองการให้บริการได้อย่างทั่วถึง ทำให้ผู้น่าเชื่อถือสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้บริการ มีมารยาทและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ส่วนใหญ่ประชาชนที่มาทำบุญได้รับตอบสนองความต้องการ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการ สอดคล้องกับแนวคิด Continuous Improvement (Kaizen) ของ Deming (1986) ซึ่งกล่าวว่า “การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรับฟังเสียงของผู้ใช้บริการ จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพบริการอย่างยั่งยืน” การเสนอให้มีชุดบุคลากรเฉพาะ ป้ายชัดเจน สถานที่พักผ่อน ฯลฯ เป็นการตอบสนองต่อ Voice of Customer (VOC) อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาองค์กรที่มุ่งเน้น ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาวดี บุญช่วย (2560) เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพบริการในองค์กรทางศาสนา” พบว่า การพัฒนาเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ ที่นั่งพัก และการอบรมบุคลากรเรื่อง Service Mind จะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ และความพึงพอใจได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นกัสนวรรณ โพธิ์ทอง (2565) เสนอว่า วัดควรสร้างระบบบริการที่มีโครงสร้างชัดเจน เช่น การแต่งกาย เครื่องหมายระบุตัวตน และขั้นตอนการให้บริการที่เข้าใจง่ายเพื่อสร้างความเชื่อมั่น

สรุป

ประชากรที่เข้ามากราบไหว้ สักการะที่วัดโสธรวราราม วรวิหาร ส่วนใหญ่เกิดความประทับใจทุกครั้ง ที่เข้ามาทำบุญ และที่สำคัญประชาชนเข้ามาทำบุญมีความเลื่อมใสในองค์หลวงพ่อโสธรอยู่แล้ว และการให้บริการของทางวัดยังเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน บุคลากรมีความเชี่ยวชาญ ในการให้บริการมาก อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน เพราะทางวัดเปิดให้บริการมาเป็นเวลานาน ทำให้ส่วนใหญ่ประชาชนที่มาทำบุญได้รับตอบสนองความต้องการ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการ ด้วยเหตุนี้วัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงเป็นสถานที่ที่ได้รับความนิยม และนี่ถึงเป็นอันดับต้น ๆ ของการมาเที่ยวที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงการวิจัยและความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1.1 ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) ห้องน้ำหญิงไม่สามารถรองรับจำนวนประชากรที่มาใช้บริการได้ ผู้รับผิดชอบควรเพิ่มห้องน้ำหญิงให้มากกว่านี้

1.2 ด้านการตอบสนองต่อความต้องการให้บริการ (Reliability) ควรเพิ่มเอกลักษณ์ให้กับบุคลากรให้มากกว่านี้ เช่น ป้ายคล้องคอ หรือชุดที่มีลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกว่าเป็นบุคลากรของวัดโสธรฯ ให้เด่นชัดขึ้น

1.3 ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Responsiveness) ควรให้ความสนใจ และพัฒนาความน่าเชื่อถือในการให้บริการของบุคลากรวัดโสธรฯ เพิ่มมากยิ่งขึ้น

1.4 ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้บริการ (Assurance) ควรเพิ่มความปลอดภัยในทรัพย์สินของผู้มาใช้บริการให้มากขึ้น เช่น ขึ้นวางรองเท้าควรมีบุคลากรคอยสอดส่องดูแล

1.5 ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ควรมีการให้บริการตรงกับความต้องการเฉพาะแต่ละบุคคล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. ควรศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการกลับมาใช้ซ้ำของผู้ที่มาใช้บริการ

2.2. ควรศึกษาเรื่องคุณภาพการให้บริการ ของบุคลากรวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในเชิงคุณภาพ

2.3. ควรศึกษาเรื่องคุณภาพการให้บริการ ที่วัดหรือสถานที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาปรับปรุงคุณภาพการให้บริการของสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ แสงเดือน. (2563). *คุณภาพการให้บริการของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐญา ทองรัตน์ และวีรพล กุลบุตร. (2566). การจัดการความปลอดภัยของวัดโสธรวรารามวรวิหาร. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(2), 231–240.

นภัสวรรณ โพธิ์ทอง. (2565). การสร้างภาพลักษณ์และการพัฒนาการให้บริการในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารการจัดการทางวัฒนธรรม*, 3(2), 123–138.

พิชัย ธนากิจ. (2564). ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อวัดท่องเที่ยวในภาคตะวันออก. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์*, 16(1), 81–92.

มณีนรัตน์ อินทรวโรจน์. (2563). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวัดเพื่อเพิ่มคุณภาพการให้บริการแก่ชุมชน. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 15(1), 45–56.

วรรณวิไล จันทราภา และกันยา กาญจนบุรานนท์. (2535). *การจัดบริการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยนอก*, เอกสารการสอบชุดวิชาการบริหารโรงพยาบาล 1 หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศรีสุดา สุขขิง. (2562). การจัดการศาสนสถานในฐานะศูนย์กลางของชุมชนท้องถิ่น. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 45(1), 77–89.

ศิระ โอภาสพงษ์. (2541). *บริการเหนือเมฆ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

- สมจิตต์ มณีวงษ์. (2561). การวิเคราะห์ความพึงพอใจของประชาชนที่มาทำบุญในวัดเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 8(1), 101–109.
- สำนักงานสถิติจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2560). *สำรวจพฤติกรรมการท่องเที่ยววัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2560*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2566, จาก <https://chchsao.nso.go.th/>
- สุภาวดี บุญช่วย. (2560). แนวทางการพัฒนาคุณภาพบริการในองค์กรทางศาสนา: กรณีศึกษาวัดในจังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อารีรัตน์ ทองดี. (2562). การประเมินคุณภาพการให้บริการในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(2), 45–60.
- อุบลศรี หาญเจริญกิจ. (2543). *คุณภาพบริการตามการรับรู้ของผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลเวียงป่าเป้า (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Al-Ababneh, M. (2020). Service quality in the hospitality industry. *Journal of Tourism & Hospitality*, 9(1), 1–5.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis*. Massachusetts Institute of Technology Center for Advanced Engineering Study.
- Grönroos, C. (1990). *Service Management and Marketing: Managing the Moments of Truth in Service Competition*. Lexington Books.
- Islam, R., Rahman, M., & Haque, M. M. (2022). Service quality and customer satisfaction in public service: Empirical evidence from government institutions. *International Journal of Public Administration*, 45(5), 430–440.
- Lovelock, C., & Wirtz, J. (2016). *Services Marketing: People, Technology, Strategy (8th ed.)*. Pearson.
- Nguyen, L. H., & Nguyen, P. T. (2023). Empathy in public service: A study on citizen experience in administrative offices. *Asian Journal of Public Administration*, 45(2), 134–148.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., and Berry, L. (1988). L. SERVQUAL: A Multi-item Scale for Measuring Consumer Perception of Service Quality. *Journal of Retailing*, 64 (1), 12–40.
- Ratnasari, R. T., Sinaga, O., & Fatmawati, A. (2020). The role of assurance and empathy in service quality of restaurants. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 10(3), 301–306.
- Setiawan, M., Wibowo, D., & Nurkholis. (2021). The effect of responsiveness and empathy on public health service satisfaction. *International Journal of Health Planning and Management*, 36(1), 176–188.

แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

Integration Approaches in Teaching Social Studies:

Towards Deep and Sustainable Learning

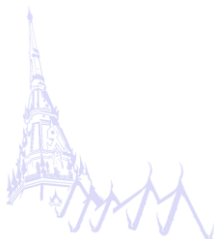
รวิวรรณ วงศ์เดCHANUN

Raveewan Wongdechanun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email raveewan.wong@mcu.ac.th

Received March 26, 2025; Revised April 19, 2025; Accepted April 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง “แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน” ผู้เขียนมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ ดังนี้ (1) การบูรณาการข้ามสาระวิชา เป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาสังคมศึกษากับวิชาอื่น ๆ เช่น ประวัติศาสตร์กับศิลปะ หรือ เศรษฐศาสตร์กับคณิตศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ (2) การบูรณาการแบบพหุสาขา เป็นการศึกษาระดับเดียวกันจากหลายมุมมอง เช่น การศึกษาปรากฏการณ์โลกร้อนผ่านมุมมองทางภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ครอบคลุมและรอบด้าน (3) การบูรณาการแบบปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) คือ การให้นักเรียนแก้ไขปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หรือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา (4) การบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (5) การใช้กิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ คือ การจัดกิจกรรม เช่น การศึกษาภาคสนาม การอภิปรายกลุ่มและโครงงานวิจัย เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์และมองเห็นความสัมพันธ์ของสังคมในภาพรวม ดังนั้น การบูรณาการในการสอนสังคมศึกษาจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีวิจรรณญาณ รู้เท่าทันสังคม และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: แนวทางการบูรณาการ; การสอนสังคมศึกษา; การเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง

Abstract

The academic article, “Integration Approaches in Teaching Social Studies: Towards Deep and Sustainable Learning”, aims to present the concept of integration in teaching social studies to promote learners’ deep understanding of the content and to be able to apply it effectively in real life. Integration can be done in various forms, as follows: (1) Cross-subject integration is the connection of social studies content with other subjects, such as history and art, or economics and mathematics, so that learners can see the connections between knowledge. (2) Multidisciplinary integration is the study of the same issue from multiple perspectives, such as studying the global warming phenomenon through the perspectives of geography, economics, and religion, so that learners have a comprehensive and comprehensive understanding. (3) Problem-Based Learning is the integration of students to solve social problems related to daily life, such as economic inequality or environmental problems, to develop analytical thinking and problem-solving skills. (4) Integrating the Sufficiency Economy Philosophy and Buddhist principles is the promotion of morality and ethics in the lives of learners so that learners grow up to be good citizens of society. (5) Using experiential learning activities is the organization of activities such as field studies, group discussions, and research projects. To train learners to have analytical thinking skills and see the relationships of society as a whole. Therefore, integration in teaching social studies is an important approach to develop learners to be critical citizens, aware of society, and able to participate in sustainable community development, which is consistent with the educational approach that focuses on lifelong learning.

Keywords: Integration Approaches; Social Studies Teaching; Deep Learning

บทนำ

ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาแบบดั้งเดิมที่แยกเนื้อหาตามรายวิชาอาจไม่เพียงพอต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเข้าใจและปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การบูรณาการจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยการบูรณาการในสังคมศึกษาเป็นการเชื่อมโยงความรู้ ความคิดรวบยอด และทักษะจากศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลาย และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมิใช่เพียงแค่การผสมผสานเนื้อหา แต่เป็นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ความสนใจและความสามารถ

โดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง และการเชื่อมโยงเนื้อหาเข้ากับชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีความหมาย ด้วยการบูรณาการนี้ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านพุทธิพิสัย (ความรู้ความเข้าใจ) จิตพิสัย (คุณธรรม จริยธรรม) และทักษะพิสัย (ทักษะการปฏิบัติ) อย่างสมดุล ทำให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการร่วมสร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้น (พระเอกรัตน์ มหามงคล และคณะ, 2560)

สังคมศึกษาเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทของสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกันในหลายมิติ การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้แนวทางที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากหลากหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความตระหนักรู้ทางสังคม และคุณลักษณะของพลเมืองที่มีคุณธรรมและจริยธรรม แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน การบูรณาการสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การบูรณาการเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนาและหน้าที่พลเมือง การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน หรือการใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เพื่อให้เกิดทักษะในการดำรงชีวิตและสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม มีนิสัยใฝ่รู้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล และสามารถเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชีวิต ครอบครัว สังคม และประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2557)

ในปัจจุบันการเรียนรู้เชิงบูรณาการได้กลายเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา การผสมผสานหลักพุทธวิธีการสอนเข้ากับเนื้อหาทางสังคมศาสตร์ ถือเป็นแนวทางที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง โดยหลักสำคัญของการบูรณาการนี้อยู่ที่การสร้างศรัทธาและปัญญาในตัวผู้เรียน โดยเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักเรียน ครูช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นแรงจูงใจ และฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ นำไปสู่การปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนฐานของปัญญาอย่างแท้จริง การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดและแสดงออกอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระครูวินัยธรรมรณ ญาณวโร และปานจิตร สุกุมลย์, 2565) การบูรณาการการเรียนรู้เช่นนี้ ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในลักษณะองค์รวมเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม เช่น การเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงเนื้อหาจากภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมในมิติต่าง ๆ และสามารถพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านศีลธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งการนำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการสอนสังคมศึกษา จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถ

เข้าใจและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

การเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคดิจิทัลมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหา หากแต่เป็นการบูรณาการองค์ความรู้และวิธีการสอนอย่างลึกซึ้ง การใช้วิธีการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning) และการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-Based Learning) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์โดยตรงและสร้างความเข้าใจที่ยั่งยืน เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมัลติมีเดีย แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ หรือแพลตฟอร์มการศึกษาแบบเปิด สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัด นอกจากนี้ การเรียนรู้เชิงบูรณาการยังเป็นรากฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยปลูกฝังความใฝ่รู้และทักษะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ และในการบูรณาการการสอนสังคมศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อบ่มเพาะผู้เรียนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและพร้อมเผชิญกับความท้าทายในอนาคต (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต (ยาวิชัย) และคณะ, 2564)

การเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง (Deep Learning) ในบริบทของวิชาสังคมศึกษาที่มีเนื้อหาสาระที่กว้างขวางครอบคลุมข้อเท็จจริง ทักษะและกระบวนการต่าง ๆ หากผู้สอนใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นเพียงการท่องจำเนื้อหา ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้แบบผิวเผิน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจโลกที่ซับซ้อน จึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและส่งเสริมการถ่ายโยงการเรียนรู้ไปยังบริบทอื่น ๆ เป็นการทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในระดับที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาปัญญา การคิดวิเคราะห์และการเติบโตในทุกมิติของชีวิต ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในเนื้อหาอย่างแท้จริง มีการตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบและเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ของตนเอง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แยกแยะประเด็นสำคัญและสังเคราะห์ความรู้ใหม่จากข้อมูลที่มีอยู่ นำไปสู่การประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง สามารถแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น ซึ่งยังต้องอาศัยการสะท้อนคิด (Reflection) เพื่อทบทวนในสิ่งที่ได้เรียนรู้ วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน และปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งนี้ การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม แต่ผลลัพธ์ที่ได้นั้นคุ้มค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับปัญญา และช่วยให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ (กิตติศักดิ์ ลักษณะ และคณะ, 2564)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิดและวิธีการบูรณาการที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตลอดจนวิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถสร้างสรรค์พลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต

การเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชาในการบูรณาการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ในโลกแห่งการเรียนรู้ยุคใหม่ การบูรณาการเนื้อหาข้ามศาสตร์วิชาถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา ที่มิได้จำกัดความรู้ไว้ในกรอบของรายวิชาใดวิชาหนึ่ง แต่เป็นการเปิดประตูสู่โลกทัศน์ที่กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งกว่าเดิม เปรียบเสมือนการถักทอเส้นใยแห่งความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกันอย่างกลมกลืน แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ความรู้ในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นมิได้แบ่งแยกส่วน หากแต่เป็นองค์รวมที่ต้องอาศัยการวิเคราะห์และทำความเข้าใจจากหลากหลายมิติ การเรียนรู้แบบบูรณาการจึงช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการสำคัญของการเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชา คือ การนำเอาองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ มาผสมผสานกันอย่างลงตัว เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่มีได้จำกัดอยู่เพียงแค่การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยความรู้จากสังคมศึกษา เศรษฐศาสตร์และศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจถึงบริบททางสังคม ผลกระทบทางเศรษฐกิจและความเป็นไปได้ในการพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งวิชาสังคมศึกษาถือเป็นศาสตร์ที่มีความโดดเด่นในการบูรณาการเนื้อหาข้ามวิชา เนื่องจากเนื้อหาของสังคมศึกษาคครอบคลุมศาสตร์ในหลากหลายสาขา ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรม การเรียนรู้สังคมศึกษาจึงเป็นการเรียนรู้โลกแห่งความเป็นจริงที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนอย่างแท้จริง (วิภาพรรณ พินลา และวิภาดา พินลา, 2565)

การสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) เป็นการสอนโดยใช้ความรู้หรือประสบการณ์จากที่เคยเรียนนำไปสู่การปฏิบัติจริง การแก้ไขปัญหาและการคาดการณ์เหตุการณ์ ซึ่งเป็นความรู้และทักษะที่จำเป็นของการจัดการเรียนการสอนในยุคศตวรรษที่ 21 (ณทิพรดา ไชยศิลป์, 2563) การเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชาสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem-Based Learning) หรือการใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) ล้วนเป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตัวอย่างของการเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชา คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกับวิชาภาษาไทยและศิลปะ ในการศึกษาชุมชนย่านเก่าวังกรด จังหวัดพิจิตร ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้จากวิชาประวัติศาสตร์เพื่อศึกษาพื้นเพของชุมชน วิชาภาษาไทยเพื่อเขียนบันทึกเรื่องราว และวิชาศิลปะเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวผ่านภาพวาดหรือสื่อสร้างสรรค์ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงกับรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อทำความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมและบทบาทของศาสนาในชุมชนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรือแม้แต่การศึกษาปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับวิชาวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์และสังคมศึกษา ผู้เรียนจะได้วิเคราะห์ถึงเหตุและผลของภาวะโลกร้อน ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ และพิจารณานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของปัญหาจากหลากหลายมิติ และสามารถเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมได้อย่างรอบด้าน

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชายังช่วยพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกันและการสื่อสาร เนื่องจากผู้เรียนต้องเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายสาขา ต้องสื่อสารความคิดเห็นของตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของ

การเรียนรู้ และยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เพราะผู้เรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในห้องเรียนกับความรู้จากสถานการณ์จริงในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม การนำหลักการเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชาไปใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนที่ดี ครูต้องมีการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม และสามารถประสานความร่วมมือระหว่างวิชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง

สรุป การเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชาเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการความรู้จากหลากหลายศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจโลกในมุมมองที่กว้างและลึกซึ้งยิ่งขึ้น หลักการนี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาต่าง ๆ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางหลักคือการผสมผสานเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุม นอกจากนี้ การเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชา ยังช่วยพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการสื่อสาร ซึ่งช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน และยังช่วยเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานในอนาคตอีกด้วย

การใช้ปัญหาเป็นฐานในการบูรณาการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การเรียนการสอนสังคมศึกษามีเป้าหมายหลักในการสร้างความเข้าใจในธรรมชาติของสังคม พฤติกรรมมนุษย์ วัฒนธรรมและระบบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล การนำวิธีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) มาบูรณาการในรายวิชาสังคมศึกษาเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงได้ กระบวนการ PBL เริ่มต้นด้วยการกำหนดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันหรือประเด็นทางสังคมโดยรวม จากนั้นผู้เรียนจะดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์และอภิปรายข้อมูลร่วมกันในกลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ช่วยกันสังเคราะห์แนวคิดและมุมมองที่หลากหลาย พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาและสรุปผลการเรียนรู้ การใช้ PBL ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่สำคัญ เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร และการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผล นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทของตนเองในสังคม และตระหนักถึงปัญหาสังคมที่ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไข (ทวู วรงค์ค์, 2565)

การใช้ PBL ในการสอนสังคมศึกษาถึงแม้จะมีประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของผู้เรียน แต่ก็มีข้อท้าทายที่ผู้สอนควรตระหนักและเตรียมพร้อมรับมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการค้นคว้าและวิเคราะห์ปัญหา ผู้เรียนบางคนอาจขาดทักษะที่จำเป็นในการค้นคว้าข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ ส่งผลต่อการเลือกปัญหา ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกปัญหาที่ไม่เหมาะสมกับระดับความสามารถของตน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกท้อแท้และไม่สามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ และส่งผลทำให้การจัดการเวลาเป็นเรื่องยาก เนื่องจากกระบวนการ PBL ต้องใช้เวลาในการค้นคว้า อภิปราย และนำเสนอผลงานมากกว่าการสอนแบบบรรยาย ผู้สอนจึงต้องวางแผนการจัดการเวลาอย่างรอบคอบ เพื่อให้แน่ใจว่า

ผู้เรียนมีเวลาเพียงพอในการทำกิจกรรม และสุดท้ายคือบทบาทของผู้สอนที่ต้องปรับเปลี่ยนจากผู้บรรยายมาเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุน โดยการให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้เรียนในการค้นคว้าข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไข และอาจนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเสริม เช่น การใช้สื่อออนไลน์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองล่วงหน้า ก่อนที่จะนำมาอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน (ทฤษ วงศ์วงศ์, 2565)

สรุป การเรียนรู้สังคมศึกษาผ่านการใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาสังคมอย่างลึกซึ้ง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีมและการตัดสินใจ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ PBL ยังช่วยเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง และส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้น แม้จะมีความท้าทายบ้าง แต่ด้วยการสนับสนุนของผู้สอนและการใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้แบบ PBL ก็เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่พัฒนาอย่างยั่งยืน

กิจกรรมโครงการในการบูรณาการเรียนการสอนสังคมศึกษา

การเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคปัจจุบันเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจโลกและสังคมรอบตัว ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง ซึ่งการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการกิจกรรมโครงการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้จึงเป็นตัวช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากขึ้น เพราะกิจกรรมโครงการเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ให้นักเรียนได้สำรวจ ทดลอง และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาปัญหาในชุมชน การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม หรือการค้นคว้าประเด็นทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ แต่ยังช่วยเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการทำงานเป็นทีม และทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งการบูรณาการกิจกรรมโครงการในสังคมศึกษาสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การให้ผู้เรียนศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและเกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไข หรือการศึกษานโยบายสาธารณะและผลกระทบที่มีต่อสังคม เช่น หากนักเรียนสนใจเรื่องเศรษฐกิจในชุมชน พวกเขาสามารถทำโครงการเกี่ยวกับตลาดท้องถิ่น โดยศึกษาการดำเนินธุรกิจของผู้ค้ารายย่อยและเสนอแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาทางสังคมได้อย่างลึกซึ้ง และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม (สมเกียรติ สีหาจันทา, 2564)

การจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมโครงการ เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งกว่าการท่องจำ นักเรียนจะมีความเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น โดยครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระตุ้นความคิดวิเคราะห์และการให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนสามารถดำเนินโครงการได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และในการนำเสนอผลงานโครงการยังเป็นโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสารและการรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ การทำโครงการยังส่งผลให้ผู้เรียนได้รับทักษะที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทักษะ

การค้นคว้า การวิเคราะห์ข้อมูล สามารถเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริงได้ดีขึ้น รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกให้มีความรับผิดชอบ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม และมีโอกาสในการเสนอแนวทางแก้ไขที่สร้างสรรค์ ปัจจุบันในบริบทของโรงเรียนไทย การใช้กิจกรรมโครงงานสามารถปรับใช้ได้หลายรูปแบบ เช่น การกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผล หรือการบูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม เช่น การเชื่อมโยงโครงงานประวัติศาสตร์กับศิลปวัฒนธรรม หรือการเชื่อมโยงโครงงานเศรษฐศาสตร์กับคณิตศาสตร์ ซึ่งทำให้การเรียนรู้สังคมศึกษามีความน่าสนใจและตอบโจทย์การเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

สรุป การบูรณาการกิจกรรมโครงงานในการเรียนการสอนสังคมศึกษาเป็นแนวทางสำคัญ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งกว่าการท่องจำ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจโลกและสังคมรอบตัวผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือศึกษานโยบายสาธารณะ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยครูมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระตุ้นความคิด และให้คำแนะนำ เพื่อให้นักเรียนสามารถดำเนินโครงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การทำโครงงานยังสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม และยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

บูรณาการด้วยการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมผ่านการเรียนรู้สังคมศึกษา

การเรียนรู้สังคมศึกษาในปัจจุบันมิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ แต่ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม การบูรณาการคุณธรรมเข้ากับการเรียนรู้สังคมศึกษาจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำหลักคิดทางศีลธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและร่วมสร้างสังคมที่ดีขึ้น (กัญญาพร สุทธิพันธ์ และคณะ, 2568) ซึ่งสามารถทำได้หลากหลายวิธี ดังนี้

1. การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลอง โดยยกตัวอย่างการจำลองการอภิปรายเรื่องความขัดแย้งทางสังคมและให้นักเรียนเสนอแนวทางแก้ปัญหาอย่างมีคุณธรรม ซึ่งความขัดแย้งทางสังคมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกยุคสมัย อาจเป็นผลมาจากความแตกต่างทางความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม หรือผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ความขัดแย้งอาจนำไปสู่ความแตกแยกและเกิดความรุนแรงขึ้นในสังคม ดังนั้น การเรียนรู้เกี่ยวกับความขัดแย้งผ่านการจำลองการอภิปรายจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สวมบทบาทและฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์ รวมถึงเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างมีคุณธรรม โดยเน้นการใช้เหตุผลและหลักคุณธรรม เช่น การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นและการหาทางออกที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีคุณธรรมต้องอาศัยหลักจริยธรรมและความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น การใช้หลักเมตตาธรรมและความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้กระบวนการประชาธิปไตยและสันติวิธี และการเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม (พระมหาสุวัฒน์ กิตติเมธี และ สมควร นามสีฐาน, 2565)

2. การใช้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมและการเสียสละ โดยการศึกษาเรื่องราวของบุคคลสำคัญในอดีต เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการทำความดีที่บุคคลในอดีตกระทำไว้ซึ่งการนำเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการบวนการเรียนรู้สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเล่าเรื่อง การแสดงบทบาทสมมติและการอภิปราย นอกจากนี้ การวิเคราะห์เรื่องราวของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ยังช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน ช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบการประพฤติตนเป็นพลเมืองที่ดีและสามารถนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. กิจกรรมจิตอาสาและการเรียนรู้นอกห้องเรียน เป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนได้สัมผัสกับปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงและพัฒนาคุณธรรมผ่านการช่วยเหลือผู้อื่น เช่น โครงการช่วยเหลือชุมชน การเยี่ยมเยียนสถานสงเคราะห์ หรือการร่วมกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความทุกข์ยากและความต้องการของผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคม นักเรียนจะได้เรียนรู้การดูแลและช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตาและมีจิตใจที่เปิดกว้าง ช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเสียสละเพื่อส่วนรวม ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น และฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการทำงานจิตอาสา

4. การอภิปรายคุณค่าทางสังคมและจริยธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ถึงปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรม การตั้งคำถามหรือสถานการณ์สมมติที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน การเลือกปฏิบัติ หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากนั้นให้ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามมุมมองของแต่ละคน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาอย่างรอบด้าน โดยเชื่อมโยงกับหลักคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และความเคารพในสิทธิของผู้อื่น (บุญชม ศรีสะอาด, 2537)

สรุป การบูรณาการคุณธรรมและจริยธรรมเข้ากับการเรียนรู้สังคมศึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากครู นักเรียน และชุมชน โดยมีแนวทางที่หลากหลาย เช่น การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ การทำกิจกรรมจิตอาสา และการอภิปรายคุณค่าทางสังคม ซึ่งการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจจะช่วยให้ผู้เรียนซึมซับหลักคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างเป็นธรรมชาติ สามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของสังคม

แนวทางการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

แนวทางการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งให้กับผู้เรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง โดยการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความตั้งใจและการใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสม ซึ่งแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน ได้แก่

1. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Active Learning คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ อย่างกระตือรือร้น ไม่ใช่แค่การนั่งฟังบรรยาย แต่เป็นการลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นกับผู้อื่น เช่น การอภิปรายกลุ่ม การทำโครงการ การนำเสนอและการสอนเพื่อน (วารินทร์พร พันเพ็ญ, 2562)

2. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Self-Directed Learning คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบและมีวินัยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Knowles, 1975)

3. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Reflective Learning คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนทบทวนและไตร่ตรองประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่น การเขียนบันทึกการเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่มและการให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น (ดวงใจ เปลี่ยนบำรุง และปาริฉัตร อุทัยพันธ์, 2563)

4. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Conceptual Understanding คือ การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจในแนวคิดหลักและหลักการสำคัญของเนื้อหา ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้และนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย (ณัฐกานต์ วงศ์ใหญ่, 2562)

5. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Metacognition คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนักรู้และสามารถควบคุม กระบวนการคิดของตนเอง เช่น การวางแผน ติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Flavell, 1979)

สรุป การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความพยายามและความตั้งใจ ของผู้เรียนและผู้สอน โดยการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ที่แท้จริงและนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการศึกษาไทย โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบ การเรียนการสอนให้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการทำงาน ร่วมกัน อีกทั้งยังได้มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

สรุป

บทความวิชาการเรื่อง “แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง และยั่งยืน” นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการบูรณาการการสอนสังคมศึกษาอย่างครอบคลุม โดยเริ่มต้นจาก การอธิบายบริบทของวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม ทั้งในด้าน ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม การกระทำและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นำไปสู่การบูรณาการเนื้อหาข้ามวิชา ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการขยายความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการนำความรู้จากหลากหลายสาขาวิชา เช่น ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ มาเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ หรือแม้แต่การใช้ปัญหาเป็นฐานในการบูรณาการการเรียนการสอนสังคมศึกษา โดยการสร้างปัญหาหรือสถานการณ์ ที่ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขได้ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การใช้กิจกรรมโครงงานมาบูรณาการกับการเรียน การสอนสังคมศึกษา นับเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้จากหลากหลายวิชามาทำงานร่วมกัน

ถือเป็นการฝึกทักษะในการทำงานเป็นทีม การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และการนำเสนอผลลัพธ์ของการศึกษาออกมาในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ซึ่งช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการใช้ความรู้ในชีวิตจริง

ในส่วนของการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมผ่านการเรียนรู้สังคมศึกษา นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะวิชานี้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณค่าทางศีลธรรม เช่น ความยุติธรรม การเคารพสิทธิของผู้อื่น การช่วยเหลือสังคม และการรักษาความเป็นธรรมในสังคม การเรียนการสอนในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักแยกแยะความถูกผิด และมีการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในสังคม บวกกับการบูรณาการผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การใช้ปัญหาจริงหรือการทำโครงการ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายแหล่ง และเห็นความสำคัญของการใช้ความรู้เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน นำไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน โดยอาศัยความพยายามและความตั้งใจของผู้เรียนและผู้สอน การเลือกใช้กลยุทธ์ในการเรียนรู้ที่เหมาะสม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ที่แท้จริงและนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนในวิชานี้จึงมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในโครงสร้างและกระบวนการทางสังคม เพื่อนำไปปรับใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งช่วยสร้างผู้เรียนที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสามารถเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมได้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 แสดง “แนวทางการบูรณาการในการสอนสังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน”

จากภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากบทความวิชาการเรื่อง “แนวทางการบูรณาการในการสอน สังคมศึกษา: สู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน” เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ จากหลากหลายศาสตร์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และพร้อมเผชิญกับความท้าทายในอนาคต การบูรณาการจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลายและสามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีวิจารณญาณ โดยมีแนวทางการบูรณาการ ได้แก่ 1. การเชื่อมโยงเนื้อหาข้ามวิชา 2. การใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) 3. การใช้กิจกรรมโครงงาน และ 4. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ด้านการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ชี้แนะ และคอยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และการบูรณาการนี้จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือ จากทุกภาคส่วน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ที่แท้จริงและนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กัญญาพร สุทธิพันธ์ และคณะ. (2568). หลักสัปปุริสธรรม 7: การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในการสอน สังคมศึกษาสำหรับในยุคปัจจุบัน. *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 11(1), 268-276.
- กิตติศักดิ์ ลักษณะ และคณะ. (2564). การพัฒนาหลักการสรุป: แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ อย่างลึกซึ้งในวิชาสังคมศึกษา. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(10), 16-17.
- ณทิพรดา ไชยศิลป์. (2563). การสอนสังคมศึกษาแบบบูรณาการ. *วารสารสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม*, 1(1), 14-20.
- ณัฐกานต์ วงศ์ใหญ่. (2562). การจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเข้าใจโนทัศน์ และทักษะการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารวิชาการ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 20(2), 159-172.
- ดวงใจ เป็เลียนบำรุง และปาริฉัตร อุทัยพันธ์. (2563). ผลของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การเรียนรู้แบบ การสะท้อนคิด เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัย พยาบาลบรมราชชนนี ยะลา. *วารสารวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพ*, 13(1), 84.
- ทวูธ วงศ์วงศ์. (2565). การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานและการจัดการเรียนรู้แบบ KWDL Plus บูรณาการการคิดเชิงอภิปัญญา: มิติใหม่ของการเรียนรู้แก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์. *วารสารนิสิตวัง*, 24(1), 42-54.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2537). *หลักและวิธีการสอน*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระครูวินัยธรวรธนา ญาณวโร และปานจิตร สุกุมลย์. (2565). การบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอน ในการสอนสังคมศึกษา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 977-990.

- พระมหาประยุทธิ์ ปยุตโต (ยาวิชัย) และคณะ. (2564). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในชั้นเรียน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(12), 329-341.
- พระมหาสุวัฒน์ กิตติเมธี และ สมควร นามสีฐาน. (2565). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 546-555.
- พระเอกรัตน์ มหามงคล (มาพะดุง) และคณะ. (2560). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาสังคมศึกษา. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชสาร*, 8(2), 85-92.
- ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. (2557). เพื่อความเป็นผู้นำของการครุศึกษาไทย, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วารินทร์พร ฟันเฟื่องฟู. (2562). การจัดการเรียนรู้ Active Learning ให้สำเร็จ. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9 (1), 135-145.
- วิภาพรรณ พินลา และ วิภาดา พินลา. (2565). การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่เชื่อมโยงการบูรณาการข้ามศาสตร์ในห้องเรียนของครูสังคมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 22(2), 1-13.
- สมเกียรติ สีหาจันทา. (2568). ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยใช้รูปแบบบูรณาการใช้โครงงานเป็นฐาน. *วารสารครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 4(2), 51-59.
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906-911.
- Knowles, M. (1975). *Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers*. Chicago, IL: Follett Publishing Company.

การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

Development of Creative Media to Promote Cultural Tourism for Youth in Chachoengsao Province

¹พรภิรมย์ ยอดบุญ ²พระพรหมพิริยะ มาลียรักษ์ และ ³ดนัย ทองบุญมา

¹Pornpirom Yodboon ²Phra Phompiriya Malailak and ³Danai Tongboonma

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: pornpirom.yod@mcu.ac.th

Received March 8, 2025; Revised April 23, 2025; Accepted May 8, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของเยาวชน และเพื่อเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มโดยบังเอิญ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชน รวม 21 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง และสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย การสำรวจและรวบรวมข้อมูล การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์และการตลาด การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดตามและประเมินผล และการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชน ประกอบด้วย การวางแผนและเตรียมการ การสำรวจและประเมินสถานที่ การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การอบรมเยาวชนและการวางแผนการผลิตสื่อ ขั้นตอนการถ่ายทำและผลิตสื่อ การตรวจสอบและเผยแพร่สื่อ และการติดตามและประเมินผล

3. การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่าย ประกอบด้วย การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ การจัดทำคู่มืออบรมเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้

การถอดบทเรียนและจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการเป็นไกด์นำเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการรวมตัวกันสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สื่อสร้างสรรค์; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; เยาวชน

Abstract

The objectives of this research were to study the process of developing a database and the potential for promoting cultural tourism, to develop creative media for youth tourism promotion, and to strengthen learning resources and cultural tourism networks in Chachoengsao Province. This research employed a research and development methodology. The sample consisted of 400 tourists selected through accidental sampling, and 21 key informants from government agencies, the private sector, and community leaders selected through purposive sampling. Additionally, focus group discussions were conducted with 11 experts. Research instruments included questionnaires and in-depth interview guides. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis and descriptive interpretation.

The findings revealed the following:

1. The process of developing a database and the potential for promoting cultural tourism comprised: data collection and survey, development of a digital database, improvement of infrastructure and facilities, promotion of cultural tourism activities, public relations and marketing, collaboration with communities and relevant agencies, monitoring and evaluation, and sustainable conservation and development.
2. The development of creative media for youth cultural tourism promotion involved: planning and preparation, site surveys and assessments, study of historical and cultural information, youth training and media production planning, filming and media production processes, media review and dissemination, and follow-up and evaluation.
3. The enhancement of learning resources and network building included: assessment of existing learning resources, development of training manuals for resource enhancement, workshops for developing learning sites, lesson learned documentation and mapping of learning resources, development of cultural tour guide skills, and sustainable network formation.

Keywords: Creative Media; Cultural Tourism; Youth

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนและระดับประเทศ (Richards, 2018) ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งโบราณสถาน ประเพณี ศิลปะ และวิถีชีวิต ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นสินทรัพย์สร้างสรรค์ เพื่อต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (UNESCO, 2021) แต่การประชาสัมพันธ์และการพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังคงมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่มีศักยภาพในการเป็นสื่อกลางในการสื่อสารมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่สาธารณชน (Throsby, 2019)

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดที่โดดเด่นทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ด้านศิลปวัฒนธรรม และอัตลักษณ์วิถีชุมชน ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยว (1) วัดโสธรวราราม วรวิหาร ศาลหลักเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ป้อมกำแพงเมืองฉะเชิงเทรา/สวนมรุพงษ์ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ฉะเชิงเทรา ตลาดบ้านใหม่ 100 ปี ตลาดโบราณนครเนื่องเขต เขื่อนทดน้ำบางปะกง วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎ์ วัดสมานรัตนาราม (2) วัฒนธรรมประเพณี (1) ประเพณีแห่หลวงพ่อกุญชร (2) การแข่งเรือ (3) งานสักการะพระยาศรีสุนทรโวหาร (4) ประเพณีทำบุญล่อมบ้าน (พิธีกรรมฮีบ้านของชาวไทพวน อำเภอพนมสารคาม) (5) ประเพณีบุญข้าวหลามหรืองานเผาข้าวหลาม (6) ประเพณีวันกตัญญูต่อสายน้ำ อำเภอบ้านโพธิ์ และ (7) ประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอบางปะกง เป็นต้น (กองแผนและงบประมาณ, 2562) ซึ่งมีทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เหมาะแก่การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะภูมิประเทศที่มีทั้งแม่น้ำบางปะกงและป่าไม้สมบูรณ์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ลักษณะเมืองวิถีชีวิตที่สงบเรียบง่ายของชุมชนเก่าแก่ ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหลวงพ่อกุญชรศักดิ์สิทธิ์ วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาดั้งเดิม กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประกอบกับจังหวัดฉะเชิงเทรามีกลุ่มเยาวชนอาสาที่มีพลังในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจังหวัดฉะเชิงเทราจะมีทรัพยากรด้านวัฒนธรรมที่โดดเด่น แต่ยังขาดสื่อที่ทันสมัยและเข้าถึงกลุ่มเยาวชนเพื่อส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของท้องถิ่น (Smith, 2020)

เยาวชนถือเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว การให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเนื้อหาและการผลิตสื่อสร้างสรรค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายในการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมผ่านช่องทางดิจิทัลที่เยาวชนคุ้นเคย (Throsby, 2019) ตัวอย่างโครงการที่ประสบความสำเร็จ เช่น โครงการ “เยาวชนสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวชุมชน” ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ผลการวิจัยของ UNESCO (2021) ระบุว่า โครงการลักษณะนี้สามารถเพิ่มการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมได้ถึง 40%

จากเหตุผลข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาฐานข้อมูล

และศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ตลอดจนพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา และเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้ และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จะสามารถเพิ่มผลผลิต/รายได้กับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างประสบการณ์ และความประทับใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดการมาเที่ยวซ้ำ และส่งเสริมให้เยาวชนในพื้นที่มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด รับรู้คุณค่าและสืบสานภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้คงอยู่ตลอดไป

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาที่สามารถนำไปใช้พัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของเยาวชน ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดทำฐานข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและทันสมัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีความยั่งยืนต่อไป อีกทั้งยังช่วยเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการใช้สื่อสร้างสรรค์ในการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น รวมถึงโบราณสถาน วิถีชีวิต และศิลปกรรม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจและเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2006)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO, 2017) ระบุว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น ประเทศไทย อินเดีย และอิตาลี นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เข้าใจ และเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุมดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557)

สรุปได้ว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี 3 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพในการดึงดูดใจ ซึ่งเน้นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว คือ ความพร้อมขององค์ประกอบที่ส่งเสริมการจัดการแหล่งวัฒนธรรม และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว คือ ความสามารถในการดูแล ควบคุม และดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสร้างสรรค์

สื่อสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AR/VR, แพลตฟอร์มออนไลน์, และแอปพลิเคชันการท่องเที่ยว (Manovich, 2001) การใช้สื่อสร้างสรรค์ในการท่องเที่ยวช่วยให้ประสบการณ์การเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ (Jenkins, 2006)

การศึกษาของ Richards (2011) พบว่า การใช้สื่อดิจิทัลในการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของ Tourism 4.0 ซึ่งเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า สื่อสร้างสรรค์ โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AR/VR และแพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมและเพิ่มประสบการณ์การท่องเที่ยวให้ทันสมัย น่าสนใจ และตอบโจทย์นักท่องเที่ยวในยุคดิจิทัล

แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างการเรียนรู้

การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้รับความรู้ผ่านการลงมือทำ (Kolb, 1984) ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ผ่านสื่อมัลติมีเดีย แอปพลิเคชัน และ VR (Falk & Dierking, 2013)

การศึกษาของ Ritchie et al. (2011) พบว่า การใช้ Interactive Media ในพิพิธภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวสามารถช่วยให้เยาวชนเข้าใจวัฒนธรรมได้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการใช้เทคโนโลยีและสื่อมัลติมีเดียสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมและส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว

เครือข่ายการท่องเที่ยว (Tourism Network) เป็นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Scott et al., 2008)

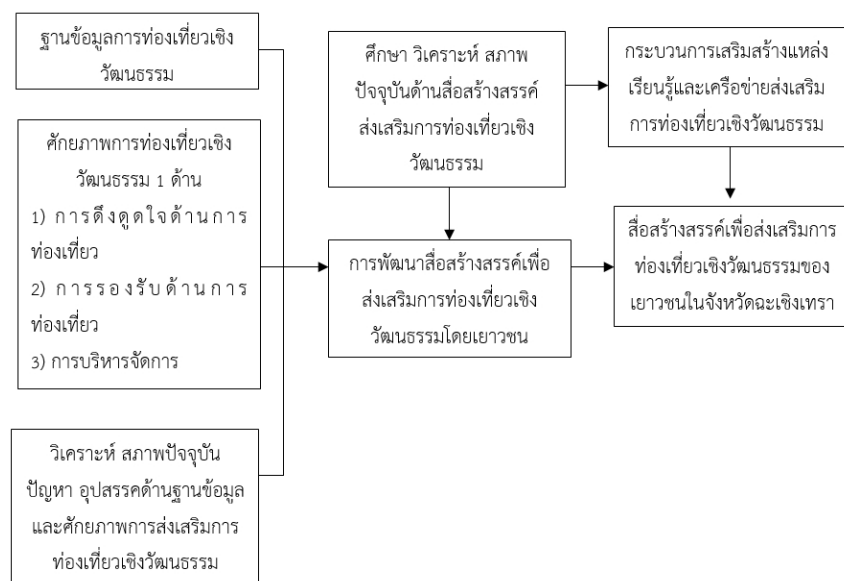
Porter (1990) เสนอว่า เครือข่ายที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากร

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเพิ่มความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีช่องว่างของความรู้ที่ยังไม่ได้รับการศึกษาในหลายประเด็น ได้แก่ บทบาทของสื่อสร้างสรรค์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว แนวทางการออกแบบแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และการตลาดด้านการท่องเที่ยว การใช้โซเชียลมีเดีย (Social Medi) ในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว งานวิจัยนี้ จะช่วยเติมเต็มช่องว่างของความรู้โดยการศึกษาสื่อสร้างสรรค์สามารถช่วยเสริมสร้างศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำมาวิเคราะห์ ประมวลองค์ความรู้ ได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) เพื่อประกอบการศึกษาตามโครงสร้าง ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) พื้นที่วิจัย คือ วัดโสธรวรารามวรวิหาร ตลาดบ้านใหม่ และวัดสมานรัตนาราม ประชากร คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาทางเยือนจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 470,647 คน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดฉะเชิงเทรา, 2566) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาทางเยือนจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 400 คน ได้มาโดยการกำหนด

ขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยมีการคำนวณขนาดตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่างตามสูตรการหาขนาดของทาร์โยยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) คำนวณกลุ่มตัวอย่างระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้วิธีการสุ่มโดยบังเอิญ (Accidental sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มภาครัฐ ตัวแทนกลุ่มภาคเอกชน และผู้นำชุมชนหรือประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา พื้นที่ละ 7 รูป/คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 21 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (Creswell, J. W., 2013) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus group) ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 3 คน ผู้นำชุมชนหรือประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 6 คน ตัวแทนกลุ่มนักวิชาการ จำนวน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่ (1) แบบสอบถาม (2) แบบสัมภาษณ์ (3) การสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างเดือน ตุลาคม 2566 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2568 นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยและสังเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวม

ศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา	n = 400		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการส่งเสริมการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว	3.67	0.653	มาก
2. ด้านการส่งเสริมศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว	3.56	0.932	มาก
3. ด้านการส่งเสริมศักยภาพด้านการบริหารจัดการ	3.52	0.760	มาก
รวม	3.59	0.711	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน

1.1 การศึกษาวิเคราะห์ สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคด้านฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า จังหวัดฉะเชิงเทรามีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูง แต่ยังขาดฐานข้อมูลที่เป็นระบบ ข้อมูลกระจายและขาดการจัดเก็บที่มีประสิทธิภาพ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญอย่างวัดโสธรฯ ตลาดบ้านใหม่ และวัดสมานรัตนาราม ยังไม่มีระบบดิจิทัลรองรับ

การให้ข้อมูลอย่างครบถ้วน จึงควรพัฒนาฐานข้อมูลกลาง แพลตฟอร์มออนไลน์ และเทคโนโลยีจัดการข้อมูล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.2 การพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า เป็นกระบวนการที่ผสมผสานเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยว โดยใช้ phpMyAdmin และ MySQL ในการจัดเก็บข้อมูล เชื่อมโยงกับระบบ CMS เพื่อให้สามารถเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์และโซเชียลมีเดียได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ Web hosting ที่ตั้งอยู่ในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแบนวิธ (Bandwidth) สูง เพื่อช่วยเพิ่มความเร็วของระบบในการให้บริการข้อมูลได้ตลอด 24 ชั่วโมง ผลจากการพัฒนานี้ช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดฉะเชิงเทราได้รับการประชาสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เพิ่มโอกาสในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น ต่อยอดไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

1.3 กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและรวบรวมข้อมูล สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวบรวมข้อมูลจากชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล (1) จัดระบบข้อมูล (2) พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล (3) ใช้เทคโนโลยีเสริม ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก (1) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก (2) จัดการสิ่งแวดล้อม ขั้นตอนที่ 4 การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (1) จัดกิจกรรมที่หลากหลาย (2) พัฒนาทัวร์เชิงวัฒนธรรม ขั้นตอนที่ 5 การประชาสัมพันธ์และการตลาด (1) ใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดีย (2) สร้างแคมเปญการตลาด ขั้นตอนที่ 6 การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ขั้นตอนที่ 7 การติดตามและประเมินผล (1) ติดตามผลการดำเนินงาน (2) ประเมินผลและปรับปรุง ขั้นตอนที่ 8 การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน (1) อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (2) ควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว ดังนั้น จึงต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างการพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยว และการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์และยั่งยืนให้นักท่องเที่ยว

จากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ 8 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและรวบรวมข้อมูล เริ่มต้นด้วยการจัดทีมงานลงพื้นที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเก็บข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมที่จัดขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาฐานข้อมูลดิจิทัล เป็นการจัดระบบข้อมูลที่รวบรวมได้ จัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบ และพัฒนาฐานข้อมูลกลางที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยสร้างเว็บไซต์รวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพิ่มฟังก์ชันแผนที่เส้นทางท่องเที่ยว รวมถึงการติดตั้ง คิวอาร์โค้ด (QR Code) ในจุดสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก เน้นการพัฒนาพื้นที่ให้พร้อมรองรับนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวก

แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ พร้อมทั้งจัดการสิ่งแวดล้อมให้สวยงามและสะอาด ขั้นตอนที่ 4 การส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งจัดกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และกิจกรรมเชิงประสบการณ์ ขั้นตอนที่ 5 การประชาสัมพันธ์และการตลาด ใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook), อินสตาแกรม (Instagram), ดิกต็อก (TikTok) และยูทูบ (YouTube) เพื่อสร้างเนื้อหาที่น่าสนใจ และจัดแคมเปญการตลาด รวมถึงการร่วมมือกับบริษัททัวร์และโรงแรมในการจัดแพ็คเกจท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ 6 การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ฝึกอบรมทักษะการให้บริการนักท่องเที่ยว และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ขั้นตอนที่ 7 การติดตามและประเมินผล จัดทำระบบติดตามจำนวนนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจ และเก็บข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาวิเคราะห์และปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และขั้นตอนที่ 8 การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ศิลปกรรมและใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษาอาคารและศิลปกรรมดั้งเดิม และสร้างแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่รบกวนวิถีชีวิตของชุมชน

ตอนที่ 2 การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2.1 สภาพปัจจุบันของสื่อสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ปัจจุบันมีการใช้สื่อสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะสื่อดิจิทัลที่ได้รับความนิยมสูงสุด เพราะเข้าถึงได้ง่ายและแพร่หลาย แต่สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสิ่งพิมพ์ยังคงจำเป็นต่อกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่ถนัดใช้เทคโนโลยี จึงควรผสมผสานการใช้สื่อหลายประเภทเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายได้อย่างครอบคลุม

2.2 การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า เยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรามีบทบาทสำคัญในการสร้างสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจ ผ่านการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้รู้ และออกแบบสื่อที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น การเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดียช่วยเพิ่มการเข้าถึงและกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะและจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมในหมู่เยาวชน

2.3 กระบวนการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า มีขั้นตอนการดำเนินงานในขั้นตอนแรกเริ่มจากการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างละเอียด เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และออกแบบสื่อให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาศักยภาพเยาวชนผ่านการฝึกอบรมทักษะการผลิตสื่อที่หลากหลาย รวมถึงการใช้แอปพลิเคชันแคปคัต CapCut สำหรับการตัดต่อวิดีโอ การออกแบบอินโฟกราฟิก และการสร้างเนื้อหาที่มีความคิดสร้างสรรค์ เมื่อเยาวชนได้รับการพัฒนาทักษะแล้ว จึงเข้าสู่ขั้นตอนการทดลองผลิตสื่อและนำไปเผยแพร่เพื่อประเมินผลตอบรับจากนักท่องเที่ยว ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงสื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น หลังจากนั้นจึงดำเนินการเผยแพร่สื่อผ่านช่องทางที่หลากหลายทั้งแพลตฟอร์มดิจิทัลและสื่อออฟไลน์ เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวได้อย่างครอบคลุม

จากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การวางแผนและเตรียมการเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการกำหนดแนวทางและโครงสร้างของการทำงานทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วย การคัดเลือกทีมเยาวชน การจัดแบ่งหน้าที่ในทีม และการกำหนดเป้าหมายของสื่อ (2) การสำรวจและประเมินสถานที่ เป็นขั้นตอนสำคัญในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการพัฒนาสื่อที่สื่อสารอัตลักษณ์และคุณค่าของชุมชนได้อย่างถูกต้องและชัดเจน (3) การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้สื่อสร้างสรรค์มีความลึกซึ้งและถูกต้อง เน้นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่น่าเชื่อถือและการสัมผัสประสบการณ์จริงในพื้นที่ (4) การอบรมเยาวชนและการวางแผนการผลิตสื่อ เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้ทีมงานมีทักษะและความรู้เพียงพอในการสร้างสรรค์สื่อที่มีคุณภาพและตรงตามเป้าหมาย (5) ขั้นตอนการถ่ายทำและผลิตสื่อ เป็นการนำแผนการผลิตมาสู่การปฏิบัติจริง โดยเน้นการใช้เทคนิคต่างๆ ในการถ่ายทำและการตัดต่อให้ได้สื่อที่มีคุณภาพสูง (6) การตรวจสอบและเผยแพร่สื่อ เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้สื่อมีคุณภาพและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (7) การติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการวัดประสิทธิภาพของสื่อและนำข้อคิดเห็นมาปรับปรุงกระบวนการในอนาคต

ตอนที่ 3 การเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

3.1 สภาพปัจจุบันของการเสริมสร้างเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่าจังหวัดฉะเชิงเทรามีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมาก โดยเฉพาะพื้นที่สำคัญ เช่น วัดโสธรวราราม วรวิหาร วัดสมานรัตนาราม และ ตลาดบ้านใหม่ ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันยังพบปัญหาและข้อจำกัดที่สำคัญในการเสริมสร้างเครือข่าย การบริหารจัดการ และการประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งขาดการเชื่อมโยงที่มีประสิทธิภาพระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในด้านทรัพยากร งบประมาณ และการส่งเสริมกิจกรรม การเผยแพร่ข้อมูลยังขาดความครอบคลุม มีการรวมตัวของชุมชนที่เน้นความร่วมมือในลักษณะ ภาศิเครือข่าย ระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ โดยเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ครอบคลุม และสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและยั่งยืนแก่นักท่องเที่ยว

3.2 การสร้างแหล่งการเรียนรู้คู่มืออบรมแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ (1) รับสมัครอาสาสมัครในการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำนวน 25 คน (2) จัดทำคู่มืออบรมการสร้างแหล่งการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการให้แก่เยาวชน (3) พัฒนาแหล่งการเรียนรู้โดยให้เด็กเยาวชนได้ทดลองเป็นไกด์สถานการณ์จำลอง (4) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสำรวจพื้นที่สภาพปัจจุบัน (5) ผู้วิจัยร่วมกับอาสาสมัครลงพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (6) นำเสนอการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อร่วมกัน

ให้ข้อคิดเห็นในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายให้ได้มาตรฐาน (7) แกไขกระบวนการเสริมสร้างแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้สมบูรณ์

3.3 การนำกระบวนการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีขั้นตอนดังนี้ (1) การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ สํารวจและวิเคราะห์สถานะของแหล่งเรียนรู้ในปัจจุบัน (2) การจัดทำคู่มืออบรมเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ จัดทำแนวทางหรือคู่มือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ (3) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (4) การถอดบทเรียนและจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ (5) การพัฒนาทักษะการเป็นไกด์นำเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (6) การรวมตัวกันสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืน ดังนั้น กระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้แหล่งเรียนรู้สามารถพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

จากการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ (2) การจัดทำคู่มืออบรมเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ (3) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (4) การถอดบทเรียนและจัดทำแผนที่แหล่งเรียนรู้ (5) การพัฒนาทักษะการเป็นไกด์นำเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (6) การรวมตัวกันสร้างเครือข่ายอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากแผนงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา” มุ่งเน้นการบูรณาการเทคโนโลยี สื่อสร้างสรรค์ และเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

จากแผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการข้อมูลและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาฐานข้อมูลที่เป็นระบบสามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของจังหวัด การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะช่วยให้จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤตล สวัสดิ์ศรี และมัสลิน ปูนอน (2562) เสนอว่า ควรมีการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ แต่สิ่งที่งานวิจัยนี้เด่นกว่าคือการออกแบบฐานข้อมูลร่วมกับเยาวชน โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมเวิร์กช็อปและลงพื้นที่จริง ซึ่งช่วยให้เยาวชนเข้าใจการจัดการข้อมูลเชิงวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ขณะเดียวกันยังต่างจากงานของนราวดี บัวขวัญ และปรัชญากรณ์ไชยคช (2562) ที่ใช้ Cloud Platform โดยเน้นระบบเป็นหลัก ในขณะทำงานวิจัยนี้เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน จึงถือเป็นจุดเด่นที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า แนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการสร้างสรรค์สื่อและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลัก จะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความยั่งยืน และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในระยะยาว สอดคล้องกับธนาวดี ปิ่นประจักษ์ (2564) และกรรณก นิลดำ และคณะ (2562) ที่เน้นความสำคัญของทรัพยากรบุคคลและการจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว แต่สิ่งที่งานวิจัยนี้มีความแตกต่างคือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ไม่เพียงแต่ให้เยาวชนเป็นผู้ผลิตสื่อเท่านั้น แต่ยังสามารถเรียนรู้กระบวนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในมิติที่ลึกซึ้ง จากการประเมินพบว่า สื่อที่ผลิตโดยเยาวชนมีความน่าสนใจและเข้าถึงง่าย ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จุดเด่นนี้สะท้อนถึงความยั่งยืน เพราะเยาวชนจะกลายเป็น “นักเล่าเรื่องท้องถิ่น” ที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ในอนาคต

3. การเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการพัฒนาและเผยแพร่ข้อมูล การบูรณาการระหว่างการพัฒนาฐานข้อมูล การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม จะช่วยให้จังหวัดฉะเชิงเทราสามารถพัฒนาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเมษธาวิณ พลโยธี สุธาธิณี หนูเนียม และสุริชาดา สกลวานิชเจริญ (2565) ได้เสนอการใช้วงจรคุณภาพ PDCA ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ผลงานของผู้วิจัยมีความแตกต่างตรงที่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยง “โรงเรียน-ชุมชน-สื่อออนไลน์” เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นโครงสร้างเครือข่ายแบบ

3 มิติที่ยังไม่ปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านี้ อีกทั้งยังได้พัฒนารูปแบบกิจกรรม “เยาวชนสร้างสรรค์” ซึ่งช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาคสนามเข้ากับโลกดิจิทัลอย่างกลมกลืน เครื่องข่ายที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นความร่วมมือชั่วคราว หากแต่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ถาวรที่สามารถขยายผลในพื้นที่อื่นได้ ถือเป็นแนวทางใหม่ที่น่าสนใจสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต

สรุป

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมุ่งเน้นไปที่ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ฐานข้อมูลและการจัดการข้อมูล การพัฒนาฐานข้อมูลที่เป็นระบบและใช้เทคโนโลยีช่วยให้ข้อมูลท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่ายและถูกต้อง สื่อสร้างสรรค์โดยเยาวชน การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการสร้างสื่อช่วยเพิ่มการรับรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เครื่องข่ายและแหล่งเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการใช้เทคโนโลยีช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความยั่งยืน บทความนี้ให้แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทราให้มีความยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมของเยาวชนและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรมีการพัฒนาแพลตฟอร์มฐานข้อมูลกลางที่สามารถรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนให้เป็นเครือข่ายเดียวกันเพื่อให้เกิดการใช้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรสนับสนุนให้เยาวชนมีบทบาทในการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เลือกใช้ดิจิทัลที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการออกแบบเนื้อหาให้มีลักษณะดึงดูดและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

1.3 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดฉะเชิงเทรา ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ พัฒนาศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวได้ และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2.2 ควรศึกษาบทบาทของเยาวชนในการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2.3 ควรศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้ผ่านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

เอกสารอ้างอิง

- กรกนก นิลดำ และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาเยาวชนให้เป็นนักสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 14(1), 220-237.
- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กองแผนและงบประมาณ. (2562). *แผนพัฒนาจังหวัดฉะเชิงเทรา (พ.ศ. 2561 – 2565)*. องค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา.
- ธนาดี ปิ่นประจักษ์. (2564). *การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อุรุกรลาโวจในพื้นที่เกาะลันตาจังหวัดกระบี่* (รายงานการวิจัย). คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นราวดี บัวขวัญ และปรัชญากรณ์ ไชยคช. (2562). *การสำรวจศักยภาพและพัฒนาฐานข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ระยะที่ 2* (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).
- นฤตล สวัสดิ์ศรี และมัสลิน ปูนอน. (2562). *แนวทางการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดมหาสารคามเพื่อไปสู่เมืองเศรษฐกิจสร้างสรรค์* (รายงานการวิจัย). คณะเทคโนโลยีการเกษตร: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- เมษธาวิณ พลโยธี สุธาธิณี หนูเนียม และสุวิชาดา สกุลวานิชเจริญ. (2565). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา ชุมชนไต่ดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย*. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 18(1), 1-25.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดฉะเชิงเทรา. (2566). *สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวจังหวัดฉะเชิงเทรา เดือนกันยายน 2566*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2567, จาก https://province.mots.go.th/ewtdamin/ewt/chachoengsao/download/article/article_20231102143853.jpg
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2013). *The Museum Experience Revisited* (2nd ed.). London: Routledge.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (3rd ed.), SAGE Publications.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: NYU Press.

- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer*. New York: McGraw-Hill.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. London: Free Press.
- Richards, G. (2011). *Cultural tourism: Global and local perspectives (2nd ed.)*. London: Routledge.
- _____. (2018). Cultural Tourism: A Review of Recent Research and Trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12–21.
- Ritchie, J. R. B., Tung, V. W. S., & Ritchie, R. J. B. (2011). Tourism experience management research: Emergence, evolution, and future directions. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(4), 419-438.
- Smith, M. K. (2015). *Issues in Cultural Tourism Studies (3rd ed.)*. Routledge.
- Scott, N., Cooper, C., & Baggio, R. (2008). *Network analysis and tourism: From theory to practice*. Bristol, UK: Channel View Publications.
- Taro Yamane. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: New York: Harper & Row,
- Throsby, D. (2019). *Cultural Economics and the Creative Economy*. Cambridge University Press.
- UNESCO. (2006). *Cultural tourism and sustainable development*. Paris: UNESCO Publishing.
- _____. (2021). *Re/Shaping Policies for Creativity: Addressing Culture as a Global Public Good*. UNESCO Publishing.
- UNWTO. (2017). *Tourism and culture synergies*. Madrid: United Nations World Tourism Organization.

การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา

Development of Social Welfare Arrangements for the Elderly Quality of Life in Chachoengsao Province

¹พระครูปลัดวิมลปรียัติวัฒน์ วงศ์กันทรภักย์,²พระมหาสหาย จำปาแก้ว, ³ชัยวิวัฒน์ ลาไป,
⁴นิรมล ตริตราเพชร และ ⁵ปัญญา โพธิ์ทอง

¹Phrakruphlatwimonpariyadwat Wongkantharaphai,²Phramahasahai Champakaew,
³Chaiwiwat Lapai, ⁴Niramol Treetrapetch and ⁵Panya Photong

^{1,2,3,4,5}วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4,5}Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: piyabut.pan@mcu.ac.th

Received February 20, 2025; Revised June 2, 2025; Accepted June 20, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธีระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพตามลำดับเครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า (1) ในส่วนของปัญหา อุปสรรค พบว่า การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้องเป็นปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐ สำหรับความต้องการจำเป็น พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐเป็นความต้องการของผู้สูงอายุมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง (2) การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (2.1) ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่า มิใช่เพียงแค่การดูแลด้านสุขภาพผู้สูงอายุเท่านั้น แต่รวมถึงการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุด้วย (2.2) ด้านการสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง พบว่า การเตรียมความพร้อมในครอบครัวถือเป็นแนวทางในการช่วยเสริมสร้างระบบสนับสนุนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น (2.3) ด้านการสนับสนุนจากสังคม พบว่า การให้ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (3) กระบวนการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ พบว่า เป็นการดำเนินการที่เป็นระบบ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับบริการสิทธิ และการดูแลที่เหมาะสม โดยผ่านการสังเคราะห์และออกแบบอย่างเป็นระบบผ่านโมเดลหนึ่งที่เรียกว่า EPS RSP Model ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การพัฒนา; สวัสดิการสังคม; คุณภาพชีวิต; ผู้สูงอายุ

Abstract

This research aimed to develop and propose a process for organizing social welfare to improve the quality of life of the elderly in Chachoengsao Province. A mixed-methods approach was employed, combining both quantitative and qualitative methods. The research was based on the conceptual framework of developing social welfare systems to enhance the well-being of the elderly. The quantitative phase utilized questionnaires and was analyzed using basic statistical methods. The qualitative phase employed in-depth interviews with purposively selected participants and was analyzed according to the research objectives.

The findings revealed that:

1. Regarding current problems and obstacles, the greatest challenge was the lack of support from family and relatives, followed by limited support from the government sector. In terms of needs, government support was identified as the most significant requirement, followed by support from family and relatives.

2. The development of social welfare to improve the quality of life of the elderly included: (2.1) Governmental support—this should not only focus on healthcare but also on creating opportunities for the elderly to participate in transmitting their knowledge and wisdom. (2.2) Family support—preparation within the family was found to be an effective way to strengthen the overall support system. (2.3) Social support—engaging the elderly in community activities enhanced their sense of self-worth and value.

3. The proposed process for organizing social welfare to enhance the quality of life of the elderly was found to be systematic and comprehensive, ensuring that the elderly receive appropriate services, rights, and care. This process was synthesized and designed into a structured model called the EPS RSP Model, which emphasizes a continuous development process.

Keywords: Development; Social Welfare; Quality of Life; Elderly

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยมีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการพัฒนาทางการแพทย์ที่ช่วยให้ประชาชนมีอายุยืนยาวขึ้น ขณะเดียวกันอัตราการเกิดกลับลดลง ส่งผลให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลง โดยกลุ่มผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ในปี พ.ศ. 2548 สู่ร้อยละ 20.1 ในปี พ.ศ. 2566 และคาดว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 28 ภายในปี พ.ศ. 2578 ทำให้ประเทศไทยกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (super-aged society) (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2567;

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ทั้งด้านกำลังแรงงาน ผลิตภาพทางเศรษฐกิจ ภาระการคลังด้านสวัสดิการ และคุณภาพชีวิตของประชากรสูงอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีรายได้น้อยหรืออยู่ลำพัง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 47 และ 48 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดให้ประชาชนได้รับบริการด้านสาธารณสุขที่เหมาะสม และให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของระบบสวัสดิการในฐานะกลไกที่สร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงวัยหลังเกษียณ (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2563) นอกจากนี้ แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580) ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ และพึ่งพาตนเองได้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566)

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประชากรรวมประมาณ 726,687 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) คิดเป็นร้อยละ 18.9 ของประชากรทั้งหมด โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้จังหวัดฉะเชิงเทรากำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มตัว ปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ การขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ การขาดการเข้าถึงสวัสดิการ และการขาดโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุที่ยังสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพังหรือเป็นผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างในการจัดบริการสวัสดิการสังคมที่ยังไม่ทั่วถึงและไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริง

แม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายสนับสนุนคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ แต่การดำเนินการในระดับพื้นที่ยังเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการไม่สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุให้ทันต่อยุคดิจิทัล ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผู้สูงอายุมีบทบาทในการผลิตไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดสวัสดิการสังคม จึงควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมให้เกิด “ผู้สูงอายุที่มีพลัง” (Active Aging) อย่างเป็นรูปธรรม

จากเหตุผลข้างต้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญต่อความต้องการบริการสวัสดิการของผู้สูงอายุ หากได้รับการพัฒนาหรือดำเนินการที่ถูกต้องเหมาะสมจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยมุ่งศึกษาถึงการได้รับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านการสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง และด้านการสนับสนุนจากสังคม ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปปรับปรุงพัฒนางานด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุต่อไปได้อีกในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา

2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อเสนอกระบวนการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดฉะเชิงเทรา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ

สวัสดิการสังคมเป็นกลไกที่รัฐหรือสังคมใช้ในการดูแลประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางอย่างผู้สูงอายุ แนวคิดของ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2549) เน้นว่า สวัสดิการต้องครอบคลุมทุกช่วงวัย ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึงวัยชรา ซึ่งรวมถึงการมีที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพ การประกอบอาชีพ และการมีบทบาทในสังคม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายว่า “สวัสดิการสังคม” คือ ระบบการจัดบริการทางสังคมที่ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ โดยเน้นความเป็นธรรม ศักดิ์ศรี และสิทธิมนุษยชน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2560)

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุสัมพันธ์กับความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ความพึงพอใจในชีวิต สุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ รวมถึงความสัมพันธ์กับครอบครัวและสังคม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ซึ่งแบ่งความต้องการมนุษย์ออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ ความต้องการพื้นฐาน (อาหาร น้ำ ที่พัก), ความมั่นคงปลอดภัย, ความรักและการเป็นเจ้าของ, การยอมรับและเคารพ, และการพัฒนาตนเองขั้นสูงสุด (Maslow, 1970)

สายสวาท เกตราสุวรรณ (2559) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย ได้แก่ ความมั่นคงทางรายได้ การได้รับการดูแลจากครอบครัว และความสามารถในการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า เช่น การเข้าร่วมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2560) กล่าวว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทยต้องการได้รับการดูแลที่มีความเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม เช่น การได้ทำบุญ หรือเข้าวัด เป็นองค์ประกอบหนึ่งของความสุขในวัยสูงอายุ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อผู้สูงอายุควรยึดแนวคิดการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ครอบครัว และสังคม โดยแยกออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

- 1) การสนับสนุนจากภาครัฐ การให้เบี้ยยังชีพ การเข้าถึงสถานพยาบาล การจัดสถานบริการผู้สูงอายุให้มีคุณภาพและครอบคลุมพื้นที่
- 2) การสนับสนุนจากครอบครัว การให้ที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติงานทางศาสนาได้

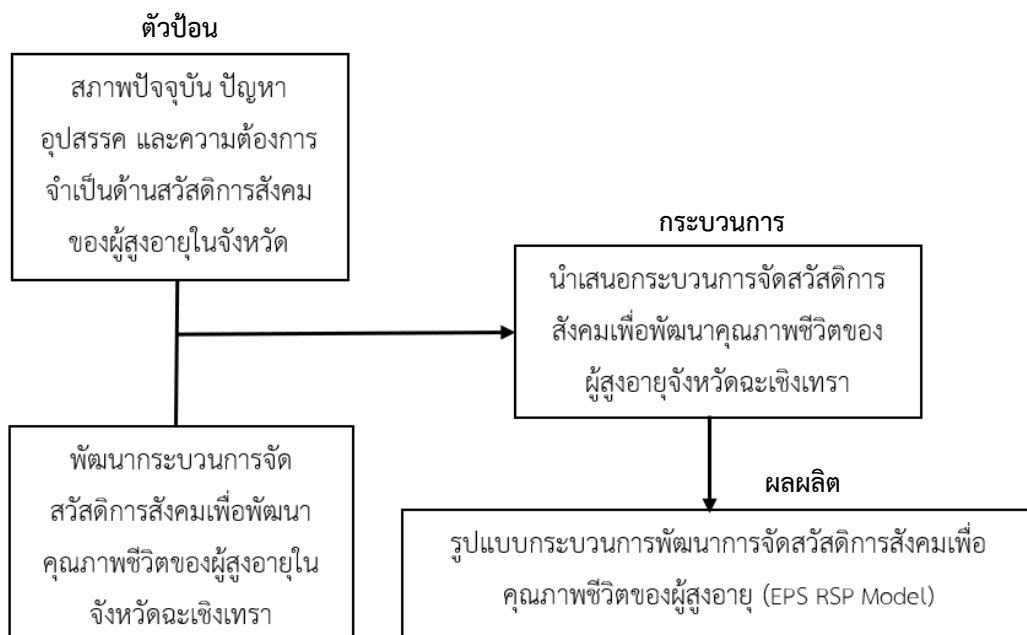
3) การสนับสนุนจากสังคม การยอมรับนับถือ การส่งเสริมบทบาทภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างความปลอดภัย

แนวทางนี้สอดคล้องกับ แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580) ที่เน้นให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี (active aging) พึ่งพาตนเองได้ และมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า สวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุต้องยึดหลักความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการบูรณาการภาคส่วนต่าง ๆ การเข้าใจแนวคิดสวัสดิการและคุณภาพชีวิตผ่านมุมมองของนักวิชาการ หลายแขนงช่วยให้การจัดบริการตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าในสังคมไทยที่เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานนำมาสู่การพัฒนาและนำเสนอกระบวนการโดยศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดต่าง ๆ สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาระดับโดยรวมและรายด้านของความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสอบถาม และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษา

ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบางคล้า อำเภอนวมสารคาม อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางปะกง อำเภอแปลงยาว อำเภอสนาบชัยเขต อำเภอรสาธิต อำเภอลองเชื่อน อำเภอนาทะเกียบ และ อำเภอบ้านโพธิ์ สรุปรวบรวมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ตามลำดับ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสอบถาม

1.1 ประชากร คือ กลุ่มประชากรผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งหมดจำนวน 124,040 คน และต้องการใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) เพื่อความสะดวกในการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ตามที่เงื่อนไขกำหนด คือ ไม่น้อยกว่า 399 ตัวอย่าง

1.2 เครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ มีลักษณะ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ แหล่งรายได้ รายได้ต่อเดือนและลักษณะที่พักอาศัย โดยมีลักษณะของคำถามแบบเลือกตอบ จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวนรวม 45 ข้อ ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนจากภาครัฐ ประกอบด้วย เงินตอบแทนผู้สูงอายุ การให้สวัสดิการของรัฐ และการจัดสถานบริการ ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) จำแนกออกเป็น 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง ประกอบด้วย การให้ที่พักอาศัย การให้ทรัพย์สินเงินทอง และการให้ปฏิบัติกิจทางศาสนา ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) จำแนกออกเป็น 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนจากสังคม ประกอบด้วย การยกย่องยอมรับนับถือ การเป็นผู้ทรงคุณวุฒิภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้ความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ ลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) จำแนกออกเป็น 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้ข้อมูลสมบูรณ์ มาวิเคราะห์ประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติ

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential

Statistics) ใช้การวิเคราะห์รายข้อ (Item Analysis) สถิติที่ใช้ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้แบบสัมภาษณ์

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มภาครัฐ จำนวน 7 คน ตัวแทนกลุ่มภาคประชาสังคม จำนวน 7 คน และผู้นำชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 7 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 21 คน

2.2 เครื่องมือ การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้คำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการสนับสนุนจากภาครัฐ การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง การสนับสนุนจากสังคม และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) นำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล เพื่อประกอบการทำวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร เสนอต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานพัฒนาชุมชน ชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กองสวัสดิการสังคมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อขอความอนุเคราะห์ตัวแทนองค์กรให้ผู้วิจัยได้กระทำการสัมภาษณ์โดยตัวแทนจากแต่ละองค์กรข้างต้น คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ (Key Informants)

2) กำหนดวันเวลานัดหมายและสถานที่ล่วงหน้า เพื่อเตรียมลงพื้นที่เข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งหมด 21 คน

3) ทำการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเชิงลึก (Semi-Structured In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ (Key Informants) โดยออกแบบคำถามคร่าว ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งในระหว่างการสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีการจดบันทึกและใช้เครื่องบันทึกเสียงในการเก็บข้อมูล และสรุปเนื้อหาเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลก่อนสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสม

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามตัวแปรที่กำหนดไว้ โดยวิธีการถอดคำสัมภาษณ์และนำมาบันทึกเป็นข้อความ นำมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และนำมาสนับสนุนผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เสนอระบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดฉะเชิงเทรา

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิจากตัวแทนจากกลุ่มภาครัฐ ภาคประชาสังคม ผู้นำชุมชน หรือประชาชนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราและนักวิชาการที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุ รวมจำนวน 8 คน

3.2 เครื่องมือ คือ การสนทนากลุ่มเป้าหมาย (focus group) หัวข้อสนทนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐ การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง การสนับสนุนจากสังคม และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ได้จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการระดมความคิด เป็นกิจกรรมการสัมมนาระดมความคิดจากทุก ๆ มุมมองโดยไม่มีการตัดสินถูกผิดของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อนำมาประเมินหาทางเลือกในการตัดสินใจ ความคิดใหม่ ๆ และใช้ในการวางแผนเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการสรุปผลจากการสนทนากลุ่มจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นการสนทนาเนื้อหาตามตัวแปรที่ศึกษา ผลที่ได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ให้เข้ากับแต่ละตัวแปร วิเคราะห์ถึงความสำคัญของเนื้อหาของข้อมูลที่ได้มา และนำมาใช้ในการสนับสนุนการระดมความคิด

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคด้านการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวม

ปัญหาอุปสรรคด้านการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การสนับสนุนจากภาครัฐ	3.06	0.85	ปานกลาง
2. การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง	3.09	0.76	ปานกลาง
3. การสนับสนุนจากสังคม	2.93	0.72	ปานกลาง
รวมทั้งสิ้น	3.03	0.78	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ด้านการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.03$, S.D. = 0.70) และเมื่อแยกพิจารณาในรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคด้านการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.09$, S.D. = 0.76) รองลงมา คือ

การสนับสนุนจากภาครัฐ ($\bar{X} = 3.06$, S.D. = 0.85) และการสนับสนุนจากสังคม ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวม

ความต้องการด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุใน จังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การสนับสนุนจากภาครัฐ	4.12	0.59	มากที่สุด
2. การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง	4.00	0.63	มาก
3. การสนับสนุนจากสังคม	3.91	0.64	มาก
รวมทั้งสิ้น	4.01	0.56	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.56) และเมื่อแยกพิจารณาในรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐ ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.59) และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.63) และการสนับสนุนจากสังคม ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.64) ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปผลได้ดังนี้

2.1 การสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่า (1) การได้รับเบี้ยยังชีพช่วยเหลือผู้สูงอายุในปัจจุบันยังไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพเมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นในปัจจุบัน (2) สถานบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในบางพื้นที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนโดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ (3) ในบางพื้นที่สถานพยาบาลสุขภาพอยู่ห่างไกลจากที่พักอาศัยของผู้สูงอายุไม่สะดวกในการเดินทาง ทำให้การใช้บริการด้านสุขภาพเป็นไปด้วยความยากลำบาก

2.2 การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง พบว่า (1) ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในฐานะกลุ่มผู้ดูแลหลักที่มีต่อผู้สูงอายุในด้านการจัดที่พักอาศัย ดูแลสุขภาพ การช่วยเหลือด้านการเงิน สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ (2) บางครอบครัวมีภาระในการดูแลพระสงฆ์สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพเนื่องจากพระสงฆ์จะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิการรักษาขั้นพื้นฐานยังไม่ครอบคลุม

เพียงพอ (3) บางครอบครัวต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในบ้านที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการสังคมได้ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่มีเอกสารหลักฐานแสดงตัวตน โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากภาครัฐ

2.3 การสนับสนุนจากสังคม พบว่า การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุได้ เช่น กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างเครือข่ายและมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่คนรุ่นใหม่ การยกย่องผู้สูงอายุเป็นปราชญ์ชาวบ้าน การอบรมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้ปลอดภัยและเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

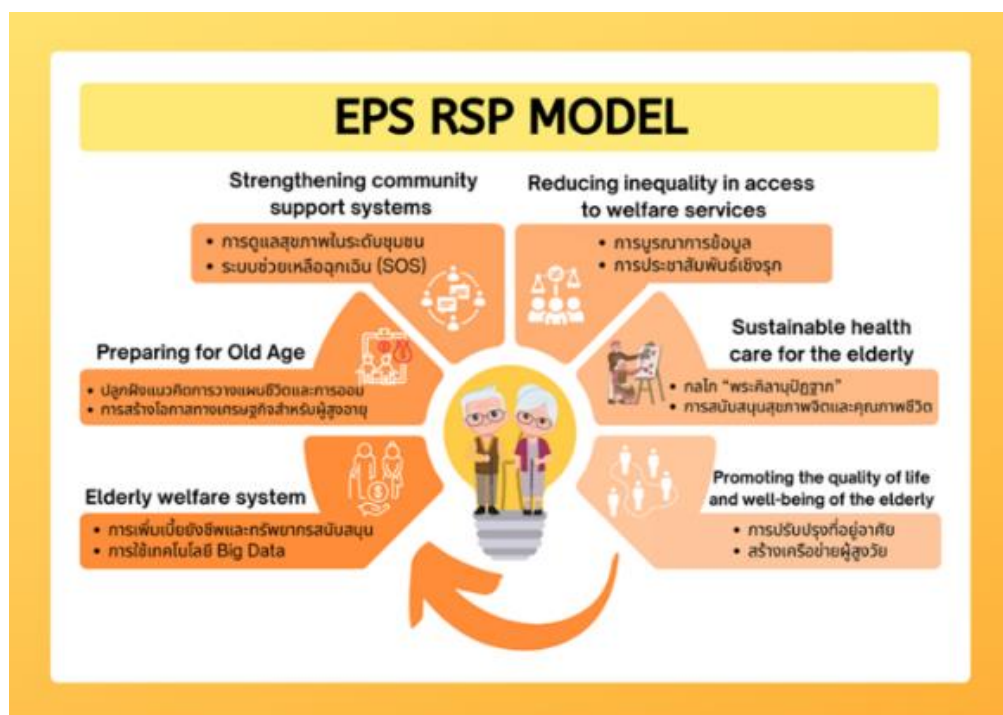
3. ผลการเสนอกระบวนการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการศึกษาการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราสรุปได้ว่า การใช้รูปแบบการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (EPS RSP Model) ซึ่งประกอบด้วย (1) ระบบสวัสดิการผู้สูงอายุ (Elderly welfare system) (2) การเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (Preparing for Old Age) (3) การเสริมสร้างระบบสนับสนุนระดับชุมชน (Strengthening community support systems) (4) การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสวัสดิการ (Reducing inequality in access to welfare services) (5) การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน (Sustainable health care for the elderly) และ (6) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ (Promoting the quality of life and well-being of the elderly) เป็นกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นมาตรฐาน เพิ่มความเป็นเลิศทางด้านการบริการให้กับผู้สูงอายุในทุกมิติอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติได้ตรงตามที่กำหนดไว้ ตอบสนองต่อความต้องการ สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราพบว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (EPS RSP Model) เป็นกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นมาตรฐาน เพิ่มความเป็นเลิศทางด้านการบริการให้กับผู้สูงอายุในทุกมิติอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติได้ตรงตามที่กำหนดไว้ ตอบสนองต่อความต้องการ สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรูปแบบของกระบวนการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (EPS RSP Model) ประกอบด้วย

1. ระบบสวัสดิการผู้สูงอายุ (Elderly welfare system: E) คือ การเพิ่มเบี้ยยังชีพ และทรัพยากรสนับสนุน การใช้เทคโนโลยี Big Data
2. การเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (Preparing for Old Age: P) คือ ปลูกฝังแนวคิด การวางแผนชีวิตและการออม การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับผู้สูงอายุ
3. การเสริมสร้างระบบสนับสนุนระดับชุมชน (Strengthening community support systems: S) คือ การดูแลสุขภาพในระดับชุมชน และระบบช่วยเหลือฉุกเฉิน (SOS)
4. การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสวัสดิการ (Reducing inequality in access to welfare services: R) คือ การบูรณาการข้อมูล และการประชาสัมพันธ์เชิงรุก
5. การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน (Sustainable health care for the elderly: S) คือ การสนับสนุนสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต และกลไก “พระคิลานุปัฏฐาก”
6. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ (Promoting the quality of life and well-being of the elderly: P) คือ การปรับปรุงที่อยู่อาศัย และสร้างเครือข่ายผู้สูงอายุ

ภาพที่ 2 รูปแบบกระบวนการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (EPS RSP Model)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การได้รับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุใน ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ

ด้านการสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง และด้านการสนับสนุนจากสังคม จำเป็นต้องเตรียมการให้พร้อมเพื่อรองรับปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความสมดุลในการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มวัยสูงอายุกับกลุ่มวัยอื่น ๆ และในแต่ละกลุ่มวัยของผู้สูงอายุด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการสงเคราะห์ โดยสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ การเตรียมความพร้อมให้กับผู้ที่กำลังก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุนั้นเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพอย่างรอบด้าน ตลอดจนการพัฒนาและสร้างสรรค์กิจกรรมคุณภาพ สำหรับรองรับกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีพลังในการช่วยเหลือผู้อื่นอีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปวย อึ้งภากรณ์ (2549) ที่เสนอว่า สวัสดิการควรครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนถึงวัยชราเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และตรงกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ที่มุ่งสร้างระบบบริการที่เป็นธรรมและทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2560) ผลการวิจัยนี้ยังสนับสนุนแนวคิดจากแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580) ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการสงเคราะห์อย่างครอบคลุม โดยเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับแนวคิด “Active Aging” ขององค์การอนามัยโลก ที่เน้นให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง มีบทบาททางสังคม และมีสุขภาพที่ดี (World Health Organization, 2002)

2. การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เป้าหมายการเกษียณเป็นสิ่งที่สำคัญมากของชีวิต เมื่อสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทยยังมีอยู่ในระดับจำกัด การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ควรร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชนตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและประเทศ โดยเฉพาะการร่วมกันกระตุ้นเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีการเตรียมวางแผนการออมการใช้ชีวิตในบั้นปลาย การร่วมมือกันในชุมชน การจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ การปรับตัวทางด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ รวมทั้งการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการลงทุนและการออมเพื่อเตรียมพร้อมเมื่อถึงวัยผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Maslow (1970) ที่ชี้ว่าความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้น และการพัฒนาอย่างมีคุณภาพต้องตอบสนองตั้งแต่ความมั่นคงทางกาย จิตใจ ไปจนถึงความภาคภูมิใจในตนเอง และสอดคล้องกับแนวคิดของ Atchley (1989) เรื่อง “Continuity Theory” ที่เน้นการดำรงกิจกรรมเดิมในช่วงวัยสูงอายุ ก็ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และยังสอดคล้องกับงานของนิภาพรณ เจนสันติกุล (2560) กล่าวว่า การส่งเสริมสุขภาพ การเตรียมอาชีพ และการให้ความรู้เรื่องการออมในวัยเกษียณ เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสวัสดิการอย่างยั่งยืน

3. การเสนอกระบวนการการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า รูปแบบการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (EPS RSP Model) ประกอบด้วย (1) ระบบสวัสดิการผู้สูงอายุ (Elderly welfare system) (2) การเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (Preparing for Old Age) (3) การเสริมสร้างระบบสนับสนุนระดับชุมชน (Strengthening community support systems) (4) การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสวัสดิการ (Reducing inequality in access to welfare services) (5) การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน (Sustainable health

care for the elderly) และ (6) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ (Promoting the quality of life and well-being of the elderly) เป็นกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นมาตรฐาน เพิ่มความเป็นเลิศทางด้านการบริการให้กับผู้สูงอายุในทุกมิติอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติได้ตรงตามที่กำหนดไว้ ตอบสนองต่อความต้องการ สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจากแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) และแนวทางการสร้าง "เมืองแห่งผู้สูงอายุ" ที่บูรณาการภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่นเข้าด้วยกัน รูปแบบดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับข้อเสนอของกัญญาณัฐ ไพคำ (2561) ที่กล่าวว่า การพัฒนาสวัสดิการต้องอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม การใช้ข้อมูลเป็นฐาน และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในรูปแบบเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พัฒนาระบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอกระบวนการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งในทุกขั้นตอนดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยและสามารถนำมาเป็นกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นมาตรฐาน เพิ่มความเป็นเลิศทางด้านการบริการให้กับผู้สูงอายุในทุกมิติอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ซึ่งข้อค้นพบอันเป็นผลการวิจัยออกมาเป็นอันดับหนึ่ง คือ การสนับสนุนจากครอบครัวญาติพี่น้อง ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐควรพิจารณาขยายเบี้ยยังชีพให้ครอบคลุมแก่ผู้สูงอายุทุกคนอย่างถ้วนหน้า และให้เหมาะสมกับค่าครองชีพในปัจจุบันที่สูงขึ้นอย่างมาก

1.2 การพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง 3 ด้าน และข้อค้นพบอันเป็นผลการวิจัยออกมาเป็นอันดับหนึ่ง คือ ด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่าการสนับสนุนผู้สูงอายุในสังคมไม่ใช่เพียงแค่การดูแลด้านสุขภาพ แต่ยังรวมถึงการสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้สึกรักคุณค่าในตัวเอง การสร้างเครือข่ายของผู้สูงอายุ การส่งเสริมการมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญา และการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความสุขของผู้สูงอายุ การใช้ Big Data ในการเชื่อมโยงข้อมูลของหน่วยงาน

ต่าง ๆ ยังช่วยให้การดูแลผู้สูงอายุในระดับชุมชนและสังคมมีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ควรใช้เครื่องมือในการจัดการกับข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เพื่อบูรณาการการเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของหน่วยงานในการสร้างชุดข้อมูลที่รวมและสอดคล้องกัน สามารถเข้าถึงวิเคราะห์ และใช้งานโดยบุคคลและระบบทั่วทั้งองค์กรได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป

1.3 รูปแบบการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ คือ EPS RSP Model ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ในการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทราอย่างเป็นระบบ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการดังนี้ สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนานโยบายสวัสดิการสังคมในระดับต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยใช้กระบวนการ EPS RSP Model เป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการที่มุ่งเน้นคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน และการพัฒนาโปรแกรมการดูแลสุขภาพและสวัสดิการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุคนวัยทำงาน เพื่อหาปัจจัยที่ทำนายการเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของคนวัยทำงานและรูปแบบที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ในการวางแผนชีวิตในวัยเกษียณ

2.2 ควรศึกษาและเปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในจังหวัดที่มีลักษณะคล้ายกัน เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) และปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของจังหวัด

2.3 ควรศึกษาผลกระทบของการดำเนินนโยบายและโครงการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่แท้จริง และสามารถปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). *แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580)*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กัญญาณัฐ ไพคำ. (2561). รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 9(1), 67–77.
- นิภาพรณ เจนสันติกุล. (2560). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: สถานการณ์และแนวทางการจัดสวัสดิการในประเทศไทย. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย*, 6(2), 15–34.
- ปวย อึ้งภากรณ์. (2549). *แนวคิดด้วยสวัสดิการสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2567). *สถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย ปี 2566*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2563). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พี. เพรส.

- สายสวาท เกตราสุวรรณ. (2559). *จิตวิทยาผู้สูงอายุและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. (2560). *พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. (2560). *พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2567, จาก <https://www.ncsw.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *สถิติประชากรจังหวัดฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2565*. สืบค้นเมื่อ 6 กันยายน 2566, จ ำ ก <https://chchsao.nso.go.th/reports-publications/provincial-statistics-report/chachoengsao-province-statistical-report-2022.html>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานภาวะสังคมไทยไตรมาส 4 ปี 2566*. สืบค้นเมื่อ 6 กันยายน 2566, จาก https://www.nesdc.go.th/download/Social/Social_Report/2566_q4_001_report.pdf
- Atchley, R. C. (1989). A continuity theory of normal aging. *The Gerontologist*, 29(2), 183–190.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality*. 2nd ed. Harper & Row.
- World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. Geneva: WHO.

วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
An Analysis of the Use of Similes and Metaphors to Explain Dhamma
Principles in the Visuddhimagga

¹ภูริทัต ศรีอร่าม, ²พระครูวิมลปริยัติบัณฑิต ไกรฤกษ์ศิลป์, ³พระครูโอภาสสรธิกุล โหมตศิริ,
⁴เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์, และ ⁵พรภิรมย์ ยอดบุญ

¹Phurithat Sri-aram, ²Phrakruwimonpariyatbundit Krairerksil,

³Phrakhru Ophassarathikhun Modsiri, ⁴Chetniphath Phithiyanuwat
and ⁵Pornpirom Yodboon

^{1,2,3,4,5}วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4,5}Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Phurithat2007@gmail.com

Received February 10, 2025; Revised May 6, 2025; Accepted June 20, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค และเพื่อวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา รวมผู้ให้ข้อมูล จำนวน 13 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผลการศึกษาพบว่า

1. เนื้อหาวิสุทธิมรรคเมื่อย่อลงจะตรงกับไตรสิกขา ผู้วิจัยแบ่งอุปมาอุปไมยเป็นสี่ สมมติและปัญญา โดยอธิบายเนื้อหาวิสุทธิมรรคเป็นคาถาที่เทวดาถามและพระพุทธเจ้าตรัสตอบไว้ เป็นการแสดงหัวข้อธรรมแล้วอธิบายความหมายของหลักธรรมให้เข้าใจ ด้วยการใช้ความรู้เรื่องภาษาเป็นสื่อกลางให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายที่ผู้แต่งต้องการอธิบาย ประกอบกับการใช้ปฏิภาณสื่อสารเป็นเหตุผลเชิงตรรกะ ใช้ความรู้บริบทสังคมที่เข้าใจเป็นพื้นฐานตามสภาวะธรรมชาตินิยามประกอบกรยกอุปมาอุปไมยในระดับต่าง ๆ

2. การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายวิสุทธิมรรค เริ่มด้วยการใช้คำเชิงตรรกะมีความรู้ในภาษา มีความรู้เรื่องคำและความหมายของคำ มีความเข้าใจในเหตุและมีความเข้าใจในผล ซึ่งตรงกับปฏิสัมภิทา 4 มีธรรมปฏิสัมภิทาความเข้าใจในเหตุ มีอรรถปฏิสัมภิทาความเข้าใจในผล มีความเข้าใจในภาษาประกอบกับหลักเชิงตรรกะซึ่งเป็นนิรุติปฏิสัมภิทา ผสมผสานกับความรู้ในบริบททางสังคมเพื่อยกศัพท์ที่เป็นรูปธรรมให้เข้าใจอย่างสมเหตุสมผล รู้จักใช้ภาษาสมมติและปรมาธิบายด้วยปฏิภาณปฏิสัมภิทา เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือบริบททางสังคมในสมัยนั้น

คำสำคัญ: วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมย; อธิบายธรรม; คัมภีร์วิสุทธิมรรค

Abstract

This research, titled An Analysis of the Use of Similes and Metaphors to Explain Dhamma Principles in the Visuddhimagga, aims to study the similes and metaphors found in the Visuddhimagga and to analyze their use in explaining core Dhamma principles. The target population consists of 13 key informants, including Buddhist monks and scholars in Buddhist studies. The primary research instrument employed was the in-depth interview.

The findings reveal the following:

1. The content of the Visuddhimagga, when summarized, corresponds with the Threefold Training (Sīla – morality, Samādhī – concentration, and Paññā – wisdom). The researcher categorizes the similes and metaphors into these three domains. The text of the Visuddhimagga presents a series of questions posed by celestial beings and answers given by the Buddha. This approach introduces Dhamma topics and explains them using similes and metaphors, serving as linguistic tools to convey the intended meanings clearly. Logical reasoning and contextual social knowledge are used to relate abstract principles to concrete examples through various levels of comparison.

2. The application of similes and metaphors in the Visuddhimagga begins with logical expressions and an understanding of language, including lexical semantics and causal reasoning. This aligns with the Four Analytical Expositions (Paṭisambhidā): Dhamma-paṭisambhidā (analysis of causes), Attha-paṭisambhidā (analysis of effects), Nirutti-paṭisambhidā (analysis of language), and Paṭibhāna-paṭisambhidā (analysis of intuition or improvisation). These expositions are integrated with socio-cultural contexts to clarify abstract Dhamma terms in a concrete and rational manner. Both conventional language (sammuti) and ultimate language (paramattha) are employed to appropriately convey meaning in line with the social context of that time.

Keywords: Analysis of the use of metaphors; to explain the dharma; The Visuddhimagga Scripture.

บทนำ

คัมภีร์วิสุทธิมรรคจัดเป็นคัมภีร์ปกรณ์วิเศษที่อธิบายพุทธพจน์ตามแนวคัมภีร์เก่าซึ่งไม่ใช่พระไตรปิฎกโดยตรง เป็นลักษณะการแต่งหนังสือเพื่ออธิบายธรรมะโดยไม่ได้เจาะจงคัมภีร์เล่มใดเล่มหนึ่งโดยเฉพาะ (พัฒน์ เฟื่องผลา, 2542) เป็นงานเขียนที่แสดงภูมิรู้ ภูมิธรรมจากการศึกษาค้นคว้าในคัมภีร์ทั้งหลาย

มีการกำหนดเนื้อหาและแสดงความคิดเห็นไปตามแนวคิดของผู้เขียนอย่างเป็นอิสระ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) แต่ก็อยู่ในกรอบของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเห็นได้จากการอ้างอิงคัมภีร์มีพระไตรปิฎกเป็นต้นที่สามารถสืบค้นและตรวจสอบได้

พระพุทโธชาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นนักปราชญ์ชั้นอรรถกถาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งชมพูทวีปในสมัยโบราณ มีผลงานทิ้งไว้เป็นมรดกตกทอดให้แก่ชาวพุทธและผู้สนใจทั่วโลกได้อ่านศึกษาค้นคว้า เช่น คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค คัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกา คัมภีร์อรรถกถาสุมังคลวลลสินี คัมภีร์อรรถกถาปัญจสุทนี เป็นต้น (อภิญฺวณฺ์ โปธิสาน, 2549)

พระพุทโธเสด็จทางไปลังกาทวีปเพื่อแปลอรรถกถาภาษาสันสกฤตเป็นภาษามคธ ท่านไปพบภิกษุสงฆ์ในมหาวิหารกรุงอนูราชบุรีในสมัยพระเจ้ามหายานามครองราชย์ พระสงฆ์ในมหาวิหารได้ให้คาถา 2 บท (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพื่อทดสอบความสามารถของท่านแล้วกล่าวว่า “ขอท่านจงแสดงความสามารถในคาถา 2 บทนี้ก่อน เราทั้งหลายได้เห็นความสามารถของท่านแล้ว จะมอบหนังสือคัมภีร์ให้ทั้งหมด” ท่านพุทโธเสด็จบูชาสรีระพระไตรปิฎกและอรรถกถาของพระไตรปิฎกนั้นแล้ว ได้รวบรวมแต่งปกรณ์ชื่อ “วิสุทธิมรรค” ขึ้นไว้ในครั้งนั้น, เมื่อภิกษุสงฆ์เห็นความสามารถของท่านแล้ว จึงมอบหนังสือพระไตรปิฎกบาลี กับทั้งหนังสืออรรถกถาสันสกฤตให้ท่าน ท่านรับเอาหนังสือคัมภีร์ทั้งหมดไปพักอยู่ที่ปราสาทหลังหนึ่งมีชื่อว่า ปธานพระทางเปื่องทักษิณแห่งมหาวิหาร ปรีวรตอรรถกถาสันสกฤตทั้งหมด ทำเป็นอรรถกถาพระไตรปิฎกในภาษามคธอันเป็นมูลภาษาเดิม

การสื่อสารด้วยหลักการทางภาษาหรือนิรุกติศาสตร์ของพระพุทโธชาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค แสดงให้เห็นนิรุกติปฏิบัติสัมภิตา อันเป็นคุณลักษณะหนึ่งในปฏิบัติสัมภิตา 4 เป็นทักษะความรู้ด้านภาษาที่ใช้ประกอบกับทักษะการอธิบายในคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยคัมภีร์นี้มีลักษณะเด่นคือการอธิบายหลักธรรมวิสุทธิ 7 โยงเข้ากับไตรสิกขา วิปัสสนาญาณ 9 และญาณ 16 เป็นต้น พร้อมกับการยกตัวอย่างอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรมด้วยการยกอุปมาอุปไมย ซึ่งเป็นการใช้หลักการทางภาษาหรือนิรุกติศาสตร์เพื่อการสื่อสารสภาวะนามธรรมอันเป็นสิ่งที่สุขุมลุ่มลึก ซึ่งเข้าใจยากให้เข้าใจง่ายชัดเจนถูกต้องตามความหมายของหลักธรรมความสามารถในการสื่อสารด้วยทักษะความรู้ด้านภาษา เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจให้ความหมายหรืออรรถอันเป็นส่วนแห่งลักษณะของผลและหลักธรรมอันเป็นส่วนแห่งลักษณะของเหตุ เป็นสิ่งที่น่าสนใจนำมาศึกษาเพื่อหาวิธีการสร้างหรือพัฒนาความสามารถในการสื่อสารความเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st century skills; transversal skills) ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญสำหรับนักศึกษาในยุคนี้ประกอบด้วย (1) ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม (2) ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี (3) ทักษะชีวิตและอาชีพ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551)

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการศึกษาและวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับลักษณะการใช้อุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรคต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาอุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
2. เพื่อวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอันประกอบด้วย คัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาไทย ภาค 1 (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555) พระพุทธโฆสจารย์ได้รับพระคณา 2 บทที่ภิกษุสงฆ์ในมหาวิทยาลัยให้เป็นเทพปัญหาหรือปัญหาของเทวดาที่เข้ามาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ในตอนกลางคืน ทูลถามปัญหาเพื่อจะถนอมความสงสัยของตนว่า หมู่สัตว์รกซัญด้วยตนหาใครจะพึงถนอมรักษัญเหล่านี้ได้ พระพุทธองค์ตรัสพระพุทธานิพนธ์คาถาปัญหาพยากรณ์ว่า ผู้มีปัญญาเป็นภิกษุมีความเพียรและปัญญาเครื่องบริหาร ปฏิบัติในศีลทำสมาธิจิตและปัญญาให้เจริญอยู่ จะพึงถนอมรักษัญคือตนหาอันนี้เสียได้

พุทธธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561) กล่าวถึงวิธีคิดแบบ อรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือ พิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับอรรถหรือหลักการกับความหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมากในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรม หรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์นี้ สอดคล้องกับคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค ซึ่งเป็นผลงานแนวอภิธรรมของพระสารีบุตรเถระ อัครสาวกฝ่ายขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื้อหากล่าวถึงวิธีการให้บรรลุถึงปฏิสัมภิทา 4 ซึ่งจะเกิดมีเฉพาะพระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์เท่านั้น และเกิดพร้อมกับการได้บรรลุอรหัตผล ความสัมพันธ์ของปฏิสัมภิทา 4 จัดเป็นอรรถปฏิสัมภิทาญาณ คือ ญาณแตกฉานในอรรถหรือสภาวะแห่งผล และธัมมปฏิสัมภิทาญาณ คือ ญาณแตกฉานในธรรมหรือสภาวะแห่งเหตุ เป็นหลักตั้งต้น และใช้นิรุตติปฏิสัมภิทาญาณ คือ ญาณแตกฉานในภาษาแห่งอรรถและธรรม ถ่ายทอดความหมายของอรรถและธรรมเพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจความหมายได้อย่างถูกต้อง

ภาคภูมิ ศรีถาวร ได้ศึกษา “การจัดการความรู้ในปฏิสัมภิทามรรค: มิติไตรสิกขา” (ภาคภูมิ ศรีถาวร, 2561) กล่าวถึงปฏิสัมภิทามรรคว่า ปฏิสัมภิทา หมายถึง ความรู้แตกฉาน มี 4 ประการ คือ (1) อรรถปฏิสัมภิทาญาณ (อรรถปฏิสัมภิทา) ความรู้แตกฉานในอรรถ (2) ธรรมปฏิสัมภิทาญาณ (ธัมมปฏิสัมภิทา) ความรู้แตกฉานในธรรม (3) นิรุตติปฏิสัมภิทาญาณ (นิรุตติปฏิสัมภิทา) ความรู้แตกฉานในนิรุตติ (4) ปฏิภาณปฏิสัมภิทาญาณ (ปฏิภาณปฏิสัมภิทา) ความรู้แตกฉานในปฏิภาณ

ประพันธ์ ศุภษร (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ได้พบองค์ความรู้ใหม่อีกหลายอย่าง คือ (1) ความสัมพันธ์ความสอดคล้องในการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาทั้ง 3 สมัย คือ สมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาล คือ ยุคอรุณกาล และสมัยภิกขา โดยทั้ง 3 สมัยใช้ชั้น 5 เป็นหลักสำหรับตอบปัญหา จำแนกตามหลักไตรลักษณ์และปฏิเสธสมุปบาท โยงเข้าหาวิสุทธิ 7 เสมอ (2) สมัยพุทธกาลถือว่า เป็นยุคบุกเบิกและปักหลักสร้างฐานพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ปัญหาในช่วงนี้เป็นการถามด้วยความไม่เข้าใจ

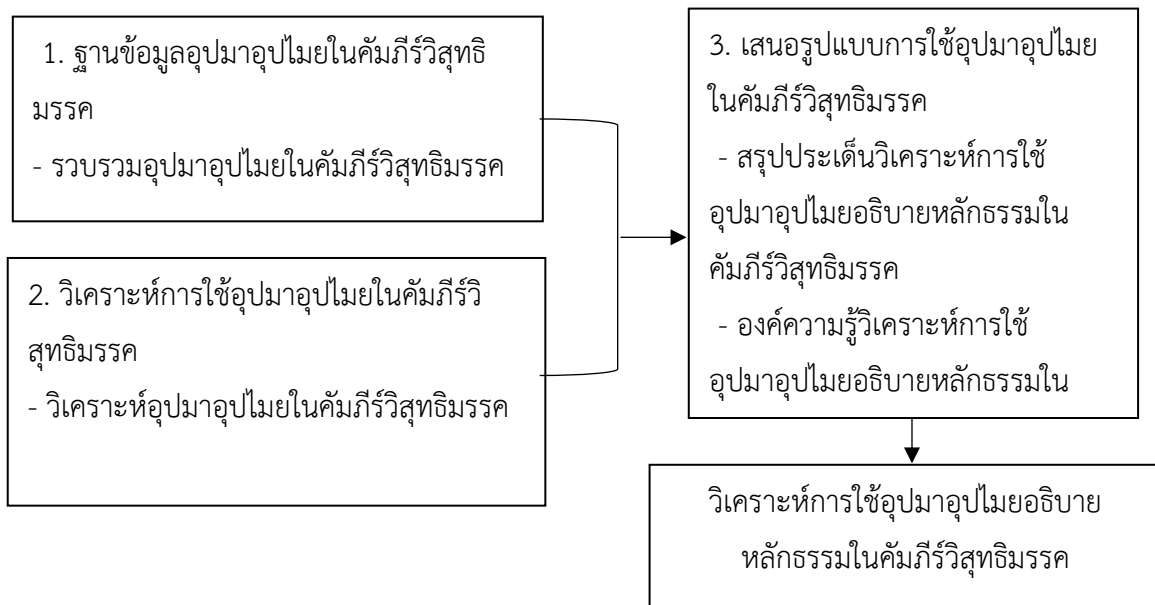

สงฆ์หลักกรรมกับอนัตตา และเป็นการตอบเพื่อให้เข้าใจให้หายสงสัยหลักกรรมกับอนัตตา และเป็นการตอบเพื่อให้เข้าใจ หายสงสัย หลักกรรมกับอนัตตาแนวการตอบที่มีอิทธิพลต่อยุคหลังพุทธกาล นอกจากแนวของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มีวิธีการอธิบายธรรมของพระสาวก ที่ในปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมทางเทสและจิตเทส และพระสูตรอื่น ๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้น พบว่า มีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิรุกติศาสตร์ : การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ประกอบในรายการวิจัยได้

กรอบแนวคิดการวิจัย

โครงการวิจัย “วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค” มีเป้าหมายเพื่อศึกษาอุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค แล้วนำมาวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มาเป็นแนวทางในการใช้ประกอบการอธิบายธรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลอุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค นำมาวิเคราะห์การใช้ในนิรุกติศาสตร์ด้วยวิธีอุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค และสรุปเป็นองค์ความรู้วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) รวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์และจัดทำ

เป็นฐานข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) จากบุคคลซึ่งเป็นผู้รอบรู้และมีประสบการณ์ในประเด็นที่สัมภาษณ์ หรือเป็นบุคคลที่รู้รายละเอียดในประเด็นที่สัมภาษณ์ สามารถให้รายละเอียดข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงคือเป็น (Key Informants) เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงให้ได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อหาคำยืนยันผลการวิจัยเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนด โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) คือ ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลการใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค จำนวน 23 ปริจเฉท

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ 2) แบบสนทนากลุ่ม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

(1) ออกหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

(2) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

(3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

(4) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสนทนากลุ่ม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

(1) ออกหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสนทนากลุ่ม

(2) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่ กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนทนากลุ่มตามที่กำหนดไว้

(3) ดำเนินการสนทนากลุ่มตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสนทนากลุ่ม

(4) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานข้อมูลการใช้อุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ข้อมูลที่ศึกษา คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรค อุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรคจัดแบ่งเป็นไตรสิกขาได้ตามหลักศีลสมาธิและปัญญาดังนี้

1. อุปมาอุปไมยในศีลสิกขา

เริ่มตั้งแต่พระคาถาตั้งต้นที่เทวดากล่าวว่า “ธรรมชาติอันหนึ่ง เป็นขั้วทั้งภายใน ขั้วทั้งภายนอก ประชาชนถูกขั้ว (นั้น) เกี้ยวสอดไว้แล้ว ข้าแต่พระโคตม เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอทูลถามพระองค์ ใครจะพึงถางขั้วนี้ได้” คำว่า ขั้ว อุปมาแทนตัณหา ซึ่งเป็นธรรมชาติมีขाय เพราะเกิดขึ้นแล้ว ๆ เล่า ๆ ในอารมณ์ทั้งหลาย มีรูป เป็นต้น โดยเป็นไปในทั้งอารมณ์ชั้นต่ำและอารมณ์ชั้นสูง (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555)

อุปมาผู้ยืนอยู่บนแผ่นศิลา คือ ศีลแล้ว ยกคัสตรา คือ วิปัสสนาปัญญา ที่ลับดีแล้วด้วยศิลา คือ สมาธิด้วยมือ คือ ปาริหาริกปัญญา อันกำลัง คือ วิริยะสนับสนุนแล้ว พึงถาง คือ พึงตัด ทำลาย ซึ่งขั้ว คือ ตัณหาอันตกอยู่แล้วในสันดานของตนนั้นทั้งหมดได้ เปรียบเหมือนบุรุษยืนบนแผ่นดิน ยกคัสตราที่ลับดีแล้ว ถางกอไผ่ใหญ่ ฉะนั้น (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555)

อ้างอิงพระพุทธพจน์ว่า “ภูเขาศิลาแห่งทิเบตเป็นอันเดียว ย่อมไม่เขยื้อนเพราะลม ฉันท ไต บัณทิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวในเพราะนิทานและสรรเสริญ ฉันทนั้น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. อุปมาอุปไมยในสมาธิสิกขา

ฤทธิ์ที่มีในปुरुชานั้น เป็นสิ่งที่รักษายาก ดุจเด็กอ่อนที่ยังนอนแบและดุจข้าวกล้าอ่อน ย่อมจะแตกได้ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย ก็แลฤทธิ์นั้น ย่อมเป็นปรีโพรต่อวิปัสสนา หาเป็นปรีโพรต่อสมาธิไม่ (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555) แสดง (กัมมฐานวิธี) เป็นทางกว้างบอกกรรมฐานให้ (ภิกษุพหูสูต) อุปมาเหมือนช้างใหญ่เดินไปในที่ป่ารก ย่อมแสดงทางที่มันไปเป็นช่องกว้าง ฉะนั้น (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555)

3. อุปมาอุปไมยในปัญญาสิกขา

อธิบายปัญญา วิสัชนาว่า (ธรรมชาติอันนั้น) ได้ชื่อว่าปัญญา เพราะอรรถว่า รู้ทั่ว อันความรู้ทั่วนี้ คืออะไร คือ รู้โดยประการต่าง ๆ วิเศษกว่าอาการที่รู้จักและอาการที่รู้แจ้ง จริงอยู่ แม้เมื่อสัญญาความรู้จัก วิญญานความรู้แจ้ง และปัญญาความรู้ทั่ว เป็นความรู้ด้วยกัน แต่สัญญาก็เป็นแต่ความรู้จักอารมณ์ว่า รูป มีสีเขียว มีสีเหลือง เป็นต้น เท่านั้น ไม่อาจให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่ง ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้ วิญญานรู้อารมณ์ว่า รูป สีเขียว เหลือง เป็นต้นด้วย ทำให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ด้วย แต่ไม่อาจส่งให้ถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งมรรคได้ ส่วนปัญญารู้อารมณ์และทำให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ตามนัยที่กล่าวแล้วด้วย ส่งให้ถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งมรรคได้ด้วย อุปมาเหมือนอย่างว่า

เมื่อคน 3 คน คือ คนหนึ่งเป็นทาร์กยังไม่เคยสา คนหนึ่งเป็นบุรุษชาวบ้าน คนหนึ่งเป็นเหรียญ มองดูองกหาปณะที่ตั้งไว้บนเป็นกองเงินของเหรียญ ทาร์กยังไม่เคยสาถึงแต่ความงามแปลก ๆ ยาว สั้น สีเหลี่ยม และกลม แห่งกหาปณะทั้งหลายเท่านั้น หาว่าสิ่งนี้เขาสมมติกันว่า เป็นแก้ว เป็นเครื่องซื้อหา อุปโภค และบริโภคแห่งมนุษย์ทั้งหลายได้ บุรุษชาวบ้านรู้ความสดใสแปลก ๆ เป็นต้นด้วย รู้ว่าสิ่งนี้เขาสมมติกันว่า เป็นแก้ว เป็นเครื่องซื้อหา อุปโภคและบริโภคแห่งมนุษย์ทั้งหลายได้ด้วย แต่ไม่รู้คัดแยกว่า กหาปณะนี้แท้กหาปณะนี้ปลอม กหาปณะนี้ปนมีเงินจริงครึ่งหนึ่ง เป็นต้น เหรียญรู้ประการทั้งหลายนั้นทุกอย่าง...แต่จริงสัญญาความรู้จัก ก็เป็นราวจะการดูกหาปณะแห่งทาร์กยังไม่เคยสา เพราะถือเอาแต่เพียงอาการที่ปรากฏแห่งอารมณ์โดยเป็นสีเขียว เป็นต้น วิญญาณความรู้แจ้ง เป็นเหมือนการดูกหาปณะแห่งบุรุษชาวบ้าน เพราะถือเอาอาการแห่งอารมณ์ที่ปรากฏ โดยเป็นสีเขียว เป็นต้นด้วย ให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์สูงขึ้นไปได้ด้วย ปัญญาเป็นดังการดูกหาปณะแห่งเหรียญ เพราะถือเอาอาการแห่งอารมณ์โดยเป็นสีเขียว เป็นต้นก็ได้แล้ว และให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ก็ได้แล้ว ยังส่งให้ถึงความเกิดปรากฏแห่งมรรคสูงขึ้นไวกว่านั้นก็ได้ด้วย เพราะเหตุนี้ ความรู้โดยประการต่าง ๆ วิเศษกว่าอาการที่รู้จักและอาการที่รู้แจ้งนั้นใด ความรู้นี้พึงทราบว่าเป็นความรู้ทั่ว (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555)

อนึ่ง ปสาทรูป มีจักขุ เป็นต้นนั้น บัณฑิตพึงทราบว่ามีก็โน้มเอียงไปสู่โคจร (ที่ไป) ของมัน มีรูป เป็นต้น นั้นเอง ดัง ฐ จระเข้ นก สุนัขบ้าน และสุนัขป่า ก็คอยแต่จะไปหาโคจรของตน กล่าวคือ จอมปลวก น้ำ อากาศ หมูบ้าน และป่าช้าผิติดิบนั่น (พระพุทธโฆสเถระ รจนา, 2555)

การวิเคราะห์ใช้วิธีการวิเคราะห์จากอุปมาอุปไมยที่ยกเป็นตัวอย่างแล้วแจกแจงรายละเอียดตามเนื้อหาที่ยกตัวอย่างดังนี้

1. วิเคราะห์อุปมาอุปไมยในศีลสิกขา

เริ่มจากเทวาทุลถามปัญหาว่า “ธรรมชาติอันหนึ่ง เป็นขั้วทั้งภายใน ขั้วทั้งภายนอก ประชาชนถูกขั้ว (นั้น) เกี้ยวสอดไว้แล้ว ข้าแต่พระโคตม เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอทูลถามพระองค์ ใครจะพึงถางขั้วนี้ได้ ” คำว่า ขั้ว อุปมาแทนตัณหา ซึ่งเป็นธรรมชาติมีขั้ว เพราะเกิดขึ้นแล้ว ๆ เล่า ๆ ในอารมณ์ทั้งหลาย มีรูป เป็นต้น โดยเป็นไปในทั้งอารมณ์ขั้นต่ำและอารมณ์ขั้นสูง เทวาทถามปัญหาสภาวะธรรมเปรียบเทียบป่าขั้วอันเป็นรูปธรรมเข้าใจได้ง่ายเป็นสำนวนเชิงตรรกะ มีคำศัพท์ที่แสดงรูปธรรมนามธรรมอันเป็นลักษณะภาษาสมมติและภาษาปรมาตม ผู้ยืนอยู่บนแผ่นศิลาคือศีลแล้ว ยกศัสตรา คือ วิปัสสนาปัญญา ที่ลับดีแล้วด้วยศิลา คือ สมาธิ ด้วยมือ คือ ปาริหาริกปัญญา อันกำลัง คือ วิริยะสนับสนุนแล้ว พึงถาง คือ พึงตัด ทำลาย ซึ่งขั้วคือ ตัณหาอันตกอยู่แล้วในสันดานของตนนั้นทั้งหมดได้ เปรียบเหมือนบุรุษยืนบนแผ่นดิน ยกศัสตราที่ลับดีแล้ว ถางกอไผ่ใหญ่ ฉะนั้น เป็นการอธิบายคำศัพท์เปรียบเทียบรูปธรรมนามธรรมเชิงตรรกะ ใช้คำศัพท์รูปธรรมพื้นฐานที่คนทั่วไปเข้าใจง่าย ทำให้เข้าใจสภาวะธรรมได้ชัดเจนขึ้น

2. วิเคราะห์อุปมาอุปไมยในสมาธิสิกขา

เริ่มด้วยการอธิบายเรื่องจิตและเจตสิกเป็นธรรมชาติไม่ซัดส่ายและไม่ชันไป ตั้งอยู่สม่ำเสมอและถูกทาง ด้วยอานาภาพแห่งธรรมใด การตั้งอยู่แห่งจิต เจตสิกสม่ำเสมอและถูกทาง ด้วยอานาภาพแห่งธรรมนั้น นี้ชื่อว่า ความตั้งมั่นเปรียบเทียบจิตที่ตั้งมั่นมีลักษณะไม่ซัดส่าย ไม่ชันไป สม่ำเสมอและถูกทาง

เป็นลักษณะการอธิบายสมาธิที่ละเอียดกว่าอธิบายเรื่องศีล ฤทธิ์ที่มีในปุณฺณนั้น เป็นสิ่งที่รักษายาก ดุจเด็กอ่อนที่ยังนอนแบและดุจข้าวกล่ำอ่อน ย่อมจะแตกได้ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย ก็แลฤทธิ์นั้น ย่อมเป็นปรีโพรต่อวิปัสสนา หาเป็นปรีโพรต่อสมาธิไม่ อธิบายผู้มีปรีโพรด้วยฤทธิ์จะมีผลต่อการปฏิบัติวิปัสสนาไม่ได้มีผลต่อสมาธิแสดง (กัมมฐานวิธี) เป็นทางกว้างบอกกรรมฐานให้ (ภิกษุพหุสูต) อุปมาเหมือนช้างใหญ่เดินไปในที่ป่ารก ย่อมแสดงทางที่มันไปเป็นช่องกว้าง ฉะนั้น เปรียบเทียบการบอกกรรมฐานเป็นการบอกความรู้อย่างกว้างแก่ผู้มีความรู้มาก เหมือนช้างเดินเข้าไปในป่ารกย่อมเกิดทางเป็นช่องกว้างตามทางที่เดินไป

3. วิเคราะห์อุปมาอุปไมยในปัญญาสิกขา

วิเคราะห์ปัญญา วิสัชนาว่า ธรรมชาตินั้นได้ชื่อว่า ปัญญา เพราะอรรถว่า รู้ทั่วอันความรู้ทั่วนี้คืออะไร คือ รู้โดยประการต่าง ๆ วิเศษกว่าอาการที่รู้จักและอาการที่รู้แจ้ง จริงอยู่ แม้เมื่อสัญญาความรู้จัก วิญญานความรู้แจ้ง และปัญญาความรู้ทั่ว เป็นความรู้ด้วยกัน แต่สัญญาก็เป็นแต่ความรู้จักอารมณ์ว่า รูปนั้น มีสีเขียว มีสีเหลือง เป็นต้น เท่านั้น ไม่อาจให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้ วิญญานรู้อารมณ์ว่า รูปเขียวเหลือง เป็นต้นด้วย ทำให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ด้วย แต่ไม่อาจส่งให้ถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งมรรคได้ ส่วนปัญญารู้อารมณ์และทำให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ตามนัยที่กล่าวแล้วด้วย ส่งให้ถึงความเกิดปรากฏขึ้นแห่งมรรคได้ด้วย อุปมาเหมือนอย่างว่า เมื่อคน 3 คน คือ คนหนึ่งเป็นทารกยังไม่เคยสา คนหนึ่งเป็นบุรุษชาวบ้าน คนหนึ่งเป็นเศรษฐิก มองดูกองกหาปณะที่ตั้งไว้บนเป็นกองเงิน ของเศรษฐิก ทารกยังไม่เคยสาที่รู้แต่ความงามแปลก ๆ ยาว สั้น สีเหลือง และกลม แห่งกหาปณะทั้งหลายเท่านั้น ทารกไม่ว่า สิ่งนี้เขาสมมติกันว่า เป็นแก้ว เป็นเครื่องซื้อหาอุปโภคและบริโภคแห่งมนุษย์ทั้งหลายได้ บุรุษชาวบ้านรู้ความสดใสแปลก ๆ เป็นต้นด้วย รู้ว่า สิ่งนี้เขาสมมติกันว่า เป็นแก้ว เป็นเครื่องซื้อหาอุปโภคและบริโภคแห่งมนุษย์ทั้งหลายได้ด้วย แต่ไม่รู้คัดแยกอย่างนี้ว่า กหาปณะนี้แท้ กหาปณะนี้ปลอม กหาปณะนี้ปนมีเงินจริงครึ่งหนึ่ง เป็นต้น เศรษฐิกรู้ประการทั้งหลายนั้นทุกอย่าง...แท้จริง สัญญาความรู้จักก็เป็นราวะการดูกหาปณะแห่งทารกยังไม่เคยสา เพราะถือเอาแต่เพียงอาการที่ปรากฏแห่งอารมณ์โดยเป็นสีเขียว เป็นต้น วิญญานความรู้แจ้ง เป็นเหมือนการดูกหาปณะแห่งบุรุษชาวบ้าน เพราะถือเอาอาการแห่งอารมณ์ ที่ปรากฏโดยเป็นสีเขียว เป็นต้นด้วย ให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์สูงขึ้นไปได้ด้วย ปัญญาเป็นดังการดูกหาปณะแห่งเศรษฐิก เพราะถือเอาการแห่งอารมณ์โดยเป็นสีเขียว เป็นต้น ก็ได้แล้ว และให้ถึงความเข้าใจตลอดซึ่งไตรลักษณ์ก็ได้แล้ว ยังส่งให้ถึงความเกิดปรากฏแห่งมรรคสูงขึ้นไกว่านั้นได้ด้วย เพราะเหตุนี้ ความรู้โดยประการต่าง ๆ วิเศษกว่าอาการที่รู้จักและอาการที่รู้แจ้งนั้นใด ความรู้นี้พึงทราบว่าเป็นความรู้ทั่ว อธิบายปัญญารู้ทั่ว แตกต่างจากสัญญาที่เพียงรู้จำ แต่เข้าไม่ถึงการรู้ไตรลักษณ์ วิญญานรู้แจ้ง และรู้ไตรลักษณ์ด้วย แต่ไม่ถึงส่งให้ถึงการเกิดขึ้นแห่งมรรคได้ ส่วนปัญญารู้ทั่วสามารถส่งให้ถึงการเกิดขึ้นแห่งมรรคได้ด้วย เปรียบเหมือนทารกเห็นเงินแต่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร บุรุษชาวบ้านรู้จักเงินและใช้เงินแต่ไม่รู้ว่าเป็นของแท้ของปลอมสังเกตอย่างไร ส่วนเศรษฐิกรู้จักของแท้ของปลอมและกิจทุกอย่างเกี่ยวกับเงิน เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค รูปแบบการนำไปใช้เริ่มด้วยการรู้จักใช้คำเชิงตรรกะ มีความรู้ในเรื่องของภาษาที่จะใช้สื่อสารได้ชัดเจน มีความรู้เรื่องคำและความหมายของคำศัพท์ที่จะใช้อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับการรู้จักใช้คำศัพท์อธิบายหลักเหตุผลได้ชัดเจน มีความเข้าใจในเหตุตั้งต้นหรือหัวข้อหลักธรรมและมีความเข้าใจให้ผลหรือความหมายของหลักธรรม ซึ่งตรงกับหลักปฏิสัมพันธ์ 4 คือ มีธรรมปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจในเหตุหรือหลักธรรม มีอรรถปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจในผลหรือความหมายของหลักธรรม และมีความเข้าใจในภาษาหรือคำศัพท์ที่จะใช้ ประกอบกับหลักเชิงตรรกะซึ่งเป็นนิรนัยปฏิสัมพันธ์ รวมกับธรรมปฏิสัมพันธ์และอรรถปฏิสัมพันธ์ เป็นปฏิสัมพันธ์ 3 ข้อข้างต้น ผสมผสานกับความรู้ในบริบททางสังคมเพื่อยกคำศัพท์ที่เป็นรูปธรรมให้เข้าใจอย่างสมเหตุสมผล รู้จักใช้ภาษาสมมติทางโลกธรรมและภาษาปรมัตถ์ทางหลักธรรมมาประกอบการอธิบายให้เข้าใจด้วยการใช้ปฏิสัมพันธ์ปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรืออธิบายให้เข้าใจได้ง่ายตามบริบททางสังคมในสมัยนั้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ผู้วิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. อุปมาอุปไมยในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่า เนื้อหาวิสุทธิมรรคเมื่อย่อใจความลงจะสอดคล้องกับไตรสิกขา ผู้วิจัยจึงแบ่งเนื้อหาอุปมาอุปไมยในคัมภีร์เป็นศีลสมาธิและปัญญา โดยหลักการอธิบายเนื้อหาในวิสุทธิมรรคเป็นการยกหลักธรรมเป็นคาถาที่เทวดาถามและพระพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาไว้ เป็นการแสดงหลักหัวข้อธรรมตั้งต้นแล้วอธิบายขยายความหมายของหลักธรรมหรืออรรถให้เข้าใจ ด้วยการใช้ความรู้เรื่องภาษาสื่อสารเป็นสื่อกลางให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายที่ผู้แต่งต้องการอธิบายความ ประกอบกับการใช้ปฏิสัมพันธ์สื่อสารเป็นเหตุผลเชิงตรรกะ ใช้ความรู้ในบริบทสังคมที่เข้าใจเป็นพื้นฐานตามสภาวะธรรมชาติมาประกอบการยกอุปมาอุปไมยในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับศีลสมาธิและระดับปัญญาที่ละเอียดลึกซึ้ง เป็นการเรียบเรียงให้ผู้อ่านเข้าใจ ตั้งแต่ระดับง่ายไปหาระดับที่ยากขึ้นตามลำดับ ด้วยหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาคภูมิ ศรีถาวร (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ในปฏิสัมพันธ์มรรค : มิติไตรสิกขา” พบว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง ความรู้แตกฉาน มี 4 ประการ คือ (1) อรรถปฏิสัมพันธ์ญาณ (อรรถปฏิสัมพันธ์) ความรู้แตกฉานในอรรถ (2) ธรรมปฏิสัมพันธ์ญาณ (ธรรมปฏิสัมพันธ์) ความรู้แตกฉานในธรรม (3) นิรนัยปฏิสัมพันธ์ญาณ (นิรนัยปฏิสัมพันธ์) ความรู้แตกฉานในนิรนัย (4) ปฏิสัมพันธ์ปฏิสัมพันธ์ญาณ (ปฏิสัมพันธ์ปฏิสัมพันธ์) ความรู้แตกฉานในปฏิสัมพันธ์

2. วิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่า การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค รูปแบบการนำไปใช้เริ่มด้วยการรู้จักใช้คำเชิงตรรกะ มีความรู้ในเรื่องของภาษาที่จะใช้สื่อสารได้ชัดเจน มีความรู้เรื่องคำและความหมายของคำศัพท์ที่จะใช้อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับการรู้จักใช้คำศัพท์อธิบายหลักเหตุผลได้ชัดเจน มีความเข้าใจในเหตุตั้งต้นหรือหัวข้อหลักธรรม

และมีความเข้าใจให้ผลหรือความหมายของหลักธรรม ซึ่งตรงกับหลักปฏิสัมพันธ์ 4 คือ มีธรรมปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจในเหตุหรือหลักธรรม มีอัตลปฏิสัมพันธ์ความเข้าใจในผลหรือความหมายของหลักธรรม และมีความเข้าใจในภาษาหรือคำศัพท์ที่จะใช้ประกอบกับหลักเชิงตรรกะซึ่งเป็นนิรนัยปฏิสัมพันธ์ รวมทั้ง ธรรมปฏิสัมพันธ์และอัตลปฏิสัมพันธ์เป็นปฏิสัมพันธ์ 3 ข้อ ข้างต้น ผสมผสานกับความรู้ในบริบททางสังคม เพื่อยกคำศัพท์ที่เป็นรูปธรรมให้เข้าใจอย่างสมเหตุสมผล รู้จักใช้ภาษาสมมติทางโลกธรรมและภาษาปรมัตถ์ ทางหลักธรรมมาประกอบการอธิบายให้เข้าใจด้วยการใช้ปฏิสัมพันธ์ปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หรืออธิบายให้เข้าใจได้ง่ายตามบริบททางสังคมในสมัยนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประพันธ์ ศุภสร (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า องค์ความรู้ใหม่อีกหลายอย่าง คือ (1) ความสัมพันธ์ ความสอดคล้องในการตอบปัญหาเรื่อง กรรมกับอนัตตาทั้ง 3 สมัยคือสมัยพุทธกาล สมัยหลังพุทธกาลคือยุคอรุณกถา และสมัยสุกขา โดยทั้ง 3 สมัย ใช้ชั้น 5 เป็นหลักสำหรับตอบปัญหา จำแนกตามหลักไตรลักษณ์และปัจจุสมุปบาท โยงเข้าหาวิสุทธิ 7 เสมอ (2) สมัยพุทธกาลถือว่าเป็นยุคบุกเบิกและปักหลักสร้างฐานพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ปัญหาในช่วงนี้ เป็นการถามด้วยความไม่เข้าใจ สงสัยหลักกรรมกับอนัตตา และเป็นการตอบเพื่อให้เข้าใจให้หายสงสัย หลักกรรมกับอนัตตา และเป็นการตอบเพื่อให้เข้าใจหายสงสัยหลักกรรมกับอนัตตาแนวการตอบที่มีอิทธิพล ต่อยุคหลังพุทธกาลนอกจากแนวของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มีวิธีการอธิบายธรรมของพระสาวกที่ในปฏิสัมพันธ์ มรรค มหานิทเทศ และจูฬนิทเทศ และพระสูตรอื่น ๆ

สรุป

การศึกษาวิเคราะห์การใช้อุปมาอุปไมยอธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ผลการศึกษาพบว่า (1) เนื้อหาวิสุทธิมรรคเมื่อย่อใจความลงจะสอดคล้องกับไตรสิกขา ผู้วิจัยจึงแบ่งเนื้อหาอุปมาอุปไมยในคัมภีร์ เป็นศีลสมาธิและปัญญา โดยหลักการอธิบายเนื้อหาในวิสุทธิมรรคเป็นการยกหลักธรรมเป็นคาถาที่เทวดาถาม และพระพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาไว้ เป็นการแสดงหลักหัวข้อธรรมตั้งต้นแล้ว อธิบายขยายความหมาย ของหลักธรรมหรืออรรถให้เข้าใจ ด้วยการใช้ความรู้เรื่องภาษาสื่อสารเป็นสื่อกลางให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย ที่ผู้แต่งต้องการอธิบายความ ประกอบกับการใช้ปฏิสัมพันธ์สื่อสารเป็นเหตุผลเชิงตรรกะ ใช้ความรู้ในบริบทสังคม ที่เข้าใจเป็นพื้นฐานตามสภาวะธรรมชาติมาประกอบการยกอุปมาอุปไมยในระดับต่าง ๆ (2) การใช้อุปมาอุปไมย อธิบายหลักธรรมในคัมภีร์วิสุทธิมรรค รูปแบบการนำไปใช้เริ่มด้วยการรู้จักใช้คำเชิงตรรกะ มีความรู้ในเรื่อง ของภาษาที่จะใช้สื่อสารได้ชัดเจน มีความรู้เรื่องคำและความหมายของคำศัพท์ที่จะใช้อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับ การรู้จักใช้คำศัพท์อธิบายหลักเหตุผลได้ชัดเจน มีความเข้าใจในเหตุตั้งต้นหรือหัวข้อหลักธรรม และมีความเข้าใจให้ผลหรือความหมายของหลักธรรม ซึ่งตรงกับหลักปฏิสัมพันธ์ 4 คือ มีธรรมปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจในเหตุหรือหลักธรรม มีอัตลปฏิสัมพันธ์ความเข้าใจในผลหรือความหมายของหลักธรรม และมีความเข้าใจในภาษาหรือคำศัพท์ที่จะใช้ประกอบกับหลักเชิงตรรกะซึ่งเป็นนิรนัยปฏิสัมพันธ์ รวมทั้ง ปฏิสัมพันธ์ 3 ข้อ ข้างต้น ผสมผสานกับความรู้ในบริบททางสังคมเพื่อยกคำศัพท์ที่เป็นรูปธรรมให้เข้าใจ อย่างสมเหตุสมผล รู้จักใช้ภาษาสมมติทางโลกธรรมและภาษาปรมัตถ์ทางหลักธรรมมาประกอบการอธิบาย

ให้เข้าใจด้วยการใช้ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรืออธิบายให้เข้าใจได้ง่ายตามบริบททางสังคมในสมัยนั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ควรศึกษามติด้านไตรสิกขาเพื่อเรียบเรียงให้เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับแนวทางการนำไปปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 ได้ เป็นต้น

2) ควรศึกษามติด้านการใช้ภาษาสื่อสารเชิงนิรุกติศาสตร์หรือนิรุกติปฏิบัติปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาจะทำให้ได้แนวทางในการสื่อสารธรรมะที่ละเอียดลึกซึ้งให้เข้าใจง่ายมากขึ้น เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิเคราะห์การอธิบายเรื่องไตรสิกขาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน

2) ควรศึกษาสมถและวิปัสสนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกปฏิบัติของผู้เริ่มต้นศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น

3) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้งานอุปมาอุปไมยในเชิงวิชาการและการศึกษาพุทธศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *วรรณคดีบาลี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประพันธ์ ศุภสร. (2550). *การศึกษาวเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆสเถระ รัตน. (2555). *คัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาไทย ภาค 1 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัฒน์ เพ็งผลา. (2542). *ประวัติวรรณคดีบาลี*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภาคภูมิ ศรีถาวร. (2561). *การจัดการความรู้ในปฏิสัมพันธ์มรรค : มิติไตรสิกขา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

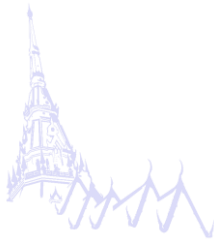
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 50). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวแอนดริโอม.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551). *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2551-2565*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิรักษ์ โพธิ์สาน. (2549). *ชีวิตและผลงานของนักปราชญ์พุทธ*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

Factors Affecting Academic Administration of School in Chiangmai
Primary Educational Service Area Office 3

¹นิรันดร์ บัวหลวง และ ²อาภาพรณ ประทุมไทย

¹Niran Bualuang, and ²Arpun Prathumthai

^{1,2}วิทยาลัยการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา

^{1,2}School of Education, University of Phayao, Thailand

Email: niran.r.s.112@gmail.com

Received April 8, 2025; Revised April 28, 2025; Accepted May 8, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา (2) ศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา (3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา (4) สร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจำนวน 330 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากนั้นใช้การคำนวณสูตรของเครจซี่และมอร์แกน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเที่ยงตรงระหว่าง 0.67-1.00 ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .973 และ .989 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) ระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก (3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาทุกด้าน มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการที่สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (X_6) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ (X_5) ปัจจัยด้านผู้บริหาร (X_1) ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน (X_3) และปัจจัยด้านครูผู้สอน (X_2) สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาได้ร้อยละ 75.00 ดังสมการพยากรณ์ต่อไปนี้ สมการรูปคะแนนดิบคือ $\hat{Y} = 0.398 + 0.271(X_6) + 0.260(X_5) + 0.121(X_1) + 0.128(X_3) + 0.119(X_2)$ และสมการรูปคะแนนมาตรฐานคือ $\hat{Z} = 0.307(X_6) + 0.287(X_5) + 0.141(X_1) + 0.140(X_3) + 0.126(X_2)$ และในส่วนของปัจจัยด้านงบประมาณ (X_4) ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานในสถานศึกษา (Y)

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผล; การบริหารงานวิชาการ; สถานศึกษา

Abstract

The aims of this research are (1) To study the levels of factors affecting academic administration of school. (2) To study the levels of academic administration of school. (3) To study relationship between factors affecting academic administration of school and academic administration of school. (4) To set forecast equations the factors affecting academic administration of school. The sample group were 330 directors and teachers with sample size determination using Krejcie and Morgan table. The tools used to collect data of this research are questionnaires. Index of item-objective congruence was between 0.67-1.00. The reliability used of Cronbach's alpha coefficient with the value 0.973 and 0.989 The data is analyzed by using percentage, average, standard deviation and Pearson's coefficient analysis, and use the analysis of multiple regression equations.

The research findings were as follows: (1) The overall of levels of factors affecting academic administration of school is in excellent level. (2) The level of the school to be academic administration is in excellent level. (3) The overall of the relationship of the factors affecting academic administration. The statistical significantly is at .01 (4) There are 5 factors used to predict the school to be academic administration as follow: factor of media and educational technology (X_6), factor of buildings (X_5), factor of administrators (X_1), factor of parents and communities (X_3), and factor of teachers (X_2). These factors could predict the academic administration on the percentage of 75 and can be written in a prediction equation as follows: The multiple regression equations are raw score was: $\hat{Y} = 0.398 + 0.271(X_6) + 0.260(X_5) + 0.121(X_1) + 0.128(X_3) + 0.119(X_2)$ The predict equation of standard score was: $\hat{Z} = 0.307(X_6) + 0.287(X_5) + 0.141(X_1) + 0.140(X_3) + 0.126(X_2)$ and factor of budgets (X_4) is not affected administration of school (Y).

Keywords: Factors Affecting; Academics Administration; School

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 มุ่งกำหนดให้จัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เข้าถึงได้ และความเท่าเทียมสำหรับคนไทยทุกคน พร้อมพัฒนาทักษะแรงงานให้ตอบโจทย์กับตลาดแรงงานและการเติบโตของประเทศ ด้วยระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่สถานศึกษา อย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดความอิสระและคล่องตัว ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น ได้อย่างรวดเร็ว โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2542) กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานพิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ ไปยังเขตพื้นที่ การศึกษา หรือสถานศึกษาที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวง ซึ่งการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญ ของการจัดการศึกษา โดยการบริหารงานวิชาการที่ดีนั้นจะอาศัยปัจจัยต่าง ๆ และมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและความต้องการของผู้เรียน สนับสนุนการใช้สื่อและนวัตกรรม การเรียนการสอนที่ทันสมัย รวมถึงมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนการสอน อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้การบริหารงานวิชาการประสบผลสำเร็จหรือเกิดความล้มเหลว ได้เช่นกัน (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2550) ดังนั้น กระบวนการบริหารด้านวิชาการจึงเป็นงานที่สำคัญ ของผู้อำนวยการที่ต้องศึกษาและให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนและพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุตามเป้าหมาย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ได้มีการสรุปรายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 โดยจากการรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้ขั้นพื้นฐาน (O-Net) ประจำปีการศึกษา 2566 ระดับจังหวัดซึ่งมีค่าเฉลี่ย ดังนี้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิชาภาษาไทย เท่ากับ 49.37 วิชาภาษาอังกฤษ เท่ากับ 29.44 วิชาคณิตศาสตร์ เท่ากับ 22.83 และวิชาวิทยาศาสตร์ เท่ากับ 35.46 จากรายงานดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ตกต่ำ เนื่องจากมีเพียงวิชาภาษาไทย เท่านั้นที่มีคะแนนเฉลี่ยเกินร้อยละ 50 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3, 2567) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ นอกจากนี้ ปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียน ปัญหา ด้านสื่อเทคโนโลยีที่ไม่มีความพร้อม เนื่องจากสถานศึกษาจำนวนหลายแห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ไฟฟ้าและสัญญาณอินเทอร์เน็ตเข้าไม่ถึง จากสภาพดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ และชี้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ยังไม่บรรลุเป้าหมาย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลว่า มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผลของการวิจัย อาจเป็นประโยชน์ ในการกำหนดเป็นแนวทางหรือนโยบายการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เกิด ประสิทธิภาพ หรือสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารงานวิชาการในการพัฒนา คุณภาพของงานวิชาการเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา
2. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการกับการบริหารงานวิชาการ
4. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ
2. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา และขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของในสถานศึกษา ดังนี้

1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ

วีรวิทย์ อาริสวัสดิ์ (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เอกชนระดับประถมศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ในความปกติใหม่ และพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ ด้านผู้บริหาร ด้านผู้ปกครองและชุมชน ด้านครูผู้สอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านงบประมาณ และด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา

โชติรส จิโนรส และคณะ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา และพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่องานวิชาการ ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยี

2) ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้ (1) การพัฒนาหลักสูตร และ กระบวนการเรียนรู้ (2) การจัดทำทะเบียนและวัดผล-ประเมินผล (3) การบริหารกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (4) การส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา (5) การส่งเสริมพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา (6) การพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ (7) การสร้างเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

กัลยิญา ทองหัตถา และจรัส อติวิทยากรณ์ (2560) ได้กล่าวว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา จะครอบคลุมในขอบข่ายดังต่อไปนี้ (1) งานหลักสูตรและการบริหารงานหลักสูตร (2) งานการจัดการเรียนการสอน (3) งานวัดผลและประเมินผล (4) งานนิเทศภายในสถานศึกษา (5) งานวิจัยในชั้นเรียน (6) งานพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (7) งานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ญาดา สุทธิ (2565) ได้กล่าวว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ประกอบด้วย ขอบข่ายงาน 7 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (2) การวัดผลและประเมินผล (3) การวิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (4) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (5) การนิเทศภายใน ของสถานศึกษา (6) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (7) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียน

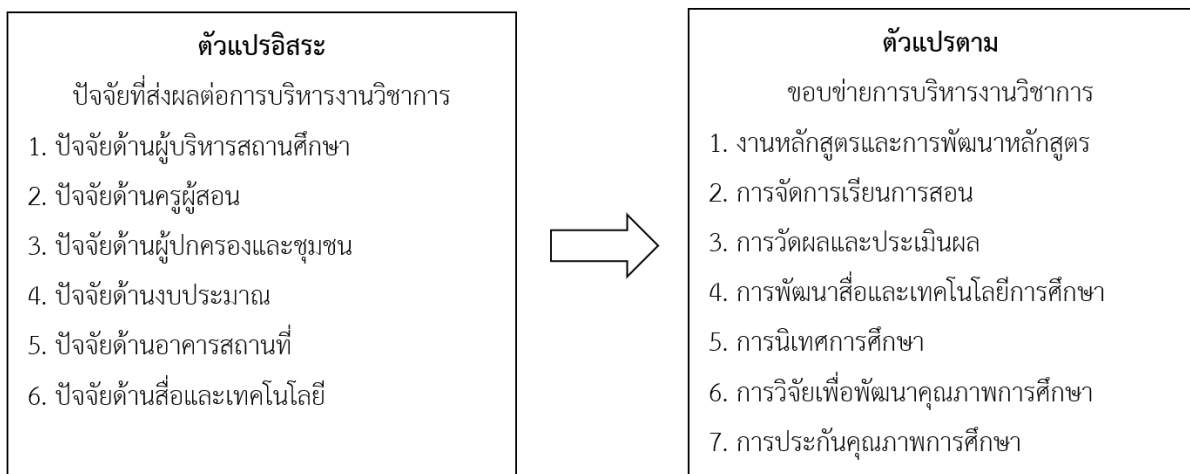
จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา และขอบข่ายการบริหารงาน วิชาการ จึงได้นำมาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบหลักสำหรับใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงาน วิชาการในสถานศึกษา โดยได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ จำนวน 6 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านผู้บริหาร สถานศึกษา ปัจจัยด้านครูผู้สอน ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านอาคาร สถานที่ ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และได้ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ จำนวน 7 ขอบข่าย คือ งานหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีการศึกษา การนิเทศการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประกันคุณภาพ การศึกษา ผลของการวิจัย อาจเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการ บริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ผู้วิจัยได้นำหลักการ แนวคิดและทฤษฎี จากนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน เพื่อให้ได้ตัวแปรในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษา
2. การบริหารงานวิชาการ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิดและทฤษฎีจากนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน และประยุกต์ใช้เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการสร้างตัวแปรของการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 206 คน และครูผู้สอน จำนวน 2,184 คน รวมทั้งสิ้น 2,390 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน แบ่งออกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 28 คน และครูผู้สอน จำนวน 302 คน รวมทั้งสิ้น 330 คน

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1. เครื่องมือเป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) 2) แบบสอบถามแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 36 ข้อและ 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 41 ข้อ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

2. นำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 จากนั้นนำไปปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ซึ่งผลตรวจ IOC พบว่า มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 และนำเครื่องมือที่ได้ปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำแบบสอบถามมาหาค่าความเชื่อมั่นใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ดังนี้ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .973 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .989

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง และทางระบบออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ในด้านเพศ ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ จำนวน 6 ปัจจัย โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา จำนวน 7 ด้าน โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยใช้สถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

5. การสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

ข้อ	ปัจจัยการบริหารงานวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	ปัจจัยด้านผู้บริหาร	3.88	.56	มาก	6
2	ปัจจัยด้านครูผู้สอน	3.97	.51	มาก	2
3	ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน	3.95	.53	มาก	5
4	ปัจจัยด้านงบประมาณ	3.97	.52	มาก	1
5	ปัจจัยด้านอาคารสถานที่	3.95	.53	มาก	4
6	ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา	3.96	.55	มาก	3
รวมเฉลี่ย		3.95	.45	มาก	

จากตารางที่ 1 ผู้บริหารและครู เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลทั้ง 6 ปัจจัย เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .45) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านงบประมาณ และ ด้านครูผู้สอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = .52) และ $\bar{X} = 3.97$, S.D. = .51 ตามลำดับ) รองลงมา คือ ด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .55) ส่วนด้านผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = .56)

ตารางที่ 2 แสดงระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

ข้อ	การบริหารงานวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	การพัฒนาหลักสูตร	3.89	.56	มาก	7
2	การจัดการเรียนการสอน	3.95	.55	มาก	5
3	การวัดผลและประเมินผล	3.96	.54	มาก	2
4	การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการศึกษา	3.94	.53	มาก	6
5	การนิเทศการศึกษา	3.98	.52	มาก	1
6	การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา	3.95	.56	มาก	4
7	การประกันคุณภาพการศึกษา	3.96	.54	มาก	2
รวมเฉลี่ย		3.95	.48	มาก	

จากตารางที่ 2 ผู้บริหารและครู เห็นว่า การบริหารงานวิชาการ ภาพรวม มีค่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .48) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .52) รองลงมา คือ การวัดผลและประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .54 และ $\bar{X} = 3.96$, S.D. = .54) ตามลำดับ ส่วนการพัฒนาหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .56)

ตารางที่ 3 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา
กับการบริหารงานวิชาการ

ตัวแปร	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	Y_0
x_1	1						
x_2	.654**	1					
x_3	.659**	.703**	1				
x_4	.643**	.639**	.729**	1			
x_5	.599**	.643**	.690**	.692**	1		
x_6	.623**	.610**	.719**	.711**	.733**	1	
Y_0	.680**	.689**	.741**	.715**	.775**	.783**	1
Mean	3.88	3.97	3.95	3.97	3.95	3.96	3.95
SD	.56	.51	.53	.52	.53	.55	.48

** < .01

จากตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา (x_1 - x_6) ทั้ง 6 ปัจจัยกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ในภาพรวม (Y_0) พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.680-0.783 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่มีค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ สูงสุด 3 อันดับแรก คือ ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (x_6) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.784$) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ (x_5) มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.775$) ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน (x_3) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.741$) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์น้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านผู้บริหาร (x_1) มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r=.680$)

ตารางที่ 4 แสดงค่าสถิติของตัวพยากรณ์ที่ใช้พยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ด้วยวิธี Stepwise

ตัวแปรพยากรณ์	B	SE	β	t	P
ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (X_6)	.271	.041	.307	6.663**	.000
ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ (X_5)	.260	.041	.287	6.393**	.000
ปัจจัยด้านผู้บริหาร (X_1)	.121	.035	.141	3.465**	.001
ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน (X_3)	.128	.043	.140	2.947**	.003
ปัจจัยด้านครูผู้สอน (X_2)	.119	.041	.126	2.927**	.004
ค่าคงที่	.398	.117			
R = .866	$R^2 = .750$		$R^2_{adj} = .746$		S.E.est = .243

** < .01

จากตารางที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยวิเคราะห์การพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการทั้ง 5 ด้าน คือ สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (X_6) อาคารสถานที่ (X_5) ผู้บริหาร (X_1) ผู้ปกครองและชุมชน (X_3) และครูผู้สอน (X_2) มีความสัมพันธ์แบบพหุคูณกับการบริหารงานวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเป็น .866 และสามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการ ได้ร้อยละ 75 โดยคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ .243

ซึ่งเขียนสมการพยากรณ์การบริหารงานวิชาการ ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = .398 + .271(X_6) + .260(X_5) + .121(X_1) + .128(X_3) + .119(X_2)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .307(X_6) + .287(X_5) + .141(X_1) + .140(X_3) + .126(X_2)$$

ทั้งนี้ ปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมเชียงใหม่ เขต 3 คือ ปัจจัยด้านงบประมาณ (X_4)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา มีข้อที่ค้นพบควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยทุกด้านมีความสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพ โดยสถานศึกษามีจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับแผนงานประจำปีจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและนอกจากนี้ ครูผู้สอนยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ของสถานศึกษา การที่ครูมีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย และใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยจะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สุดท้าย ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว เพื่อนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีชา ตุ่มโท (2565) ให้เหตุผลว่าโรงเรียนรายงานผลการใช้เงินต่อคณะครูอย่างชัดเจน มีการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ให้พร้อมใช้งานและทันสมัยอยู่เสมอ ทำให้ปลอดภัยและเอื้ออำนวยในการปฏิบัติงาน มีสื่อพื้นฐานที่จำเป็นตามหลักสูตรอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชไมพร ธัญชัย (2562) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน เฉพาะความพิการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และปารณีย์ เพชรสีช่วง (2561) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และชัยรัตน์ ทับบุรี (2565) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา พบว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารงานวิชาการเป็นเหมือนเข็มทิศที่นำทางสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในขับเคลื่อนงานวิชาการ ในการพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และบรรลุตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ ดาราวรรณ กลั่นเขตร์การณ (2561) ว่าการบริหารงานวิชาการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ของสถานศึกษา หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพ ตรงตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ แกร่งกล้า สุวรรณโพล (2560) พบว่า ระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร โดยรวมอยู่ในระดับมาก และดาราวรรณ กลั่นเขตร์การณ (2561) พบว่า การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก และกรรณิกา อรรถชัยยะ (2565) พบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาประถมศึกษา ภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการทุกด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านผู้ปกครอง และชุมชน และปัจจัยด้านครูผู้สอน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาต้องอาศัย ปัจจัยในหลาย ๆ ด้านในการบริหารงานวิชาการ เพื่อให้ฝ่ายวิชาการสามารถดำเนินงานให้เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ โชติรส จิโนรส และคณะ (2565) ว่าจากปัจจัยด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านผู้บริหาร เป็นปัจจัยทางการบริหารซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติงานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาบรรลุผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บงกช สิทธิบริวงษ์ (2564) ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผล ต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3 สังกัดสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี ผู้ปกครองและชุมชน อาคารสถานที่ และครูผู้สอน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันทางบวกกับการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

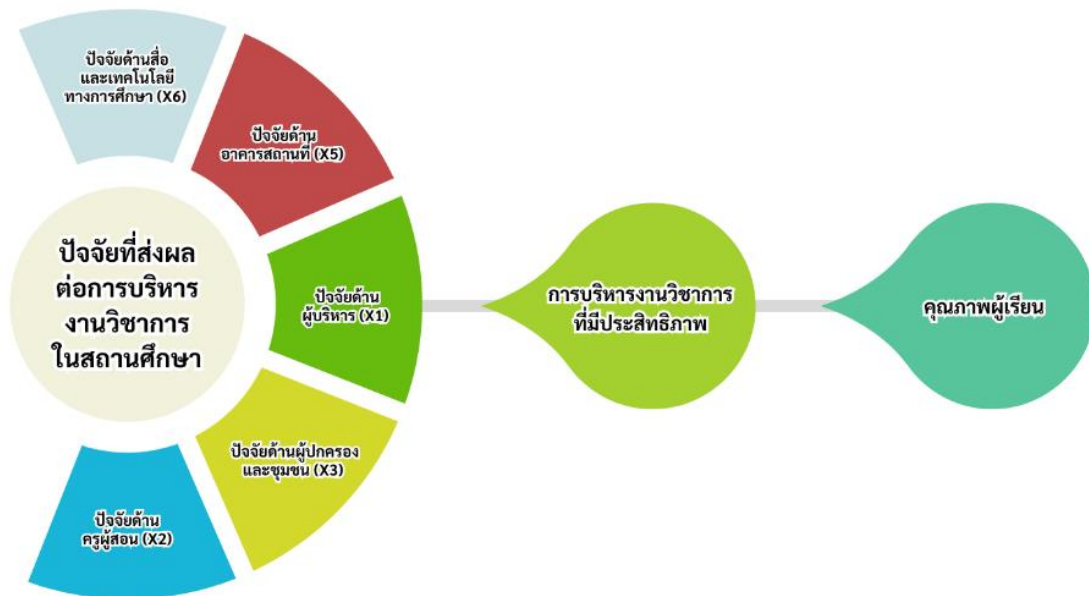
ที่ระดับ .01 และยมลพร ศรีพลอย (2565) ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1. พบว่า สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี งบประมาณ อาคารสถานที่ และครูผู้สอน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันทางบวกกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา อาคารสถานที่ ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชน และครูผู้สอน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ 0.866 สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 75.00 ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน และปัจจัยด้านครูผู้สอน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการต่อการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับ แกร่งกล้า สุวรรณโพล (2560) พบว่า ปัจจัยด้านผู้สอน ปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บงกช สิทธิบริวรงค์ (2564) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 3 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ได้แก่ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี ผู้ปกครองและชุมชน อาคารสถานที่ และครูผู้สอน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณสะสม เท่ากับ 0.870 สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนได้ร้อยละ 75.00 และยมลพร ศรีพลอย (2565) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า สื่อ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี งบประมาณ อาคารสถานที่ และครูผู้สอน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณสะสมเท่ากับ .870 สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ได้ร้อยละ 75.00

ทั้งนี้ในส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยด้านงบประมาณ (X_4) ที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านงบประมาณไม่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพนั้นสำคัญบางปัจจัยไม่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ โดยสถานศึกษาที่มีงบประมาณอยู่อย่างจำกัดแต่มีการบริหารจัดการที่ดีก็สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสูงได้ โดยใช้ความร่วมมือจากเครือข่ายทางการศึกษาเพื่อช่วยลดข้อจำกัดด้านงบประมาณได้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ก็จะช่วยเพิ่มทรัพยากรได้โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐธิดา งามตา (2561) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 สหวิทยาเขตอิงโขง พบว่า ปัจจัยด้านงบประมาณไม่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา และ พิรญาณ์ แร่ทอง (2565) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1 พบว่า ปัจจัยด้านงบประมาณไม่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา (X_6) อาคารสถานที่ (X_5) ผู้บริหาร (X_1) ผู้ปกครองและชุมชน (X_3) และครูผู้สอน (X_2) ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

สรุป

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ ความสามารถในการบริหาร และเป็นแบบอย่างที่ดี ปัจจัยด้านครูผู้สอน ครูผู้สอนต้องมีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรควรสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน และควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษา เพื่อช่วยเสริมสร้างคุณภาพการศึกษา ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ สถานศึกษาควรมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ห้องเรียนต้องมีขนาดเหมาะสม อากาศถ่ายเทสะดวก และมีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ครบครันและทันสมัย และปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยี ต้องได้รับการส่งเสริมให้สามารถนำไปใช้และพัฒนาให้ทันสมัย เนื่องจากเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน จึงมีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเรียนการสอนอย่างสร้างสรรค์ มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงการจัดหาอุปกรณ์และสื่อนวัตกรรมที่ทันสมัยให้เพียงพอต่อความต้องการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยี อยู่ในระดับมาก และอยู่ในอันดับ 3 ดังนั้น ผู้บริหารควรให้การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้แก่ครูและบุคลากร การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งาน และการดูแลรักษาอุปกรณ์สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ
- 2) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่ อยู่ในระดับมาก และอยู่ในอันดับ 4 ดังนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการจัดอาคารสถานที่ที่พร้อมต่อการจัดการเรียนการสอน ห้องเรียนต้องมีขนาดที่เหมาะสม มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวก และมีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ครบครันและทันสมัย การดูแลรักษาอาคารสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีความเพียงพอต่อการใช้งานและพร้อมใช้งานอยู่เสมอ
- 3) ปัจจัยด้านผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก และอยู่ในอันดับ 6 ดังนั้น ผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถอย่างรอบด้าน มีวิสัยทัศน์ที่สามารถมองการณ์ไกลและวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าในยุคปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้ได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครูและบุคลากร ซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเคารพจากบุคลากรทุกคน
- 4) ปัจจัยด้านผู้ปกครองและชุมชน อยู่ในระดับมาก และอยู่ในอันดับ 5 ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากร ควรจะมีการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา การรับฟังความคิดเห็นของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือร่วมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การเชิญปราชญ์ชุมชนมาเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อสถานศึกษากับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สถานศึกษาก็จะได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี
- 5) ปัจจัยด้านครูผู้สอน อยู่ในระดับมาก และอยู่ในอันดับ 2 ดังนั้น ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความรู้และความสามารถในการจัดการเรียนการสอน สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง และสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ควรมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านวิชาการและวิชาชีพครู สามารถใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย คอยส่งเสริมสนับสนุนผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ด้วยความรักและเมตตา ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู และเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ เพื่อสร้างความไว้วางใจจากผู้เรียนและผู้ปกครอง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3

- 1) ควรศึกษาการบริหารจัดการงบประมาณที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

- 2) ควรศึกษาแนวทางพัฒนาปัจจัยสนับสนุนครูผู้สอนให้มีคุณภาพ ต่อการขับเคลื่อนงานวิชาการของสถานศึกษา
- 3) ควรศึกษาปัจจัย ภายนอก และภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานด้านวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา อรรถชัยยะ. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต (สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- กัลชญา ทองหัตถา และจรัส อติวิทยากรณ์. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต 1. การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 13. (น. 2432 - 2445). หาดใหญ่: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- แกร่งกล้า สุวรรณโพล, สันติบุรณะชาติ และน้ำฝน กันมา. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน มัธยมศึกษาเอกชน จังหวัดเชียงราย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยพะเยา, 4(3), 85-100.
- ชไมพร ธิอ้าย. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเฉพาะความพิการสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่มที่ 5. การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 8 และนานาชาติครั้งที่ 1 วิทยาการจัดการวิชาการ 2019 การจัดการนวัตกรรมสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ชัยรัตน์ ทับบุรี. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- โชติรส จิโนรส, สุพัฒนา หอมบุปผา และสาธิต ทรัพย์รวงทอง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. วารสารครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 5(2), 87-99.
- ญาดา สุทธิ. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 1. วารสาร HRD JOURNAL, 14(1), 66-84.
- ณัฐธิดา งามตา. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 สหวิทยาเขตอินโขง. การประชุมทางวิชาการบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 4, พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ดาราพรรณ กลั่นเขตร์การณ. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3. การประชุมวิชาการนำเสนอ

ผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 18 และลำปาง
วิจัย ครั้งที่ 4. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

บงกช สิทธิบรรจง. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
ศึกษา กลุ่ม 3 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะ
ผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 11(42), 195-204.

บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *หลักการวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ปรีชา ตุ่มโท. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชัยนาท.
วารสารวิจัยวิชาการ, 5(5), 303-316.

ปารณิ เพชรสีช่วง. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเขต 14. *การประชุมเสนอผลงานระดับชาติ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ครั้งที่ 8*, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

พิรญาณ์ แร่ทอง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1. *การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 8*. (พิมพ์ครั้งที่ 1),
พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

ยมลพร ศรีพลอย. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. *การประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัย
ระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 22 “ชีวิตวิถีใหม่ของการศึกษาใน
สังคมดิจิทัล”*, นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2550). *การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สงขลา: ศูนย์หนังสือ
มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วีรวิชัย อาริสาส์ตี. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเอกชน ระดับประถมศึกษาของ
จังหวัดเชียงใหม่ในความปกติใหม่. *Journal of Roi Kaensam Academi*, 7(4), 145-159.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.
2567*. พะเยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2563*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: พริก
หวานกราฟฟิค จำกัด.

Krejcie, R.V., and D.W. Morgan. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and
Psychological Measurement*. 30(3), 607-610.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

Training Curriculum Development on Zoom Cloud Meetings for Learning in
General Education for Bachelor of Education Students at Songkhla
Rajabhat University

¹สุธัญญา ฐิตุปการ, ²สุพจน์ เกิดสุวรรณ และ ³สุดาพร พงษ์พิษณุ

¹Suthunya Titopakarn, ²Suphot Koedsuwan and ³Sudaporn Pongpisanu

^{1,2,3}ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

^{1,2,3}Master of Education College of Educational Innovation Saint John's University, Thailand

Email: suthunya2519@gmail.com

Received April 8, 2025; Revised May 16, 2025; Accepted June 27, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไป และเพื่อศึกษาผลของการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความพึงพอใจจากการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 กลุ่มเรียน จำนวน 26 คน ผู้วิจัยได้สุ่มแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องเหมาะสม หลังเข้ารับการฝึกอบรม นักศึกษามีผลคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.85 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความพึงพอใจเรียงลำดับมากไปหาน้อยที่สุดดังนี้ ด้านสื่อและอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม ด้านวัดและประเมินผล ด้านทักษะกระบวนการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม และ ด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ

คำสำคัญ: หลักสูตรฝึกอบรม; การเรียนรู้การศึกษาทั่วไป; ความพึงพอใจ

Abstract

This research titled Training Curriculum Development on Zoom Cloud Meetings for Learning in General Education for Bachelor of Education Students at Songkhla Rajabhat University aimed to develop a training curriculum for the use of Zoom Cloud Meetings to enhance learning in general education, and to examine the outcomes regarding students' knowledge, understanding, skills, and satisfaction after participating in the training. The sample group consisted of 26 first-semester students enrolled in the Bachelor of Education program at Songkhla Rajabhat University for the academic year 2024. A purposive sampling method was used. Statistical methods applied in the research included mean and standard deviation. The results indicated that the training curriculum structure was appropriate and well-aligned with its objectives. After the training, students showed statistically significant improvement in knowledge, understanding, and skills at the .01 level. Additionally, their satisfaction was rated at the highest level across all five aspects, with an average score of 4.85. When considering each aspect individually, satisfaction ranked from highest to lowest as follows: training media and equipment, assessment and evaluation, learning process skills, training content, and knowledge, understanding, and skills.

Keywords: Training Curriculum; General Education Learning; Satisfaction

บทนำ

ประเทศไทยได้ผ่านสถานการณ์ช่วงวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 (COVID-19) เมื่อปลายปี พุทธศักราช 2562 ที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างรุนแรง ส่งผลกระทบต่อคนและระบบการศึกษาทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยอย่างต่อเนื่องนานนับปี สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ระบบการศึกษาที่มีนักเรียนจำนวนกว่า 1.57 พันล้านคน จากกว่า 188 ประเทศ หรือคิดเป็นร้อยละ 91.3 ของผู้เรียนทั่วโลก จำเป็นต้องออกนอกโรงเรียนไปสู่การศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ออนไลน์ (UNESCO, 2020) ด้วยเหตุดังกล่าว ตั้งแต่ต้นปี 2563 ทำให้มีวิธีการสื่อสารการจัดการเรียนการสอนของประเทศไทยทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา จากวิธีการจัดการเรียนการสอนจากแบบเดิม ที่อาจารย์และครูจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบเผชิญหน้าหรือออนไซต์ (On-Site) เป็นวิธีการสอนแบบผ่านสื่อออนไลน์ (Online) แทน โดยใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชัน (Application) ที่ก้าวหน้าสำหรับการจัดการเรียนรู้ประกอบการสอนเพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์กำหนด จึงนับเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนเป็นรูปแบบออนไลน์จนถึงปัจจุบัน

ในยุคที่มีการแข่งขันกันสูงการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation: DT) มีส่วนสำคัญในการสร้างศักยภาพ การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวสู่

การเป็นประเทศไทย 4.0 ซึ่งใช้ช่องทางดิจิทัลที่ขับเคลื่อนการพัฒนาองค์ความรู้ในทุกกระดับ การพัฒนาทุกช่วงวัย การสร้างโอกาสการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูล โอกาสทางการศึกษา การพัฒนาศักยภาพในการเลือกใช้นวัตกรรมที่เหมาะสมให้สามารถแก้ปัญหา พัฒนาให้เกิดการแข่งขันทำให้การศึกษาดำเนินไปได้ อย่างเท่าทันเทคโนโลยีและมีการพัฒนาไปสู่สิ่งที่ผู้เรียนคาดหวัง การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล เทคโนโลยีเข้ามา มีบทบาทมากขึ้น ทุกคนต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ โดยเฉพาะเทคโนโลยีที่กำลังเป็นกระแสสังคมสำหรับการเรียนการสอนในอนาคต และจัดเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 นี้ที่ได้มีการกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ในห้องเรียนที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากโรงเรียนที่มีห้องเรียนหรือการสอนแบบดั้งเดิม เปลี่ยนเป็นแบบใหม่ที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) มีปฏิสัมพันธ์ และมีการเรียนรู้ที่มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น ผู้เรียนในยุคปัจจุบันจะต้องมีศักยภาพในเชิงแข่งขันที่สูงในตลาดโลกที่ต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต จึงทำให้เกิดแนวโน้มใหม่ ๆ เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้แนวใหม่ขึ้นมา นอกจากการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศได้สร้างความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดบางสิ่งบางอย่างขึ้นมามากมายที่คาดไม่ถึงได้เหมือนเช่นสมัยก่อน (เขมณัญญ์ มิ่งศิริธรรม, 2565)

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ได้กำหนดไว้ในหมวด 1 บททั่วไป มาตรา 5 การจัดการอุดมศึกษาต้องเป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ (1) พัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีความเชี่ยวชาญตามสาขาวิชาหรือวิชาชีพที่ตนถนัด สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประเทศ และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับโลกได้ (2) พัฒนาบุคลากรให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะที่จำเป็น เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อรองรับสังคมโลกที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต มีความรับผิดชอบ ต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ร่วมกันแก้ปัญหาสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (3) ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนด้านการอุดมศึกษา และต้องเชื่อมโยงกับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับทรัพยากรบุคคลของประเทศในการเข้ารับการศึกษาในระดับอุดมศึกษารวมทั้งส่งเสริมให้มีการศึกษาอบรมเพื่อเสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและการศึกษาตลอดชีวิต มาตรา 6 ให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาความรู้ จัดการเรียนการสอน การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่อื่นให้สอดคล้องกับมาตรา 5 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) และพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ได้กำหนดมาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ มาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ การออกแบบชั้นเรียนออนไลน์มีความสำคัญ และเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการเรียนการสอนออนไลน์ เพราะใช้เป็นแหล่งปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอน และผู้เรียนการออกแบบชั้นเรียนออนไลน์ที่ดีต้องทำให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความสะดวกในการใช้งาน ผู้สอนสามารถแชร์ข้อมูล เช่น การมอบหมายงาน ประกาศต่าง ๆ สื่อสารกับผู้เรียนได้ในที่แห่งเดียว ผู้สอนสามารถนำเสนอเนื้อหาบทเรียนวิดีโอ (Video) การทดสอบออนไลน์ การมอบหมายงาน และการกำหนดวันส่งงาน การติดตามงาน การตรวจงานและแจ้งผลคะแนนแบบปัจจุบันทันที (Real time) ได้ ผู้เรียนสามารถแบ่งปันแหล่งข้อมูลร่วมกับเพื่อน ๆ และโต้ตอบกันได้ทั้งในชั้นเรียนออนไลน์ สามารถดูงานทั้งหมด ของตนเองได้ มีความสะดวกสบายในการจัดการเรียนการสอน (อนุวัติ คุณแก้ว, 2563) และการประชุม อบรม สัมมนา การสนทนากลุ่ม ในปัจจุบันการเรียนรู้ในช่วงความปกติถัดไป (Next Normal) ก็ได้มีการนำเทคโนโลยี เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารมากขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการสนทนาแบบเผชิญหน้าหรือ ออนไลน์ (On-Site) ให้มีมาตรการรักษาระยะห่าง (social distancing) โดยรูปแบบการสนทนาแบบกลุ่ม ผ่านสื่อออนไลน์ (Online) จึงเป็นทางเลือกที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก การใช้การประชุมแบบทางไกล ผ่านจอภาพหรือการประชุมทางไกลด้วยวิดีโอ (video conferencing) เป็นเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวก ในการเดินทางได้เป็นอย่างดีสำหรับการสนทนากลุ่มที่ผู้สนทนาอยู่ต่างสถานที่กัน แต่สามารถได้ยินเสียง และเห็นหน้าซึ่งกันและกันด้วยการใช้คอมพิวเตอร์และการสื่อสาร เป็นการสื่อสารสองทางที่ผสมผสานระหว่าง ภาพ ข้อมูลและเสียง สามารถสร้างความคุ้นเคยและสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ เพื่อลดอุปสรรค ของสถานที่ และเวลา การสนทนากลุ่มแบบนี้ยังสามารถแบ่งปันไฟล์เอกสาร ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว อีกทั้งยังสามารถ บันทึกการสนทนากลุ่มเป็นไฟล์ข้อมูลกลับมาดูย้อนหลังได้อีกด้วย ตัวอย่างโปรแกรมประยุกต์สำหรับการ สนทนากลุ่มทางไกลที่มีใช้งานอย่างกว้างขวาง ได้แก่ ไมโครซอฟท์ ทีมส์ (Microsoft Teams), กูเกิล มีต (Google Meet) และ ซูม (Zoom) (เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม, 2565) ได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายโดยเฉพาะ ซูม (Zoom) ที่สามารถนำมาใช้งาน ได้ครอบคลุมทั้งการเรียนการสอนการประชุม และฝึกอบรมสัมมนาด้วย ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลการเรียนรู้และใช้อย่างถูกต้อง จึงมีความสำคัญสำหรับอาจารย์และครู ที่จะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจ เกิดทักษะ และเจตคติที่ดีในการใช้งาน

จากเหตุผลข้างต้นที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ สงขลา เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความพึงพอใจ ที่จะช่วยให้นักศึกษาผู้เรียนรายวิชา ทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพ ได้เตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นครูในการทำงานด้านการสอน หรือผู้เตรียมการประชุมและการฝึกอบรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในการทำงานของตนต่อไป ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไป สำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

2. เพื่อศึกษาผลของการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความพึงพอใจจากการจัดการเรียนรู้หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

สมมติฐานการวิจัย

นักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะเรื่องการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัย เรื่อง หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาเรียบเรียงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรและการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่กำหนดให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความพึงพอใจที่สอดคล้องกับหลักสูตรและสมรรถนะรายวิชา สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากหลักสูตรฝึกอบรมไปปฏิบัติงานในอนาคต จากการศึกษาของ นิธิภรณ์ สถาพรพิสิฐนา, พนิดา จารย์อุปการะ และณรงค์ พันธุ์คง (2566) พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มเสริมทักษะการฟังภาษาอังกฤษให้นักศึกษามีความพึงพอใจและสามารถปฏิบัติการได้ดี

2. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนโดย Zoom Cloud Meetings หมายถึง การให้ความรู้ ประกอบคู่มือการเรียนรู้ โดยมีเนื้อหาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติในเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักการใช้งาน และเชื่อมต่ออุปกรณ์ไมโครโฟนและการเพิ่มแสง การสร้างห้องเรียน วิธีการเรียนการสอนด้วยสื่อการสอนรูปแบบต่าง ๆ การใช้เครื่องมือในการมอบหมายและส่งงานผ่านแอปพลิเคชัน (Application) รวมถึงการวัดและประเมินผลในรูปแบบปลายเปิดและปลายปิดแบบออนไลน์ จากการศึกษาของ Wan Hassan, Ariffin, A., Ahmad, F., Hamzah, N., Rubani, Zakaria, N. (2020) พบว่าการรับรู้ของนักเรียนต่อการใช้ “ซูม” แบบบูรณาการการเรียนรู้ตัวต่อตัวร่วมกับ อีเลิร์นนิง (e-learning) ระบบทำให้นักเรียนและครูมีโอกาสมากขึ้นในการสอนและการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การศึกษาทั่วไป หมายถึง รายวิชาที่มีกระบวนการสอนประกอบด้วยความรู้พื้นฐาน เนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสมรรถนะรายวิชาที่กำหนดให้รู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ส่งเสริมการพัฒนาทักษะตามความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 อ้างอิงจากงานวิจัยของ นันทนธร บรรจงปรุ (2561) สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไประดับอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบองค์รวมและบูรณาการให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและโลกาภิวัตน์

4. ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจ และความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้วยกระบวนการต่าง ๆ จากการศึกษาของ พัฒนา พรหมณี และคณะ (2563) สรุปได้ว่า มีความสำคัญ

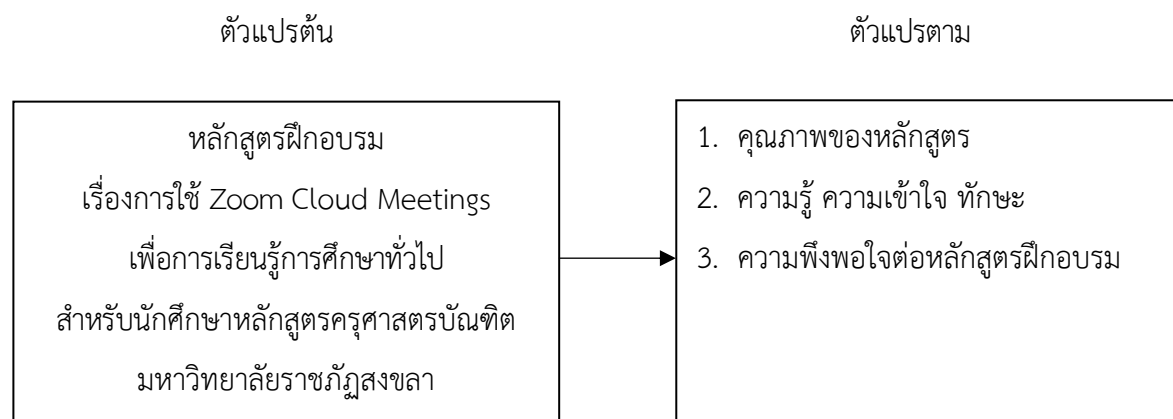

ต่อบุคคล ต้องงานทำให้เป็นสุขเกิดแรงจูงใจและกำลังใจที่ดี ผู้ปฏิบัติงานได้แสดงศักยภาพมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานของตนเองช่วยให้เกิดความรัก สามัคคี ซึ่งเป็นพลังผลักดันที่สำคัญที่สุดให้เจริญก้าวหน้า

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมประกอบด้วยจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา สมรรถนะรายวิชาประกอบทฤษฎีกระบวนการต่าง ๆ เพื่อมุ่งหวังให้นักศึกษาและหน่วยงานได้รับความพึงประสงค์ พึงพอใจ ก่อเกิดการพัฒนาทั้งตนเองและองค์กรในยุคโลกาภิวัตน์

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จากเอกสาร หนังสือ วารสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาตรา 63 - มาตรา 69 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 และมาตรา 8 (ราชกิจจานุเบกษา, 2547) ปรัชญาทางการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา “ใฝ่รู้ สู้งาน เท้าทันเทคโนโลยี มีคุณธรรมและจริยธรรม” มคอ.2 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา คอมพิวเตอร์ศึกษา สมรรถนะและคำอธิบายรายวิชาทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพ ที่กำหนดประกอบกับนักวิชาการศึกษาได้กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบของหลักสูตรการฝึกอบรม การวัดประเมินผล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำมา

เรียบเรียงเป็นการร่างหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings ให้กับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นกลุ่มสาขาวิชาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชานี้

2. การร่างหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม

การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา โดยจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรมรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler, 2013) ดังนี้

2.1 คู่มือหลักสูตรฝึกอบรมใช้ Zoom Cloud Meetings จำนวน 5 หน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยที่ 1 เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้งาน Zoom Cloud Meetings หน่วยที่ 2 เรื่องหลักการใช้งานและเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ หน่วยที่ 3 เรื่องการใช้เครื่องมือในการมอบหมายงานและการส่งงาน หน่วยที่ 4 เรื่องการสร้างห้องเรียนและกระบวนการเรียนการสอน หน่วยที่ 5 เรื่องการวัดและประเมินผล (แบบออนไลน์)

2.2 แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ เพื่อประเมินความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ผ่านคิวอาร์โค้ดระบบออนไลน์ (Google forms) และแบบประเมินความพึงพอใจแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และแบบปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ ใช้สำหรับหลังการฝึกอบรมเสร็จสิ้นครบทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้

2.3 ติดต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนวิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น เพื่อดำเนินการออกหนังสือเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในระดับอุดมศึกษา จำนวน 5 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จำนวน 2 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยและให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงความเหมาะสมก่อนนำไปใช้จัดฝึกอบรมให้กับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างโดยได้ตรวจสอบความสอดคล้องเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ภาษาที่ใช้และความถูกต้องของแบบทดสอบ และวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item objective congruence) โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้จัดทำแบบทดสอบฉบับสมบูรณ์พร้อมคิวอาร์โค้ดระบบออนไลน์ (Google forms) นำไปสู่ขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

3. วิธีดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำหลักสูตรฝึกอบรม ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลองฝึกอบรม (One Group Pretest-Posttest Design) มีขั้นตอนการดำเนินการทดลองตามลำดับ ดังนี้

3.1 การเตรียมการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยกำหนดวัน เวลา ในการฝึกอบรมกับวิทยากร และนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา จึงดำเนินการ

จองห้องปฏิบัติการฝึกอบรม ณ ตึกศูนย์ภาษามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวน 2 วัน ในวันที่ 3 และ 6 ตุลาคม 2567 รวม 12 ชั่วโมง ช่วงเวลา 8.00 น. – 16.30 น. โดยแจ้งรายละเอียดต่าง ๆ ประกอบการใช้อุปกรณ์และห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เพื่อการฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการประเมินทดสอบก่อนฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ด้วยการให้นักศึกษา กลุ่มตัวอย่างสแกนคิวอาร์โค้ดระบบออนไลน์ (Google forms) แบบประเมินปรนัย 5 ตัวเลือก รวมจำนวน 20 ข้อ ผ่านโทรศัพท์มือถือหรือไอแพดของนักศึกษารายบุคคล และส่งแบบทดสอบ กลับมายังผู้วิจัยครบทุกคน

3.3 ดำเนินการทดลองจัดการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรฝึกอบรมเรื่องการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา กระบวนการดำเนินโดยท่านวิทยากร บรรยายประกอบการสาธิตเชิงปฏิบัติการไปพร้อมกับนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างทุกคน ดังตารางกำหนดการฝึกอบรมในคู่มือหลักสูตรการใช้ Zoom Cloud Meetings ทั้ง 5 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้งาน Zoom Cloud Meetings จำนวน 2 ชั่วโมง

หน่วยที่ 2 เรื่องหลักการใช้งานและเชื่อมต่ออุปกรณ์ต่าง ๆ จำนวน 1 ชั่วโมง

หน่วยที่ 3 เรื่องการใช้เครื่องมือในการมอบหมายงานและการส่งงาน จำนวน 3 ชั่วโมง

หน่วยที่ 4 เรื่องการสร้างห้องเรียนและกระบวนการเรียนการสอน จำนวน 3 ชั่วโมง

หน่วยที่ 5 เรื่องการวัดและประเมินผล (แบบออนไลน์) จำนวน 3 ชั่วโมง

3.4 ผู้วิจัยดำเนินการประเมินหลังการฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ด้วยการให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างสแกนคิวอาร์โค้ดระบบออนไลน์ (Google forms) ที่กำหนดผ่าน โทรศัพท์มือถือหรือไอแพดของนักศึกษารายบุคคล พร้อมส่งแบบประเมินกลับมายังผู้วิจัยตรวจสอบ 2 รายการ ประเมินครบทุกคน ดังนี้ (1) แบบประเมินทดสอบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ (2) แบบประเมิน ความพึงพอใจ มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และแบบปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยในระยะที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อ ตรวจสอบและปรับปรุงรายละเอียดเรียบเรียงของหลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลการฝึกอบรมจากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ (1) ประชาสัมพันธ์กำหนดการฝึกอบรมให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้รับทราบรายละเอียดของหลักสูตรฝึกอบรม (2) ดำเนินการทดสอบความรู้ก่อนฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่างด้วยระบบออนไลน์ (Google forms) ทดสอบก่อน (Pre-test) (3) ดำเนินการจัดฝึกอบรมตามหลักสูตรใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 2 วัน 12 ชั่วโมง (4) ดำเนินการทดสอบความรู้หลังฝึกอบรมและประเมินพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างด้วยระบบออนไลน์ (Google forms) ทดสอบหลัง (Post-test)

การเก็บรวบรวมการใช้หลักสูตรฝึกอบรม เมื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่างฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ครบทั้ง 5 หน่วยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำผลการประเมินแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบประเมินความพึงพอใจ หลังการฝึกอบรม และรายละเอียดข้อคิดเห็นเสนอแนะต่าง ๆ มาวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงรายงานผลการวิจัย

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 สมมติฐานทางสถิติ (Statistical Hypothesis) แบบ 2 ทาง (two tailed test)

5.2 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.)

5.3 การหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ ด้านความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC: Index of item objective congruence

5.4 เปรียบเทียบผลของคะแนนก่อนและหลังการฝึกอบรมโดยใช้ค่า t-test (Dependent Samples)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้ การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ผลการประเมินความเหมาะสมของโครงการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โดยผู้เชี่ยวชาญในระดับอุดมศึกษา จำนวน 5 ท่าน เมื่อพิจารณาจากค่า IOC ทุกด้านและรายการ มีความสอดคล้องเหมาะสมโดยมีค่าเฉลี่ยรวมทั้งสิ้น .93 ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 ได้องค์ประกอบของหลักสูตร ฝึกอบรม 5 ประเด็นดังนี้

1. จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร แสดงเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน เพื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้งานบนแพลตฟอร์ม Zoom ได้คล่องแคล่วเป็นระบบ

2. ประเด็นสำคัญ ได้แก่ เนื้อหาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย เช่น ความรู้เกี่ยวกับ Zoom การใช้งาน อุปกรณ์ การสร้างห้องเรียน การมอบหมายงาน และการประเมินผลแบบออนไลน์ โดยเนื้อหาสอดคล้องเหมาะสมกับผู้เรียน

3. กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมมีขั้นตอนชัดเจนเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและสอดคล้องกับผู้เข้ารับการอบรม เพื่อเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

4. สื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ ได้แก่ สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้เหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรม และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ได้ตรงประเด็น

5. การวัดและประเมินผล ได้แก่ มีวิธีการวัดผลที่ชัดเจน ตรงตามจุดมุ่งหมาย และสามารถประเมินผลได้จริง โดยเฉพาะในรูปแบบออนไลน์

ตอนที่ 2 ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จากการทำแบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม เรื่องการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

คะแนน การทดสอบ	จำนวน นักศึกษา	คะแนน เต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนการฝึกอบรม	26	20	10.77	2.847	9.603	< 0.01
หลังการฝึกอบรม	26	20	15.96	2.778		

หมายเหตุ * $p < 0.01$

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการทดสอบนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างหลังเข้ารับการฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไป สำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างมีผลคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ทักษะสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 9.603$, $Sig = 0.01$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเข้ารับการฝึกอบรม ($\bar{X} = 15.96$, $S.D. = 2.77$) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการเข้ารับการฝึกอบรม ($\bar{X} = 10.77$, $S.D. = 2.847$) จากการทวนสอบแบบประเมินผลทักษะจากเครื่องมือแบบทดสอบ พบว่า การฝึกอบรมมีผลในเชิงบวกอย่างชัดเจนต่อความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของนักศึกษาเกี่ยวกับการใช้ Zoom เพื่อการเรียนรู้ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรายวิชาศึกษาทั่วไปได้อย่างเหมาะสม ความสามารถที่พัฒนาเด่นชัด คือ การใช้งานพีเจอร์ต่าง ๆ ใน Zoom อย่างมีประสิทธิภาพและมีความมั่นใจในการเป็นผู้สอนหรือผู้จัดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น

ผลการประเมินความพึงพอใจ การใช้หลักสูตรฝึกอบรม Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไป สำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา หลังการฝึกอบรม พบว่ามีความพึงพอใจ อยู่ในระดับ มากที่สุดทั้ง 5 ด้าน โดยมีความพึงพอใจรวมทุกด้าน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X} = 4.85$, $S.D. = 0.26$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความพึงพอใจเรียงลำดับมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดตามลำดับดังนี้ ด้านสื่อและอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.90$, $S.D. = 0.235$) ด้านวัดและประเมินผล ($\bar{X} = 4.88$, $S.D. = 0.302$) ด้านทักษะกระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.84$, $S.D. = 0.32$) ด้านเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.79$, $S.D. = 0.37$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ตัวอักษรและภาพ งานที่ใช้ในสื่อมีความชัดเจน ($\bar{X} = 4.96$, $S.D. = 0.19$) มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะเรื่องนี้หลังการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.92$, $S.D. = 0.27$) และการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ Zoom

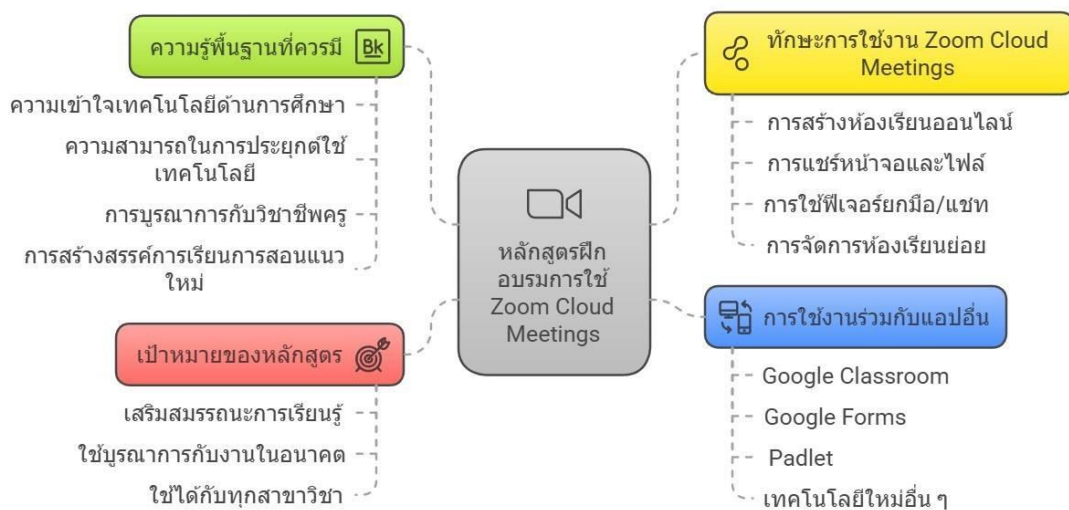

Cloud Meetings เพื่อการสอน ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.27) ตามลำดับ และลำดับสุดท้าย ได้แก่ มีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องนี้ ก่อนการฝึกอบรม ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.61)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ผู้วิจัยสามารถนำเสนอสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ดังนี้

ผังมโนทัศน์หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings

1. หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings และคู่มือการใช้สำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สามารถเสริมสมรรถนะการเรียนรู้เพิ่มเติมให้กับนักศึกษาครูทุกกลุ่มสาขาวิชาและสามารถนำไปใช้บูรณาการกับการทำงานต่อไปได้อย่างหลากหลาย
2. ความรู้พื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญสำหรับผู้สอนและผู้เรียนควรมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้งานในวิชาชีพครู เมื่อความรู้และความเข้าใจดีจึงจะสามารถประยุกต์ บูรณาการ และสร้างสรรค์การเรียนการสอนแนวใหม่ต่อการทำงานในอนาคต
3. ทักษะการใช้ Zoom Cloud Meetings คือ ทักษะการฝึกปฏิบัติการให้ใช้งานกับการเรียนการสอน แบบออนไลน์สามารถร่วมกับโปรแกรมแอปพลิเคชันอื่น เช่น คุกกี้ล คลาสรูม (Google Classroom),

แบบระบบออนไลน์ (Google forms), แพลตฟอร์ต (Padlet) หรือเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ ๆ ที่ต้องใช้งานสอดคล้องสำหรับผู้เรียนยุคใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาได้หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จากขั้นตอนดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การร่างหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม และขั้นตอนสุดท้ายคือขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม โดยบูรณาการจากแนวคิดความหมายหลักสูตรของพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2565) ที่กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึงชุดของประสบการณ์ที่นักพัฒนาหลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ออกแบบและพัฒนาขึ้น เพื่อเป็นกรอบทิศทางหรือแผนในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนมีคุณภาพตามจุดหมายที่คาดหวังไว้ สอดคล้องกับ เสาวณี สิริสุขศิลป์ (2564) ที่กล่าวว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้พัฒนาสังคม รวมถึงการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนที่บ่งชี้ถึงความสำเร็จของประเทศ ทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ได้หลักสูตรฝึกอบรมที่ดี สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2564) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีสามารถพิจารณาได้จากสี่ประการสำคัญ คือ หลักสูตรมีที่มาน่าเชื่อถือโดยตรงกับความต้องการของผู้เรียน และสังคมเป็นหลักสูตรที่ทันสมัย และผ่านกระบวนการสร้างที่ดี โดยมีผู้ร่วมสร้างหลักสูตรหลากหลาย และมีกระบวนการพัฒนาที่ถูกต้อง หลักสูตรสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติ ยืดหยุ่นและปรับตัวได้ง่าย รวมทั้งเป็นหลักสูตรที่สร้างผู้เรียนสู่สังคม สร้างทักษะให้ผู้เรียนในสังคมแห่งอนาคต และสร้างให้คนเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings เพื่อการเรียนรู้การศึกษาทั่วไปสำหรับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

2.1 นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลหลักสูตรฝึกอบรมการใช้ Zoom Cloud Meetings อย่างรอบด้าน ประกอบกับศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมถึงพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 (ราชกิจจานุเบกษา, 2547) และหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มาวิเคราะห์ถึงความสำคัญและจำเป็นที่นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ควรมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะที่คนรุ่นใหม่ ต้องรับรู้ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิตและอาชีพครู เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต จำเป็นต้องใช้ประกอบการทำงานในอนาคต จึงทำให้หลักสูตรฝึกอบรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามวัตถุประสงค์การวิจัยและหลักวิชาการต่าง ๆ มีเนื้อหาที่น่าสนใจ นักศึกษา ผู้ร่วมเข้ารับการฝึกอบรมสามารถเพิ่มพูนความรู้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการเกิดความพึงพอใจดังที่พัฒนา พรหมณี และคณะ (2563) กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ สิ่งที่เกิดจากแรงจูงใจซึ่งเป็นพฤติกรรมภายในที่ผลักดันให้เกิดความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการและความคาดหวังที่เกิดจากการประมาณค่า อันเป็นการเรียนรู้

จากประสบการณ์การกระทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการตามเป้าหมายของแต่ละบุคคล สอดคล้องกับ Nadila Nuraziza, Lulud Oktaviani, Fatimah Mulya Sari (2021) ได้ผลการวิจัยสรุปว่า ความรู้สึกของผู้เรียนต่อการนำ “ซูม” มาใช้ในการเรียนออนไลน์ พวกเขาต้องเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าร่วม ในชั้นเรียน ต้องทำความเข้าใจต่อวัสดุอุปกรณ์สามารถติดตามและปฏิบัติตามที่ครูมอบหมาย ผู้เรียน ในระดับอุดมศึกษามีทักษะเพียงพอต่อการใช้ “ซูม” ได้โดยง่าย ครูผู้ใช้ “ซูม” ควรมีทักษะในทุกเครื่องมือ ที่มีอยู่ และยังสอดคล้องกับ Shahid Minhas, Tasaddaq Hussain, Abdul Ghani, Kiran Sajid (2021) ได้ทำ การศึกษาการสำรวจนักเรียนเรียนรู้ทางออนไลน์สรุปได้ว่า การเตรียมบทเรียนด้วยวิดีโอออนไลน์ ครูสามารถสื่อสารส่งเสริมการเรียนรู้ในส่วนที่ต้องการนำเสนอสาระเรื่องใด ๆ ให้นักเรียนในพื้นที่ห่างไกล เห็นได้ในช่วงเวลาที่ยากลำบาก

2.2 ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม จากการประเมิน หลังการฝึกอบรม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากเนื้อหาของคู่มือหลักสูตรฝึกอบรมตรงกับ ความต้องการของนักศึกษา ที่จะได้รับการจัดการเรียนรู้ เพื่อจะได้นำไปใช้งานประกอบการเรียนและการสอน ในอนาคต หรือการจัดฝึกอบรมในรูปแบบออนไลน์ที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อชีวิต และอาชีพ ประกอบกับห้องฝึกอบรม วิทยากรผู้บรรยายและสาธิตทุกขั้นตอนอย่างละเอียด นักศึกษาสามารถ รู้ เข้าใจ และเกิดทักษะทุกขั้นตอนทั้ง 5 หน่วยการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างประสบการณ์ตอบสนองต่อ ความต้องการการเรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตรสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา ทำให้รู้สึกพึงพอใจและเห็นด้วย ต่อหลักสูตรฝึกอบรม รวมถึงการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเชิงบวก เช่น เรียนสนุก ได้ความรู้เกี่ยวกับ สิ่งที่ยังไม่รู้มาก่อนเยอะมาก ขอบคุณมาก ๆ ที่ช่วยมาอบรม อยากให้จัดกิจกรรมแบบนี้ดำเนินต่อไปตลอด ดังที่เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม (2565) สรุปว่า การประเมินความพึงพอใจออนไลน์หรือแบบดิจิทัลด้วย แบบสอบถาม มีข้อดี คือ ใช้คำถามจำนวนคนมาก ๆ ในเวลาเดียวกันได้ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการส่ง แบบสอบถาม ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลน้อย เข้าถึงกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามได้ง่าย สามารถนำ ไฟล์อิเล็กทรอนิกส์วิเคราะห์ประมวลผลจัดเรียงลำดับข้อมูลหรือค้นหาข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับ Guntur Gunawan, Muhammad Kristiawan, Eko Risdianto, Ririn Eka Monicha (2021) ได้ทำการศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การใช้ “ซูม” เป็นไปตามขั้นตอนซึ่งง่ายต่อครูและนักเรียนในการถ่ายทอดความรู้ติดต่อ ถึงกันในเวลาพร้อมเพรียงกันของช่วงเวลาการเกิดโรคระบาด และสอดคล้องกับ Gede Rasben Dantes, Ira Putri Audina, Ni Putu Era Marsakawati, Ni Komang Arie Suwastini (2022) ได้ทำการศึกษาพบว่า ครูได้ให้ความเห็นว่า การใช้ซูมมีประโยชน์มากต่อการสอนและกระบวนการเรียนรู้ ใช้งานได้ง่าย มีความยืดหยุ่น โปรแกรมยังช่วยครูประเมินความสามารถของนักเรียนด้านการแสดงออก เช่น การพูด ความสนใจ โดยครูสังเกตได้ผ่านทางหน้าจอ และได้ผลดีกว่าโปรแกรมอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน

สรุป

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์ Zoom Cloud Meetings สามารถเป็นเครื่องมือสื่อสาร การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาและปฏิบัติถ่ายทอดเนื้อหาสาระวิชา ความรู้ ทักษะ

และทัศนคติ เกิดความพึงพอใจที่จะพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนในแต่ละระดับตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ควรเลือกวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ ความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเป็นอย่างดี พร้อมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เทคนิคต่าง ๆ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ตรงประเด็นสอดคล้องกับประสบการณ์เดิมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

1.2 ด้านเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรมในการใช้คำ ข้อความ รวมถึงภาพประกอบต่าง ๆ ในคู่มือหลักสูตรฝึกอบรมต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย เป็นลำดับขั้นตอนทั้งของผู้ใช้งานและผู้เรียนรู้การใช้ Zoom Cloud Meetings

1.3 ด้านสถานที่ และอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต ประกอบการฝึกอบรม ควรตรวจสอบและเตรียมความพร้อมในการใช้งานให้อยู่ในสภาพดีทั้งก่อนการฝึกอบรมและตลอดเวลาการใช้หลักสูตรฝึกอบรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาลงของหลักสูตรฝึกอบรมด้านการนำไปใช้งานจริงของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2.2 ควรมีการศึกษาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม Zoom Cloud Meetings ทดลองนำไปใช้จัดฝึกอบรมให้กับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความพึงพอใจ ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม

เอกสารอ้างอิง

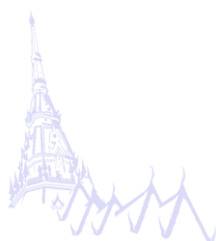
- เขมณัญญ์ มิ่งศิริธรรม. (2565). เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้สำหรับการวิจัยทางการศึกษาในการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2564). การพัฒนาหลักสูตรทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: โรงพิมพ์เอ็มดี ออล กราฟิก.
- นันทนธร บรรจงปรุ. (2561). การพัฒนาหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 10(20), 70-84.
- นิฐิภรณ์ สถาพรพิสิฐนา, พนิดา จารย์อุปการะ และ ณรงค์ พันธุ์คง. (2566). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์โดยใช้ภาระงานเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการฟังภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษาครู. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 18(1), 9-21.

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก. หน้า 1-23.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562, 1 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก. หน้า 49-53.
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. (2547, 14 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก. หน้า 1-24.
- พัฒนา พรหมณี, ยุพิน พิทยาวัฒนชัย และจิระศักดิ์ ทัพพา. (2563). แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจและการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจในงาน. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.)*, 26(1), 59-66.
- พิชิต ฤทธิจรุญ. (2565). *เทคนิคการประเมินหลักสูตร*. นครปฐม: โรงพิมพ์เพชรเกษมการพิมพ์.
- เสาวณี สิริสุขศิลป์. (2564). *ภาวะผู้นำทางการนิเทศการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อนุวัติ คุณแก้ว. (2563). *การทดสอบ การวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอนออนไลน์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Gede R. Dantes, Ira P. Audina, Ni P.E. Marsakawati, Ni. K. Arie. (2022). Investigating the Zoom Application as Video Conferencing Platform in the Online Learning Process Based on Teacher's Perception. *Janapati*, 11(2), 141-142.
- Guntur Gunawan, Muhammad Kristiawan, Eko Risdianto, Ririn Eka Monicha. (2021). Application of the Zoom Meeting Application in Online Learning, During the Pandemic. *The Asian Institute of Research*, 4(2), 26-32.
- Nadila Nuraziza, Lulud Oktaviani, Fatimah Mulya Sari. (2021). EFL Learners' Perceptions on Zoom Application in the Online Classes. *Jambura Journal of English teaching and Literature*, 2(1), 41-51.
- Shahid Minhas, Tasaddaq Hussain, Abdul Ghani, Kiran Sajid. (2021). Exploring Students Online Learning: A Study of Zoom Application. Gazi University. *Journal of Science*, 34(02), 177-178.
- Tyler, R. W. (2013). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.
- UNESCO. (2020). *It convened a video conference of higher education officials*. Retrieved March 2, 2024. from <https://news.un.org/en/story/2020/03/1059121>.
- Wan Hassan, Ariffin, A., Ahmad, F., Hamzah, N., Rubani, Zakaria, N. (2020). Students' Perceptions of Using Zoom Meet Webinar During Covid-19 Pandemic in Technical and Vocational Education. *Journal of Critical Reviews*, 7(19), 58-59.

ความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครู: กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้าง ความพร้อมสู่วิชาชีพในยุคดิจิทัล

Financial Literacy of Student Teachers: Strategies and Approaches for Enhancing Professional Readiness in the Digital Age

สุธน วงศ์แดง

Suthon Wongdaeng

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Faculty of Education, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

Email: apopost2550@gmail.com

Received April 11, 2025; Revised May 28, 2025; Accepted June 28, 2025

บทคัดย่อ

ความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial literacy) เป็นทักษะชีวิตที่สำคัญ ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมทางการเงินที่ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจด้านการจัดการทางการเงินได้อย่างรอบคอบ และมีประสิทธิภาพ บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอความฉลาดรู้ทางการเงิน สถานการณ์ปัจจุบัน ของความฉลาดรู้ทางการเงิน กลยุทธ์และแนวทางเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และการนำไปปฏิบัติ การพัฒนาและส่งเสริมความรู้ทางการเงินตั้งแต่วัยเยาว์เป็นสิ่งจำเป็น เพราะมีผลต่อ ความเข้าใจเรื่องการเงินและระดับความมั่นคงทางการเงินในอนาคต ช่วยให้มีพื้นฐานที่ดี พร้อมรับมือ กับความท้าทายทางการเงินเมื่อเติบโตขึ้น นักศึกษาครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ทางการเงินให้กับผู้เรียน จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถส่งต่อความรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความเข้าใจที่ดีในเรื่องการเงินให้กับผู้สอนในอนาคต จะเป็นรากฐานสำคัญ ในการพัฒนาความมั่นคงทางการเงินของคนรุ่นใหม่ และส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขทั้งระดับบุคคลและสังคม โดยรวม การเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครูในยุคดิจิทัล มีกลยุทธ์และแนวทาง ดังนี้ บุคลากรเนื้อหาในหลักสูตรสร้างระบบนิเวศทางการเงิน การใช้นวัตกรรม การฝึกอบรม การส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มดิจิทัล และพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ นอกจากนี้ ยังมีนโยบายเพื่อนำไปสู่ปฏิบัติ เริ่มจากพัฒนาหลักสูตรเสริม การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึก และแรงจูงใจ บุคลากรผู้ห้องเรียน เตรียมความพร้อมสู่วิชาชีพ และการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ความฉลาดรู้ทางการเงิน; นักศึกษาครู; ยุคดิจิทัล

Abstract

Financial literacy is an important life skill that encompasses knowledge, skills, attitudes, and financial behaviors that help individuals make careful and effective decisions about financial management. The academic article aims to present the concept of financial literacy, the current situation of financial literacy among teacher students, strategies and approaches to enhance financial literacy for teacher students and policy recommendations and

implementation. Developing and promoting financial knowledge from a young age is essential, as it affects understanding of finances and impacts the level of financial security in the future. It will provide a good foundation for dealing with financial challenges as one grows up. Student teachers, who play an important role in transferring financial knowledge to children, need to develop appropriate financial literacy so they can pass on knowledge efficiently. Building a good understanding of finances for future teachers will be an important foundation for developing financial security for the new generation and promoting well-being at both individual and societal levels. Strategies and approaches to enhance teacher students' professional readiness in the digital era includes; integrating financial knowledge into educational curricula, creating financial ecosystems, using innovation to promote financial literacy, training, promoting lifelong learning, utilizing technology and digital platforms, and developing critical thinking skills in finance. Additionally, policies for implementation includes developing supplementary curricula, organizing learning activities, fostering awareness and motivation, integrating these initiatives in classroom, preparing students for professional careers, as well as monitoring and evaluation.

Keywords: Financial Literacy; Student Teachers; Digital Age

บทนำ

ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว คนในศตวรรษที่ 21 ต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้และปรับตัวระดับสูงเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การพึ่งพาระหว่างประเทศ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป (ศักดิ์ดา งานหมั่น พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ และพระพนมภรณ์ กับบุญ, 2564) การศึกษาต้องปรับให้ผู้เรียนกำกับตนเองและพัฒนาทักษะได้เต็มศักยภาพในยุคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความท้าทาย (สุธน วงศ์แดง, 2567) จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน (Disruption) ส่งผลให้เกิดผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่หลากหลาย และการปรับเปลี่ยนวิถีการทำธุรกรรมทางการเงิน จนทำให้ความรู้ทางการเงินและพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากความรู้เดิมที่ต้องสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวัน การศึกษาความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial literacy) ซึ่งต้องเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถจัดการทางการเงิน อาทิ การจัดการเงินสด การจัดการสินเชื่อ การวางแผนทางการเงิน และการป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน รวมถึงการป้องกันตนเองจากความรู้ไม่เท่าทันสื่อ (The Organization for Economic Cooperation and Development : OECD/INFE, 2020) ประเทศไทยมีหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้ความรู้และรายงานผลเกี่ยวกับความฉลาดรู้ทางการเงินของนักเรียน เด็ก และเยาวชนทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติ อาทิ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ตลาดทุน (TSI) เป็นต้น นโยบายของรัฐบาลกำหนดให้ "ความฉลาดรู้ทางการเงินของประชาชน" เป็นวาระแห่งชาติ โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมการรู้ทางการเงินของประชาชน รวมถึงการสนับสนุนการจัดทำบัญชีครัวเรือนและส่งเสริมการออมผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) นอกจากนี้วิสัยทัศน์ของประเทศที่มุ่งสร้างคนไทยให้มีทักษะการบริหารจัดการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดี ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 กำหนดให้ประชาชนมีความมั่นคงด้านการเงิน

และสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้อย่างเท่าเทียม พร้อมส่งเสริมการพัฒนาทักษะและความรู้ทางการเงินในทุกช่วงชีวิต (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) สอดคล้องกับแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งให้บุคคลมีความเข้าใจด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการเตรียมคนที่พร้อมสู่การทำงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการให้เกิดทักษะทางการเงิน O'Brien (2022) เน้นย้ำความสำคัญของการให้ความรู้เรื่องการออม งบประมาณ และการลงทุนตั้งแต่วัยเรียน เนื่องจากเป็นทักษะจำเป็นตลอดชีวิตและการตัดสินใจทางการเงินสำคัญมักเกิดขึ้นก่อนวัยผู้ใหญ่

นักศึกษาคูในปัจจุบันมีพฤติกรรมทางการเงินอ่อนแอด้านการออม การวางแผน และการตัดสินใจทางการเงิน สอดคล้องกับผลสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทยปี 2565 ที่พบว่า คนวัยนี้ส่วนใหญ่ยังไม่มีรายได้ ขาดการวางแผนการเงินที่รอบคอบ และขาดประสบการณ์ชีวิต ปัญหาสำคัญ คือ หลักสูตรเศรษฐศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ไม่มีวิชาการเงินส่วนบุคคล ทำให้นักศึกษาขาดทักษะจัดการเงิน ไม่ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือทางการเงินที่เหมาะสมกับอาชีพครู และภาระการเรียนหนักทำให้ไม่มีเวลาพัฒนาความรู้ทางการเงิน นักศึกษาคูยังเผชิญปัญหาหนี้กองทุน กยศ. และขาดความรู้พื้นฐานทางการเงิน ปัญหาเหล่านี้ทำให้มีความเสี่ยง ประสบปัญหาหนี้สินในอนาคต ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน และคุณภาพการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับบริบทเศรษฐกิจไทยที่มีความเหลื่อมล้ำสูง และค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (แวววรรณ ก้องไตรภพ และนักสิทธิ์ ศักดาพัฒน์, 2022)

ความฉลาดรู้ทางการเงินจึงเป็นความรู้เฉพาะทางที่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถตัดสินใจทางการเงิน จัดการรายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมได้อย่างปลอดภัย ซึ่งประกอบด้วยความรู้เรื่องดอกเบี้ย การลงทุน ความเสี่ยงและผลตอบแทน เงินเฟ้อ ค่าของเงินในอนาคต และความรู้พื้นฐานการคิดคำนวณ พฤติกรรมทางการเงินเป็นความสามารถในการใช้ความรู้พื้นฐานทางการเงินมาช่วยในการจัดการทางการเงิน เพื่อให้ประสบความสำเร็จทางการเงิน (Ho & Lee, 2020) เป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังให้กับเด็กตั้งแต่อายุยังน้อย ผลการศึกษาของ Saputra and Susanti (2021) พบว่า การให้ความรู้ด้านการเงินตั้งแต่อายุยังน้อยช่วยให้เด็กคุ้นเคยกับการบริหารจัดการเงินของตนเองในอนาคต ผู้ปกครองควรให้ความสำคัญและดำเนินการสอน เรื่อง การเงินแก่เด็กตั้งแต่วัยแรก ๆ โดยบุคคลที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จก็คือ นักศึกษาคูที่จะต้องนำความรู้ไปถ่ายทอดไปสู่เด็กและเยาวชนของชาติในอนาคต การพัฒนาและส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงิน จึงถือเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้อย่างยั่งยืนเพื่อให้คนไทยมีทักษะทางการเงินที่เพียงพอในการดำรงชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างรอบคอบ และมีเหตุผล การพัฒนานักศึกษาคูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเงิน สามารถวางแผน และบริหารจัดการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืนของประชาชน และเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศต่อไป การมีความฉลาดทางการเงินไม่เพียงแต่ช่วยให้นักศึกษาคูสามารถจัดการเงินส่วนบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตในโลกที่มีความซับซ้อนทางการเงินได้ดีขึ้น

บทความวิชาการนี้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาคู: กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้างความพร้อมสู่วิชาชีพในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยแนวคิดและความสำคัญ สถานการณ์ปัจจุบันของความฉลาดรู้ทางการเงิน กลยุทธ์และแนวทางการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน รวมถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปปฏิบัติ

แนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดรู้ทางการเงิน

นักวิชาการในศาสตร์สาขาแขนงต่าง ๆ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางการเงิน หน่วยงานทางการเงิน องค์การด้านการเงินและเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานทางการศึกษา ได้ให้ความหมายของความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial literacy) ที่ครอบคลุมด้านการศึกษาทางการเงิน (Financial education) ที่แตกต่างกัน โดยสำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2562) ใช้คำว่า “ความฉลาดรู้ทางการเงิน” เป็นศัพท์บัญญัติของ “Financial literacy” โดยให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ ทักษะและเจตคติ ที่ทำให้บุคคลสามารถตัดสินใจด้านทรัพยากรการเงินได้อย่างรอบรู้จากข้อมูลรอบด้าน มีประสิทธิภาพ เกิดความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขของบุคคล และสังคม ส่วนธนาคารแห่งประเทศไทย (2565) ใช้คำว่า “ทักษะทางการเงิน” แทนความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial literacy) บทความนี้ใช้คำว่า “ความฉลาดรู้ทางการเงิน” การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานและความเสี่ยงของบริการทางการเงิน ช่วยให้นำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยการตัดสินใจเลือกใช้บริการให้สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง นอกจากนี้การมีวินัยทางการเงิน การรู้จักวางแผนทางการเงิน และการบริหารจัดการการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางการเงิน โดยความฉลาดรู้ทางการเงิน ถือเป็นความสามารถในการเข้าใจและใช้ทักษะ ความรู้ รวมถึงความเข้าใจทางการเงิน เพื่อการตัดสินใจทางการเงินที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ (OECD/INFE, 2020) ในโลกที่มีความซับซ้อนทางการเงินเพิ่มขึ้น ความฉลาดรู้ทางการเงินกลายเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับทุกคน งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าระดับความฉลาดรู้ทางการเงินมีความสัมพันธ์โดยตรงกับสวัสดิภาพทางการเงิน ความมั่นคงทางการเงิน และคุณภาพชีวิตโดยรวม (Lusardi & Mitchell, 2023)

ความฉลาดรู้ทางการเงินถือว่าเป็นความสามารถในการวางแผนและจัดการการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ทางการเงิน (Financial knowledge) ทักษะทางการเงิน (Financial skills) เจตคติทางการเงิน (Financial attitude) และพฤติกรรมทางการเงิน (Financial behavior) ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นการบูรณาการความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมทางการเงิน เพื่อสร้างความตระหนักรู้และพัฒนาทัศนคติเชิงบวกในการบริหารจัดการการเงิน ส่งผลให้เกิดวินัยทางการเงิน และป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน อันนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2565) นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายเพิ่มเติมว่า ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นการแสดงถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ และทักษะทางการเงินเพื่อตัดสินใจและบริหารจัดการการเงินในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสมภายใต้บริบทที่กำหนด ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลวางแผน จัดการ และตัดสินใจทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางการเงิน และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งระดับบุคคลและสังคมโดยรวม (กมลชนก สกนธวัฒน์ และชาริณี ตรีวรวิญญู, 2562; ชนากานต์ ธนนิวัฒน์ และศิริชัย กาญจนวาสี, 2566) นอกจากนี้สถณี อาชวานันทกุล (2561) มองว่า ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นชุดทักษะและความเข้าใจที่ช่วยให้บุคคลสามารถบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงินของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงความสามารถในการประเมินความเสี่ยง ทักษะ แรงจูงใจ และความมั่นใจในการนำความรู้ไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเงินต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุป ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นความสามารถในการบูรณาการความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจทรัพยากรการเงินได้อย่างรอบคอบ มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้เกิดความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขทั้งระดับบุคคลและสังคม เพื่อสร้างความตระหนักรู้และพัฒนาทัศนคติเชิงบวกในการบริหารจัดการการเงิน และป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน อันนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม

ความสำคัญของความฉลาดรู้ทางการเงิน

การแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนเป็นภารกิจที่ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ให้ความสำคัญและผลักดันมาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเล็งเห็นถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาหนี้ในเชิงป้องกัน มุ่งเน้นการพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial literacy) ให้กับกลุ่มวัยเรียนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต เพราะเชื่อว่า “อนาคตของประเทศชาติจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับคุณภาพเด็กในวันนี้” (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567) สมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะทางการเงินที่เพียงพอในการดำรงชีวิต สามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างรอบคอบและมีเหตุผล วางแผนบริหารจัดการการเงินของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความมั่นคงในอนาคต ความฉลาดรู้ทางการเงินจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการให้ความรู้แก่นักศึกษาในการตระหนักและเข้าใจวิธีการจัดการการเงินอย่างชาญฉลาด การศึกษาความรู้ทางการเงินควรเริ่มต้นให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

จากผลการวิจัยของ Zhu et al (2021) พบว่า กิจกรรมส่งเสริมความรู้ทางการเงินสามารถช่วยพัฒนาความรู้ทางการเงินได้ สามารถส่งเสริมให้บุคคลตัดสินใจอย่างชาญฉลาดเกี่ยวกับการเงินของตนเอง หลีกเลี่ยงปัญหาทางการเงินที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากความละเลยในการจัดการการเงิน ตามที่ Jabar & Delayco (2021) กล่าวว่า ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นหนึ่งในความรู้พื้นฐานของศตวรรษที่ 21 ความเข้าใจทางการเงินมีความจำเป็นในการให้ความรู้แก่ผู้คนให้ตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการบริหารการเงินอย่างชาญฉลาดและตามความจำเป็น ประกอบกับความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นทักษะของบุคคลในการตัดสินใจเพื่อให้มั่นใจถึงความเป็นอยู่ที่ดีทางการเงินของบุคคล (Bottazzi & Lusardi, 2021) ในยุคดิจิทัลที่ธุรกรรมทางการเงินมีบทบาทสำคัญ ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นทักษะชีวิตสำคัญที่ทุกคนต้องมี โดยเฉพาะนักศึกษาที่จำเป็นต้องมีความรู้และทักษะในการตัดสินใจทางการเงินอย่างรอบรู้

ความฉลาดรู้ทางการเงินจึงมีความสำคัญต่อนักศึกษา (Team Varthana, 2023; Podar Education Network, 2023) มีดังนี้ (1) เข้าใจการเงินของตนเอง การเรียนรู้การเงินส่วนบุคคลช่วยให้นักศึกษาจัดการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการทํางบประมาณ การออม การจัดการหนี้ และความเข้าใจระบบสินเชื่อ จะช่วยให้หลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดและตัดสินใจทางการเงินได้อย่างรอบคอบ เมื่อนักศึกษามีความรู้ในการบริหารเงินอย่างชาญฉลาด มีข้อมูลครบถ้วน ซึ่งจะส่งผลดีต่อการวางแผนการเงินในระยะยาว (2) เข้าใจภูมิทัศน์ทางการเงิน นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินหลากหลายประเภท ทั้งคุณลักษณะ ความเสี่ยง และประโยชน์ ความรู้นี้จะช่วยให้ตัดสินใจอย่างชาญฉลาดในการเลือกบัญชีธนาคาร บัตรเครดิต หรือโอกาสการลงทุน การเรียนรู้เรื่องประกันภัยและการวางแผนเกษียณอายุช่วยให้นักศึกษาเข้าใจการปกป้องตนเองจากเหตุการณ์ไม่คาดฝันและความสำคัญของการออมเพื่ออนาคตที่มั่นคง (3) ปลูกฝังนิสัยการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล นักศึกษามักใช้จ่ายเกินตัวและซื้อตามอารมณ์ การศึกษาด้านการเงินช่วยให้พัฒนานิสัยการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลและรับผิดชอบ เมื่อนักศึกษาเข้าใจความแตกต่างนี้จะวางแผนการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (4) ส่งเสริมความเป็นอิสระทางการเงิน การส่งเสริมความรู้ทางการเงิน ช่วยจุดประกายความคิดสร้างสรรค์และความมั่นใจในการสร้างธุรกิจ ความรู้ทางการเงินยังเสริมสร้างความเป็นอิสระทางการเงิน ลดการพึ่งพาผู้อื่น ช่วยให้นักศึกษาจัดการความท้าทายทางการเงินได้ดีขึ้นและพร้อมรับโอกาสต่างๆในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต (5) เตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้ใหญ่ การบูรณาการความรู้ทางการเงินเข้ากับระบบการศึกษาช่วยเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาสำหรับความท้าทายในชีวิตจริง โดยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเติบโตและประสบความสำเร็จในโลกของผู้ใหญ่ การศึกษา

ด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุมหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (6) ส่งเสริมวัฒนธรรมการออมและการลงทุน การออมและการลงทุนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว หากปราศจากความรู้และความเข้าใจในแนวคิดเหล่านี้ อาจพลาดสิทธิประโยชน์ของดอกเบี้ยและการสะสมความมั่งคั่งในระยะยาว ความรู้ทางการเงินควรปลูกฝังนิสัยการออมตั้งแต่อายุยังน้อย และแนะนำให้ นักศึกษารู้จักแนวคิดเรื่องการลงทุนเพื่อเพิ่มความมั่งคั่ง เปิดโอกาสให้สร้างความมั่งคั่งเมื่อเวลาผ่านไป (7) ส่งเสริมสุขภาวะทางการเงินและสุขภาพจิต ความเครียดทางการเงินส่งผลกระทบต่อคนทุกวัย เกิดจากความท้าทายทางการเงินหรือขาดความรู้ในการจัดการเงิน นำไปสู่ความวิตกกังวลและปัญหาสุขภาพจิตอื่นๆ การพัฒนาความรู้ทางการเงินช่วยบรรเทาความเครียดโดยเตรียมทักษะการจัดการเงินให้นักศึกษา เมื่อเข้าใจวิธีจัดการเงิน จะรู้สึกว่ามีภาระน้อยลง ส่งผลดีต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต และ (8) สร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน ในยุคดิจิทัล นักศึกษาควรต้องตระหนักถึงความเสี่ยงและภัยคุกคามทางไซเบอร์ การศึกษาด้านการเงินควรครอบคลุมความปลอดภัยออนไลน์ การป้องกันการโจรกรรมข้อมูล และวิธีปกป้องข้อมูลจากการฉ้อโกง ความรู้ทางการเงินยังพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ที่นำไปใช้ได้ นอกเหนือจากการเงินส่วนบุคคล นักศึกษาจะเรียนรู้การประเมินข้อมูล และตัดสินใจโดยอาศัยหลักฐาน ทักษะเหล่านี้ประยุกต์ใช้ได้กับทุกด้านของชีวิต ช่วยสร้างบุคคลที่มีความรอบรู้และพร้อมรับมือกับความท้าทายในโลกปัจจุบัน

สรุปว่า การพัฒนาและส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาครู ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจภูมิทัศน์ทางการเงิน เข้าใจการเงินของตนเอง ปลูกฝังนิสัยการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล และมีความรับผิดชอบ ส่งเสริมความเป็นอิสระทางการเงิน เตรียมพร้อมสู่การเป็นผู้ใหญ่ ส่งเสริมวัฒนธรรมการออมและการลงทุน ส่งเสริมสุขภาวะทางการเงินและสุขภาพจิต และสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน จากวิธีการดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยให้บริหารจัดการการเงินของตนเองได้ดีขึ้น แต่ยังมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังแนวคิดทางการเงินให้กับเยาวชน ซึ่งจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว การส่งเสริมให้ครูในอนาคตมีความรู้และทักษะด้านการเงินจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับความสำคัญเพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับคนรุ่นต่อไป

สถานการณ์ปัจจุบันของความฉลาดรู้ทางการเงิน

การสำรวจความฉลาดรู้การเงินของคนไทยโดยการสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทย ร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2561 พบว่า ประชาชนไทยมีระดับทักษะทางการเงินเฉลี่ยร้อยละ 66.2 พิจารณาจากองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ด้าน คือ ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมทางการเงิน โดยความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นองค์ประกอบเดียวที่คนไทยมีระดับคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของโออีซีดี (OECD) และจากการรายงานของคณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้ร่างแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะทางการเงิน พ.ศ. 2565 – 2570 เพื่อเป็นกรอบดำเนินนโยบายและกลไกในการบูรณาการการดำเนินการพัฒนาทักษะทางการเงินของประเทศไทย ตลอดจนยังเป็นแนวทางการจัดทำโครงการและกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะทางการเงินของคนไทย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561) จากผลการสำรวจทักษะทางการเงินของคนไทยปี 2565 จากกลุ่มตัวอย่าง 12,402 ครอบครัวทั่วประเทศ ทั้งในและนอกเขตเทศบาล พบว่าคนไทยมีระดับทักษะทางการเงินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 71.4 สูงกว่าผลสำรวจปี 2563 ที่ร้อยละ 67.4 และสูงกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD ในปี 2563 ที่ร้อยละ 60.5 การเพิ่มขึ้นของคะแนนมาจากการพัฒนา 2 ด้านหลัก คือ ความรู้ทางการเงิน และพฤติกรรมทางการเงิน ส่วนด้านทัศนคติทางการเงินมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อยจากปี 2563 ผลสำรวจล่าสุดชี้ให้เห็นว่าทักษะทางการเงินของคนไทย

ได้พัฒนาจนทัดเทียมกับค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD แต่ยังมีประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนาต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงความท้าทายที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ ประเทศไทยกำลังประสบกับความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ โดยเฉพาะปัญหานี้ครัวเรือนที่ส่งสมมายาวนาน ขณะเดียวกันการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในภาคการเงินและชีวิตประจำวัน แม้จะสร้างโอกาส แต่ก็นำมาซึ่งความเสี่ยงด้านภัยทางการเงินที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นการพัฒนาทักษะทางการเงินอย่างต่อเนื่องจะเป็นรากฐานสำคัญนำไปสู่เสถียรภาพและความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565)

ในยุคปัจจุบันที่มีความซับซ้อนทางเศรษฐกิจและการเงิน ความฉลาดรู้ทางการเงินถือเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นสำหรับบุคคลทุกวัย นักศึกษาครูซึ่งมีบทบาทในการหล่อหลอมและพัฒนาเยาวชน จากการศึกษาความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาในต่างประเทศ เช่น Chen and Volpe (2022) สํารวจนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจำนวน 924 คน ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยยังขาดความรู้เกี่ยวกับการเงินส่วนบุคคล และระดับความรู้ที่ต่ำจะจำกัดความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูล สอดคล้องกับการศึกษาของ Lusardi & Mitchell (2021) ศึกษาความฉลาดทางการเงินของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในหลายประเทศ พบว่า แม้ว่านักศึกษาในประเทศที่พัฒนาแล้วมีความรู้ด้านการเงินสูงกว่า แต่การศึกษาด้านการเงินยังคงมีความจำเป็นเพื่อปรับปรุงทักษะการบริหารเงินส่วนบุคคลให้ดียิ่งขึ้น การศึกษาในกลุ่มนักศึกษาครูจึงควรมุ่งเน้นทั้งการให้ความรู้พื้นฐาน และการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงเพื่อเพิ่มทักษะการเงิน Lusardi et al (2023) ศึกษาความฉลาดรู้ทางการเงินในนักศึกษาในสหรัฐอเมริกา โดยพบว่าแม้ว่านักศึกษาครูจะมีความรู้พื้นฐานด้านการเงินมากขึ้น แต่ยังขาดทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้เหล่านั้นในชีวิตจริง งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการฝึกทักษะการบริหารการเงินในสถานการณ์จำลอง จะช่วยให้ความรู้ด้านการเงินของนักศึกษาเป็นประโยชน์มากขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้จริง Joo & Grable (2023) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางการเงินและความพึงพอใจในชีวิตของนักศึกษา พบว่า นักศึกษาที่มีความฉลาดทางการเงินสูงมีแนวโน้มที่จะมีความพึงพอใจในชีวิตมากกว่า เนื่องจากมีความสามารถในการจัดการปัญหาทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้พัฒนาทักษะการเงินให้กับนักศึกษาครู เพื่อช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น Akhtar & Rashid (2024) ทำการสำรวจความฉลาดทางการเงินในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศบังกลาเทศ พบว่า นักศึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการการเงิน และการลงทุนมีการตัดสินใจทางการเงินที่ดีขึ้น การศึกษาในกรณีนี้เน้นความสำคัญของการจัดการการเงินในระยะยาว และการให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเรื่องของการวางแผนการเงินและการลงทุนที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

Zhao et al (2021) สํารวจความฉลาดทางการเงินของนักศึกษาในประเทศปากีสถาน พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาความฉลาดทางการเงิน คือ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการเงินและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง นักศึกษาที่มีการฝึกฝนและได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียน ในการจัดการเงินส่วนบุคคลมีระดับความฉลาดทางการเงินสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนดังกล่าว งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการให้การศึกษาระดับประถมศึกษาและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการเงินในช่วงวัยเรียน และผลการศึกษาของ Yin et al (2021) พบว่า นักศึกษาครูที่เรียนรู้ผ่านหลักสูตรออนไลน์ (MOOCs) มีประสิทธิภาพในการสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน ช่วยให้บริการเงินส่วนตัวได้ดี และถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน และพบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความฉลาดรู้ทางการเงิน

ทักษะทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจ ทั้งนี้การออกแบบหลักสูตรที่ดีและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นกุญแจสำคัญของความสำเร็จ

การศึกษาด้านความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาในประเทศไทย เช่น ศิริบุษ อินละคร (2563) ศึกษาด้านทักษะทางการเงินของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา พบว่า ความรู้ทางการเงินทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความรู้ทางการเงินส่วนบุคคลมีระดับที่แตกต่างกันออกไป ทักษะทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ในขณะที่พฤติกรรมทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับดี การศึกษาที่มุ่งเน้นในสาขาบริหารธุรกิจมีส่วนช่วยให้ นิสิตมีความรู้และทัศนคติทางการเงินที่ดีขึ้น นอกจากนี้ นิสิตเพศชายมีความรู้ทางการเงินสูงกว่า นิสิตเพศหญิง แต่มีพฤติกรรมทางการเงินที่ด้อยกว่า ส่วน นิสิตที่มีรายได้ต่อเดือนสูงมีทัศนคติทางการเงินที่ดีกว่า นิสิตที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำ งานวิจัยของกลางใจ แสงวิจิตร และคณะ (2562) พบว่า นักศึกษามีความรู้และพฤติกรรมการจัดการการเงินส่วนบุคคลหลังเรียนวิชาการเงินส่วนบุคคลดีกว่าก่อนเรียน กันยปริน ทองสามสี และอิสระ ทองสามสี (2021) ศึกษาในระดับทักษะทางการเงินและความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน และทัศนคติทางการเงินของนักศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตรบริหารธุรกิจในสถาบันอุดมศึกษาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีทักษะทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงินอยู่ในระดับสูง แต่มีความรู้ทางการเงินและทัศนคติทางการเงินอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้พบว่า ความรู้ทางการเงินมีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเงิน และกมลชนก สกนธวัฒน์ และชาธิณี ตรีวรวิญญู (2562) ประมวลปัญหาและพฤติกรรมความฉลาดรู้การเงินของเยาวชนไทยจากเอกสารต่าง ๆ พบว่า เด็กและเยาวชนไทยมีปัญหาพฤติกรรมทางการเงิน ได้แก่ การบริโภคเกินตัวและตามกระแส การขาดความสามารถในการเลือกผลิตภัณฑ์ทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ การขาดการวางแผนการเงิน การขาดการออมเงิน การขาดการบริหารจัดการเงินที่ดี การขาดวินัยทางการเงิน และการขาดการไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนก่อนซื้อสินค้า เมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมดังกล่าวเทียบกับ กรอบความฉลาดรู้ทางการเงินในระดับเยาวชนขององค์การความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) พบว่า ปัญหาพฤติกรรมความฉลาดรู้การเงินของเยาวชนไทยมีความสอดคล้องกับมิติการวางแผนและการจัดการการเงิน ขณะเดียวกัน กณิชา ศิริศักดิ์ และชยุตม์ ภิรมย์สมบัติ (2024) ศึกษาผลของการใช้ต้นแบบการ์ดเกมเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงินของนิสิตครู พบว่า ความรอบรู้ทางการเงินของนิสิตครูสาขาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏมีความรอบรู้ทางการเงินสูงกว่ามหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ และผลการพัฒนาพบว่า นิสิตครูที่เล่นการ์ดเกมมีคะแนนพัฒนาการความรู้ทางการเงินดิจิทัลสูงกว่ากลุ่มที่เรียนโมดูลออนไลน์

จากสถานการณ์ปัจจุบันของความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีข้อค้นพบสำคัญ คือ นักศึกษามีความรู้พื้นฐานแต่ขาดทักษะการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยเฉพาะการวางแผนและการจัดการการเงิน นักศึกษามีพฤติกรรมทางการเงินอยู่ในระดับดี แต่ความรู้และเจตคติยังอยู่ในระดับปานกลาง งานวิจัยยืนยันชัดเจนว่า การพัฒนาและส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงินผ่านวิธีการที่หลากหลาย เช่น การอบรมให้ความรู้ การเรียนรู้ผ่านเกม หลักสูตรออนไลน์ และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ช่วยพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและสถาบันการศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะทางการเงิน ความฉลาดรู้ทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในชีวิตและทักษะอื่น ๆ เช่น การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญ

ของการพัฒนาทักษะนี้ในกลุ่มนักศึกษา โดยเฉพาะนักศึกษาครูที่จะมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนต่อไป

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครูในประเทศไทยมีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้ (1) ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยทั่วไป พบว่ายังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าที่ควร นักศึกษาครูจำนวนมากยังขาดความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน การออม และการลงทุน (2) ปัญหาหนี้สิน นักศึกษาครูมักประสบปัญหาหนี้สินตั้งแต่ระหว่างการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่มาจากกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และหนี้บัตรเครดิต (3) หลักสูตรของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการสอนความรู้ทางการเงินน้อยเกินไป ทำให้นักศึกษาครูขาดทักษะที่จำเป็นในการจัดการทางการเงินส่วนบุคคล (4) ความไม่เพียงพอของรายจ่ายของนักศึกษาครูเมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ยิ่งทำให้การบริหารจัดการทางการเงินเป็นความท้าทายสำคัญ (5) พฤติกรรมการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้จ่ายตามกระแสสังคม การซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย หรือการใช้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลโดยขาดการวางแผน เป็นต้น

กลยุทธ์และแนวทางเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน

ความฉลาดทางการเงินถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถวางแผนและจัดการทรัพยากรทางการเงินได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างของกลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงิน อาทิ ปรีวัตร ป้องพาล และบุษราภรณ์ พวงปัญญา (2563) เสนอกลยุทธ์การวางแผนการเงินส่วนบุคคลเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้ (1) การให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการเงิน การอบรมออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (2) การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการเงิน (3) การจัดสวัสดิการที่เพียงพอสำหรับข้าราชการบรรจุใหม่ (4) การติดตามและประเมินผลการวางแผนการเงิน พัทธราภา อินทพรต และวิญญู อยู่นิล (2566) พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงินโดยการจัดการเรียนรู้ใช้สมองเป็นฐานร่วมกับเกมจำลองสถานการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี กิจกรรมหลักที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ใช้สมองเป็นฐานร่วมกับเกมจำลองสถานการณ์ จากการใช้หลักสูตร พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนความฉลาดรู้ทางการเงินสูงกว่ากลุ่มควบคุม และมีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดรู้ทางการเงินโดยภาพรวมและรายด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่เรียนตามหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นมีความฉลาดรู้ทางการเงินสูงขึ้น

การเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงินในกลุ่มนักศึกษาครูมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะครูเป็นบุคลากรที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และทักษะทางการเงินให้กับนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำรงชีวิตในยุคดิจิทัล การพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงินสามารถดำเนินการตามกลยุทธ์และแนวทางโดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (1) ระดับหลักสูตร ดังนี้ (1.1) บูรณาการเนื้อหาในหลักสูตรการบูรณาการความรู้ทางการเงินเข้ากับหลักสูตร โดยบรรจุหลักสูตรความฉลาดรู้ทางการเงินในทุกระดับการศึกษา (Urban et al., 2020) ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริง เช่น การจำลองสถานการณ์เกมการเงิน และฝึกอบรมครูให้มีความรู้และทักษะในการสอนการเงิน และการใช้โปรแกรมการศึกษาทางการเงิน เป็นต้น (1.2) สร้างระบบนิเวศทางการเงิน โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินที่เข้าใจง่าย โปร่งใส เข้าถึงได้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีทางการเงิน (FinTech) ที่ช่วยในการบริหารการเงินส่วนบุคคล และกำหนดมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ชัดเจน เข้าใจง่าย (Lin et al.,

2022) (1.3) ใช้นวัตกรรม ได้แก่ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เครื่องมือในการเรียนรู้ (Machine Learning) AI การใช้เกมและเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Gamification/Virtual Reality) สามารถเพิ่มความน่าสนใจและประสิทธิภาพของการศึกษาทางการเงิน โดยพัฒนาเกมการเงินบนมือถือที่สอนแนวคิดทางการเงินผ่านการเล่นเกม (Choi, Lee & Sohn, 2023) การใช้ Behavioral Economics และ Just-in-Time Financial Education การให้ความรู้ทางการเงินแบบทันเวลา (just-in-time) พัฒนาระบบแจ้งเตือนและให้คำแนะนำในช่วงเวลาที่สำคัญ และใช้ข้อมูลพฤติกรรมเพื่อคาดการณ์และป้องกันการตัดสินใจทางการเงินที่ผิดพลาด (Benartzi & Kim, 2021) การชำระเงินดิจิทัลผ่านแอปพลิเคชันบนมือถือ เช่น PromptPay TrueMoney Wallet และ Rabbit LINE Pay เป็นต้น กำลังเป็นที่นิยมมากขึ้น ทำให้การทำธุรกรรมทางการเงินเป็นเรื่องง่ายและสะดวก หากนักศึกษาครูไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้อง การยับยั้งตัดสินใจก็อาจเกิดความผิดพลาดก่อให้เกิดหนี้สินได้ (2) ระดับผู้สอน ดังนี้ (2.1) จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงินสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับนักศึกษาครูเพื่อเตรียมความพร้อมในการสอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การเรียนรู้ที่เน้นปรากฏการณ์ช่วยให้นักศึกษาเห็นความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับสถานการณ์จริง (2.2) ผูกอบรมการพัฒนาทักษะทางการเงินในนักศึกษาครูทั้งออฟไลน์ และออนไลน์ เพื่อจะทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะเหล่านี้ไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2.3) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้นักศึกษาครูสามารถปรับตัวและใช้เทคโนโลยีในการจัดการการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2.4) ใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มดิจิทัล การใช้แอปพลิเคชันและเครื่องมือดิจิทัลสามารถเพิ่มความฉลาดรู้ทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ อาจจะใช้แอปพลิเคชันติดตามค่าใช้จ่ายและงบประมาณ ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์เฉพาะทาง เช่น หลักสูตรออนไลน์ (MOOCs) ด้านการเงิน และใช้เครื่องมือจำลองการลงทุนและเกมการเงิน เป็นต้น (Bapat, 2022) และ (3) ระดับผู้เรียน ดังนี้ (3.1) พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ชี้ให้เห็นว่าทักษะการคิดเชิงวิพากษ์มีความสำคัญในการประเมินข้อมูลและข่าวสารทางการเงินที่มีจำนวนมากในปัจจุบัน โดยฝึกการตรวจสอบข้อมูลและแหล่งที่มาของคำแนะนำทางการเงิน ระมัดระวังอคติและความลำเอียงทางการเงิน เช่น การมองโลกในแง่ดีเกินไป อคติการยืนยัน และใช้หลักการตัดสินใจโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (Fujikawa & Kobashi, 2023)

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ สถาบันการศึกษา สถาบันการเงิน และภาคประชาชน จากเอกสารดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพควรผสมผสานระหว่าง การให้ความรู้ การสร้างทักษะ และการสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการตัดสินใจทางการเงินที่ดี นอกจากนี้ควรมีการออกแบบโปรแกรมที่เฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยคำนึงถึงปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ การใช้เทคโนโลยีและความเข้าใจเชิงพฤติกรรมจะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับความฉลาดรู้ทางการเงินในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปปฏิบัติ

การพัฒนาและส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงินให้แก่นักศึกษาเพื่อจะนำไปสู่ความสำเร็จสู่วิชาชีพหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักที่เป็นสถาบันการศึกษาไม่ว่าจะเป็นคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตรบัณฑิตแห่งประเทศไทย และครุสภา โดยกำหนดเป็นนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. การพัฒนาระบบการเรียนรู้ทางการเงินแบบบูรณาการ คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ควรพัฒนาทั้งหลักสูตรและกิจกรรมเสริมด้านความรู้ทางการเงินอย่างครอบคลุม โดยจัดทำหลักสูตรระยะสั้น หรือโมดูล หรือสูตรออนไลน์ที่มีเนื้อหาการบริหารจัดการเงินส่วนบุคคล กำหนดให้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตร หรือวิชาการศึกษาทั่วไป พร้อมทั้งจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ และการเรียนรู้นอกห้องเรียน ทั้งนี้ต้องมีชั่วโมงการอบรมขั้นต่ำ 12-15 ชั่วโมงต่อโมดูล/หลักสูตร เพื่อสร้างความฉลาดรู้ทางการเงินและความเข้มแข็งทางการเงินแก่นักศึกษาครูและประเทศชาติในอนาคต

2. การสร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจ คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ อาจารย์ร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย และครูสภา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมความรู้พื้นฐานทางการเงินที่ถูกต้องแก่นักศึกษา สิ่งสำคัญในสร้างจิตสำนึก ได้แก่ ความรับผิดชอบทางการเงิน การใช้จ่ายอย่างพอเพียง ความสำคัญของการออม และการลงทุนตั้งแต่เริ่มทำงาน ควรส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าของการถ่ายทอดความรู้ทางการเงินแก่นักเรียนในอนาคต ควรมีการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยอาจจัดพิธีมอบประกาศนียบัตรรับรองทักษะทางการเงิน จัดการแข่งขันหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการประยุกต์ใช้ความรู้ทางการเงิน หรือแม้แต่เชื่อมโยงกับระบบทุนการศึกษาหรือสิทธิประโยชน์อื่นๆ

3. การบูรณาการสู่ห้องเรียน ผู้สอนควรใช้การจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา การใช้สมองเป็นฐาน และสถานการณ์จำลอง บอร์ดเกม เป็นต้น ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาเชื่อมโยงความรู้ทางการเงินกับชีวิตประจำวัน การนำหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน ควรมีการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษานั้นก่อน เนื่องจากบริบทแต่ละสถานศึกษาอาจแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ผู้สอนต้องได้รับการอบรมการใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงิน เพื่อนำไปสู่การใช้หลักสูตรเสริมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงานทางวิชาชีพ

4. การเตรียมความพร้อมสู่วิชาชีพครู คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการเงิน วางนโยบายให้ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยการให้ความรู้การวางแผนการเงิน สิทธิประโยชน์ สวัสดิการ และเงินเดือนของครู แนะนำการวางแผนการเงินระยะยาวสำหรับอาชีพครู รวมถึงการเตรียมตัวเกษียณ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพที่ส่งผลต่อรายได้ นอกจากนี้ควรมีการจัดสวัสดิการที่เพียงพอสำหรับข้าราชการบรรจุใหม่

5. การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ ร่วมกับธนาคารแห่งประเทศไทย สถาบันการเงิน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดเครื่องมือการประเมินหลากหลายรูปแบบ กรอบการประเมินที่ชัดเจน พัฒนาดัชนีชี้วัดความฉลาดรู้ทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของนักศึกษาครู โดยอิงมาตรฐานสากลตามกรอบการประเมินของ OECD หรือ PISA และพัฒนาแอปพลิเคชัน/แพลตฟอร์มออนไลน์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ เพื่อติดตามแนวโน้มและปัจจัยที่มีผล สร้างระบบแจ้งเตือนสำหรับผู้ที่มีความเสี่ยงทางการเงิน ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการประเมินความรู้เชิงปฏิบัติ เชื่อมโยงกับหน่วยงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคทางการเงิน แลกเปลี่ยนข้อมูลกับสถาบันการศึกษาอื่นเพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงาน

บทสรุป

ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาครูที่ต้องเรียนรู้การตัดสินใจทางการเงินอย่างรอบคอบ การฝึกฝนอย่างต่อเนื่องช่วยสร้างความเข้าใจเรื่องการเงินส่วนบุคคล และผลิตภัณฑ์ทางการเงิน วินัยทางการเงินและการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข การควบคุมตนเองอย่างชาญฉลาด

และเท่าทันสถานการณ์ ความฉลาดรู้ทางการเงินไม่เพียงส่งผลดีต่อระดับบุคคลและครัวเรือน แต่ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนให้แก่เศรษฐกิจและสังคมโดยรวม จากสถานการณ์ปัจจุบันของความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครูในประเทศไทย พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ ได้แก่ ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยทั่วไปของนักศึกษาครูอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าที่ควร นักศึกษาครูมักประสบปัญหาหนี้สินตั้งแต่ระหว่างการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่มาจากกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และหนี้บัตรเครดิต หลักสูตรของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการสอนความรู้ทางการเงินน้อยเกินไป ทำให้นักศึกษาครูขาดทักษะที่จำเป็นในการจัดการทางการเงินส่วนบุคคล ความไม่เพียงพอของรายจ่ายของนักศึกษาครูเมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน และพฤติกรรมค่าใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสม โดยมีแนวทางการพัฒนาและส่งเสริม ดังนี้ บูรณาการเนื้อหาในหลักสูตร สร้างระบบนิเวศทางการเงิน การใช้นวัตกรรม จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การฝึกอบรม ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มดิจิทัล และการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ด้านการเงิน การส่งเสริมและพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงินให้เกิดประสิทธิภาพและนำไปสู่การปฏิบัติ ควรดำเนินงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่องโดยกำหนดเป็นนโยบาย ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตรเสริม การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ การสร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจในการพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงิน การบูรณาการไปสู่ห้องเรียน การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมสู่วิชาชีพครู การติดตามและประเมินผลความฉลาดรู้ทางการเงินอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา วิเคราะห์ และทบทวนวรรณกรรม “ความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครู” จึงได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงินของนักศึกษาครู

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ความฉลาดรู้ทางการเงินเป็นการบูรณาการความรู้ ทักษะ เจตคติ และพฤติกรรมที่นำไปสู่การตัดสินใจทางการเงินที่มีประสิทธิภาพ โดยผ่านกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงิน แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การเสริมสร้างพื้นฐาน ประเมินความรู้และทัศนคติทางการเงินเบื้องต้น พัฒนาความรู้พื้นฐานทางการเงินที่จำเป็น สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของความฉลาดรู้ทางการเงิน และปรับทัศนคติและมุมมองที่มีต่อการเงิน ระยะที่ 2 การฝึกฝนและประยุกต์ใช้ ฝึกทักษะการวางแผนและจัดการการเงินในชีวิตประจำวัน จำลองสถานการณ์

และการแก้ปัญหาทางการเงิน ประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง วิเคราะห์และประเมินทางเลือกทางการเงิน ระยะที่ 3 การบูรณาการและถ่ายทอด เชื่อมโยงความรู้ทางการเงินกับวิชาชีพครู พัฒนาทักษะการถ่ายทอดความรู้ทางการเงิน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทางการเงินสำหรับนักเรียน ประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ ดังนี้ (1) ระบบนิเวศการเรียนรู้ ได้แก่ บูรณาการเนื้อหาในหลักสูตร แหล่งเรียนรู้และทรัพยากรที่เข้าถึงได้ เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มดิจิทัล เครือข่ายความร่วมมือทุกระดับ (2) กลไกการสนับสนุน ได้แก่ ฝึกอบรมและพัฒนาผู้สอน ระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ให้คำปรึกษาและแนะนำทางการเงิน นโยบายและมาตรการส่งเสริม (3) แรงจูงใจและการเสริมแรง ได้แก่ สร้างแรงจูงใจ ระบบการให้รางวัลและการยกย่องชมเชย เชื่อมโยงกับความก้าวหน้าในวิชาชีพ และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางการเงิน เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติจริง จึงควรกำหนดนโยบายการนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ พัฒนาหลักสูตรเสริม จัดกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร สร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจเตรียมความพร้อมสู่วิชาชีพครู บูรณาการกลยุทธ์การสอนสู่ห้องเรียน รวมถึงติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก สกนธวัฒน์ และชาลินี ตรีวิธัญญ์. (2562). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทางเศรษฐศาสตร์โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบฉากทัศน์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้การเงินของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 12(2), 34-52.
- กณิชา ศิริศักดิ์, ชยุตม์ ภิรมย์สมบัติ และดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. (2024). การพัฒนาการ์ดเกมเพื่อส่งเสริมความรอบรู้ทางการเงินดิจิทัลของนิสิตครูโดยใช้การวิเคราะห์รูปแบบลำดับและการตัดสินใจแบบพิจารณาหลายเกณฑ์ (*ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา*). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กลางใจ แสงวิจิตร และคณะ. (2562). การเปรียบเทียบความรู้และพฤติกรรมการจัดการการเงินส่วนบุคคลก่อนและหลังเรียนรายวิชาการเงินส่วนบุคคลของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*. 17(2), 127-141.
- กัญยปรีณ ทองสามสี, อีสระ ทองสามสี และสร้อยณี อุเสินยาง. (2021). ทักษะทางการเงินของนักศึกษาปริญญาตรีหลักสูตรบริหารธุรกิจ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *Journal of Social Science and Humanities Research in Asia*, 27(1), 81-108.
- ชนากานต์ ธนนิวัฒน์ และศิริชัย กาญจนวาสี. (2566). การพัฒนาแบบวัดความฉลาดรู้การเงินสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารการวัดผลการศึกษา*, 40(107), 40-51.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). *สรุปผลการสำรวจทักษะทางการเงิน (Financial Literacy)*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- _____. (2567). “ครูสตางค์ปล่อยของ” การเงินจากห้องเรียนเล็กสู่ภารกิจระดับชาติ. สืบค้นเมื่อ 23 มีนาคม 2568, จาก <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/bot-magazine/Phrasiam-67-2/256702-FinWis-TeacherSatang.html>.
- _____. (2561). *รายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทยปี 2561*. ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงินแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง.
- บุษราภรณ์ พวงปัญญา และปวีตร ป้องพาล. (2564). การวางแผนการเงินส่วนบุคคลเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจของครูและบุคลากรทางการศึกษา. *วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม*, 8(2), 155-164.

- พัชรภา อินทพรต วิทยุฑฒ์ อยู่ในศีล และสิรินธร สิ้นจินดาวงศ์. (2565). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางการเงินโดยการจัดการเรียนรู้ใช้สมองเป็นฐานร่วมกับเกมจำลองสถานการณ์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(5), 376-390.
- แวววรรณ ก้องไทรภพ และนักสิทธิ์ ศักดาพัฒน์. (2022). ปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมการใช้เงินในกลุ่มนักศึกษาไทยระดับปริญญาตรี ด้วยการวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล. *Journal of Demography*, 38(2), 49-70.
- ศักดิ์ดา งานหมั่น, พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ และพระพนมภรณ์ กับบุญ. (2564). การพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21 กับการบูรณาการนวัตกรรม. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 1(2), 79-93.
- ศิรินุช อินละคร. (2563). การวิเคราะห์ทักษะทางการเงินของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา. *วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี*, 6(2), 78-90.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2561). Financial Literacy ไม่มี ไม่ได้แล้ว. สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2568, จาก <https://cfl.gpf.or.th/Files/Viewer/?ileName=b07d0653-e5d5-422b-a3b7-86f3c1434496f/07%2061%20aug.pdf>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2562). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัยชุดความฉลาดรู้ (literacy)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). เอกสารประกอบระดมความเห็นกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570). กุมภาพันธ์ 2564.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2565). *ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงิน (Financial Literacy) ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น*. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2568, จาก http://academic.obec.go.th/web/images/document/1674801052_d_1.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). รายงานผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทยปี 2561. ศูนย์คุ้มครองผู้ใช้บริการทางการเงินแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง.
- สุธน วงศ์แดง. (2567). การเปลี่ยนจากการสอนสู่การโค้ชการสอน : มิติใหม่แห่งการเรียนรู้ในยุคพลิกผันทางดิจิทัล. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 1(2), 31-49.
- Akhtar, N. and Rashid, A. (2024). Financial development and sustainable development: A review of literature. *Sustainable Development*, 32(6), 7114-7139.
- Bapat, D. (2022). Exploring the antecedents of financial literacy using massive open online courses. *International Journal of Bank Marketing*, 40(1), 44-64.
- Benartzi, S., & Kim, H. H. (2021). Improving retirement outcomes with digital nudges. *Journal of Retirement*, 8(4), 46-58.
- Bottazzi, L. and Lusardi, A. (2021). Stereotypes in financial literacy: Evidence from PISA. *Journal of Corporate Finance*, 71(5), 101831
- Chen, H., & Volpe, R. P. (2022). An Analysis of Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 31(2), 112-130.
- Choi, J. H., Lee, K. C., & Sohn, W. (2023). The effectiveness of gamification in financial literacy education: A randomized field experiment. *Journal of Banking & Finance*, 147, 106728.
- Fujikawa, T., & Kobashi, F. (2023). Cognitive biases and financial mistakes: Evidence from Japan. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 37, 100705.

- Ho, M. C. S., & Lee, D. H. L. (2020). School Banding Effects on Student Financial Literacy Acquisition in a Standardized Financial Literacy Curriculum. *The Asia-Pacific Education Researcher*. doi: 10.1007/s40299-019-00491-z.
- Jabar, M. A., & Delayco, M. L. C. (2021). Impulse Buying and Financial Literacy Among Public Elementary and High School Teachers in the Philippines. *DLSU Business & Economics Review*, 31(1).
- Joo, S-H., Grable J. (2023). An exploratory framework of the determinants of financial satisfaction. *J Fam Econ Issues* 25(1), 25–50.
- Lin, J. T., Bumcrot, C., Ulicny, T., & Lusardi, A. (2022). Simplifying complex financial products: A randomized intervention. *Journal of Consumer Affairs*, 56(2), 670-696.
- Lusardi, A., and Mitchell, O. S. (2023). The Importance of Financial Literacy: Opening a New Field. *Journal of Economic Perspectives*, 37(4), 137–54.
- O'Brien, S. (2022). Lack of Financial Literacy Cost 15% of Adults at Least \$10,000 in 2022. Here's How the Rest Fared. CNBC, Retrieved 19 January, 2025, from www.cnbc.com/2023/01/19/here-show-much-people-say-lack-of-financial-literacy-cost-in-2022.html.
- OECD/INFE. (2020). *International Survey of Adult Financial Literacy*. Retrieved December 25, 2024, from www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm.
- Podar Education Network. (2023). *The Importance of Financial Literacy For Students*. Retrieved May 25, 2024, from <https://www.podareducation.org/school/a/blog-the-importance-of-financial-literacy-for-students>.
- Saputra, J. and Susanti, D. (2021). A Study of Several Financial Literacy Teaching Methods for Children. *International Journal of Ethno-Sciences and Education Research*, 1(2), 7-10.
- Team Varthana. (2023). *Why is financial literacy an essential part of education?*. Retrieved May 24, 2024, from <https://varthana.com/school/why-is-financial-literacy-an-essential-part-of-education/>
- Urban, C., Schmeiser, M. D., J. Collins, M., and Brown, A., (2020). The effects of high school personal financial education policies on financial behavior. *Economics of Education Review*, Elsevier, 78(C). DOI: 10.1016/j.econedurev.2018.03.006.
- Yin, K.Y., Watson, D., Yusof, R. (2021). The Efficacy of Promoting Financial Literacy with MOOC among Economics Pre-Service Teachers. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 20(8), 18-35
- Zhao, H., Yao, X. Liu, Z. and Yang, Q. (2021). Impact of Pricing and Product Information on Consumer Buying Behavior With Customer Satisfaction in a Mediating Role. *Front Psychol*, 12:720151. doi: 10.3389/fpsyg.2021.720151534–541.
- Zhu, A. Y. F., Yu, C. W. M., & Chou, K. L. (2021). Improving financial literacy in secondary school students: An randomized experiment. *Youth & Society*, 53(4), 539–562.

อนัมนิกายกับงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

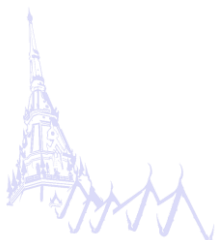
Anam Nikaya and the work of proliferation Buddhism

องปลัดศราวุธ จันทนะ, ²องปลัดธรรมปัญญาธิวัตร รักประเทศ, และ ³ณณณีย์ ศรีสุข

¹Ông Palad Sarawut Jantana, ²Ông Palad Dhammapannadhivat Rakprathet, and ³Narunee Srisuk

¹วัดเขตรนาบุญาราม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ²วัดอุภัยภาติการาม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ³นักวิชาการอิสระ

¹Wat Khetranabunnaram, National Office of Buddhism, ²Wat Ubhay bhatikaram, National Office of Buddhism, ³Independent Scholar, Thailand
Email: sarawut.jan52011@gmail.com.

Received May 22, 2025; Revised June 16, 2025; Accepted June 28, 2025

บทคัดย่อ

ในทุกศาสนาล้วนมีงานสำคัญที่ศาสนิกชนหรือผู้เป็นสาวกล้วนกระทำอยู่ไม่ขาด นั่นคือการเผยแผ่เพื่อให้ศาสนาที่ตนนับถือได้แผ่ขยายออกไปสู่วงกว้าง และเพื่อให้ศาสนาดังกล่าวตั้งมั่นถาวร พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาหนึ่งในทุกศาสนาที่มีการเผยแผ่คำสอนตั้งแต่สมัยพุทธกาลเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อพระพุทธศาสนาเดินทางไปในที่ใด ล้วนมีการปริวรรตเพื่อให้เข้ากับสังคมดังกล่าว จนทำให้มีความหลากหลายด้วยปัจจัยเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดเป็นนิกายต่าง ๆ ขึ้น เช่น เถรวาท และมหายาน เมื่อนิกายเหล่านั้นได้เผยแผ่ไปยังพื้นที่อื่น ๆ จึงได้เกิดเป็นพระพุทธศาสนา ในแบบวัฒนธรรมในที่นั้น ๆ ขึ้นอีก เช่น อนัมนิกาย ซึ่งเป็นนิกายที่เกิดขึ้นจากพระสงฆ์ฝ่ายมหายานจากประเทศเวียดนามในสมัยกรุงธนบุรี ได้รับอาราธนาอานิสงค์จากพุทธศาสนิกชนชาวเวียดนามที่ได้ลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ไทยสถาปนาอนัมนิกายขึ้นเพื่อสั่งสอนชาวเวียดนามให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเวียดนามมาจนถึงปัจจุบัน วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบอนัมนิกายได้แบ่งเป็นสองช่วงเวลาด้วยกัน คือ ช่วงต้นที่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการ (1) ปุจฉาวิสัชนากถา (2) การเทศนาธรรมวัตร (3) พิธีกรรม และช่วงปัจจุบัน คือ (1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ (2) สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ (3) พิธีกรรม (4) การสนทนาธรรม (5) การสังคมสงเคราะห์ (6) การบรรยาย (7) การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด (8) การเทศนาธรรมวัตรซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ จะได้อธิบายไว้ในบทความนี้ต่อไป

คำสำคัญ: อนัมนิกาย; การเผยแผ่; พระพุทธศาสนา

Abstract

In all religions, there is a core practice consistently undertaken by followers-the dissemination of religious teachings to expand the reach of their faith and ensure its long-term sustainability. Buddhism is one such religion that has actively propagated its teachings since the time of the Buddha. As Buddhism spread to various regions, it underwent adaptation to align with local societies, resulting in diverse expressions of the faith, such as the Theravāda and Mahāyāna traditions. These traditions, upon further dissemination, evolved into culturally embedded forms of Buddhism, such as the Anamnikaya. The Anamnikaya emerged during the Thonburi period when Mahāyāna monks from Vietnam were invited by Vietnamese refugees residing in Thailand. With royal patronage from the Thai monarchy, the Anamnikaya was established to preserve moral values and serve as a spiritual anchor for the Vietnamese Buddhist community, a role it continues to fulfill to this day. The propagation of Buddhism in the Anamnikaya tradition can be categorized into two historical periods. In the earlier phase, dissemination was carried out through: (1) question-and-answer dialogues (Pucchā-Vissajjanā Kathā), (2) Dhamma preaching (Dhammawatta), and (3) ritual practices. In the modern period, propagation methods have diversified to include: (1) broadcasting via radio, (2) printed publications, (3) ritual ceremonies, (4) Dhamma discussions, (5) social welfare activities, (6) public lectures, (7) sermons both within and outside the temple, and (8) continued Dhammawatta. This article further explores and analyzes these propagation methods in detail.

Keywords: Anam Nikaya; Proliferation; Buddhism

บทนำ

อนัมมิกาย คือ นิกายหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๒๐๐ ปี (วัดอุภัยราชบำรุง, 2543) โดยมีการกระจัดกระจายตามการอพยพของชนชาวเวียดนามที่ได้เดินทางไปตั้งหลักปักฐาน ณ ที่ต่าง ๆ ทั้งในเขตกรุงเทพ ปริมณฑล และจังหวัดห่างไกล โดยในช่วงแรกวัดของคณะสงฆ์อนัมมิกายอยู่ในกรุงเทพมหานคร จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดสงขลา (พระคณานัมมธรรมวิธานจารย์, 2567) ภายหลังมีผู้ศรัทธาเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการถวายที่ดินเพื่อสร้างวัดขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ คือ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสงขลา จังหวัดยะลา จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันวัดในคณะสงฆ์อนัมมิกายมีจำนวนวัดทั้งสิ้น 24 วัด และอีก 3 สำนักสงฆ์ (คณะสงฆ์อนัมมิกายแห่งประเทศไทย, 2568)

ในปัจจุบันคณะสงฆ์อนัมนิกายได้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมาก นอกจากจะเป็นคนเวียดนาม และคนไทยเชื้อสายเวียดนามแล้วยังมีคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ได้เป็นผู้เลื่อมใสศรัทธา ในคณะสงฆ์อนัมนิกาย ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือการถวายที่ โรงเจ และศาลเจ้า ให้สร้างเป็นวัดในคณะสงฆ์ อนัมนิกายขึ้น และการนิมนต์พระสงฆ์อนัมนิกายไปประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหายานในเทศกาล สำคัญทั่วประเทศ เป็นที่น่าสนใจว่าคณะสงฆ์อนัมนิกายได้ใช้วิธีการอะไรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงทำให้ คณะสงฆ์อนัมนิกายมีความมั่นคงถาวรมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้บางคณะสงฆ์ในไทยจะถูกละเลยไปแล้ว (องค์ บรรจุน, 2564) ทว่ายังเป็นประเด็นปัญหาถกเถียงว่าพระพุทธศาสนาหายานในไทยให้มีความสำคัญ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยพิธีกรรม (ทวีศักดิ์ คุวัฒนา, 2562)

ดังนั้น นอกจากการนำเสนอเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบอนัมนิกายแล้วยังถือเป็นการตอบ เรื่องประเด็นปัญหาดังกล่าว และที่สำคัญยังได้ทำการเปรียบเทียบการเผยแผ่กับพระพุทธศาสนาเถรวาทในไทย เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการอนุวัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปใน เรื่อง คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย อนัมนิกายกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต อนัมนิกาย กับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน และวิธีการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังที่จะได้กล่าว ต่อไป

คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย

คณะสงฆ์อนัมนิกายเกิดขึ้นจากพระสงฆ์หายานจากประเทศเวียดนามที่ได้รับอาราธนานิมนต์ จากพุทธศาสนิกชนชาวเวียดนามที่นำโดยพระบรมวงศานุวงศ์เวียดนามมีพระนามว่า “องเชียงซุน” ได้ลี้ภัย สงครามกลางเมืองเว้ ประเทศเวียดนามจากกลุ่มกบฏเตยเซิน หรือกบฏชาวนาเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ในกรุงธนบุรี รัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พระคณานัมธรรมวิธานาจารย์, 2567) ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 พระวชิราวุธญาณภิกขุ ทรงมีความสงสัยในพระพุทธศาสนา หายานโดยเฉพาะศีลสิกขาบท และปาติโมกข์ ทรงได้นิมนต์พระภิกษุฝ่ายมหายานมาถวายวิสาขนา ซึ่งพระภิกษุที่ได้เข้าไปถวายวิสาขนาในครั้งนั้นคือ “องเจินฮึง” จาก “คั่นเยิงอาม” หรือวัดอุภัยราชบำรุง ได้ถวายวิสาขนาจนเป็นที่เจริญพระฤทัยแล้วจึงได้เดินทางกลับ (พระศราวุธ จันทนะ, 2565)

ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชศรัทธาต่อ องเจินฮึง ที่เคยได้ถวายวิสาขนาขณะทรงผนวช จึงได้พระราชทานอุปถัมภ์ในการบูรณะ ซื่อที่ถวาย และก่อสร้าง คั่นเยิงอามใหม่ถวายองเจินฮึง แต่ทว่าการก่อสร้างครั้งนั้นยังไม่ทันแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวได้สวรรคตเสียก่อน การก่อสร้างจึงได้ยุติลง และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระราชบิดา จึงได้มีพระราชกระแส รับสั่งให้ดำเนินการก่อสร้างต่อให้แล้วเสร็จ ในปี พ.ศ.2420 โดยพระองค์ได้เสด็จไปในการฉลองวัด พร้อมทั้ง พระราชทานนามวัดให้ใหม่ว่า วัดอุภัยราชบำรุง และทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่องเจินฮึงในราชทินนามว่า “พระครูคณานัมสมณาจารย์” เป็นหัวหน้าของพระสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกาย และคอยสั่งสอนพุทธศาสนิกชน

เวียดนามที่อยู่ในประเทศไทย ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงถือเป็นการสถาปนาคณะสงฆ์อนัมนิกายขึ้นอย่างเป็นทางการโดยพระมหากษัตริย์ไทย (พระศรีวราธิราช 2565)

ดังที่กล่าวมาจึงทำให้เห็นความเป็นมาของคณะอนัมนิกายแห่งประเทศไทย ที่เกิดขึ้นจากพระสงฆ์ฝ่ายมหายานจากประเทศเวียดนามได้รับอาราธนาอานิสงค์จากผู้สืบทอดความเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเรื่อยมาจนในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสถาปนาคณะสงฆ์อนัมนิกายขึ้น เมื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาของคณะสงฆ์อนัมนิกายแล้วจะได้นำเสนอ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนัมนิกายในหัวข้อ อนัมนิกายกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต และปัจจุบันต่อไป

อนัมนิกายกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต

อนัมนิกายเป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่มหายานที่มีประวัติความเป็นมาคู่กับสังคมไทยมาเป็นระยะเวลาช้านานโดยนับจากการเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรีจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอดีตอนัมนิกายมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นรากฐานที่ทำให้คณะสงฆ์อนัมนิกายสามารถมั่นคงและสถาพรมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 3 วิธีด้วยกัน คือ

1) ปุจฉาวิสัชนากถา ในสมัยพระวชิรญาณภิกขุ หรือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎสมมติเทววงษ์พงษ์ศักดิพลชัย ขัตติยราชกุมาร ขณะทรงผนวช ทรงนิมนต์องคมนตรีให้เข้าไปถวายวิสัชนาในพระตำหนักจนเป็นที่เจริญพระหฤทัย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่วงแรกที่สามารถบันทึกไว้ได้ ซึ่งการเผยแผ่ดังกล่าวยังส่งผลให้พระพุทธศาสนาอนัมนิกายภายใต้พระบรมโพธิสมภารมีความเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน

2) การเทศนาธรรมวัตร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการถวายเทศนา 1 กัณฑ์ และพระครูบริหารอนัมพรตได้ถวายเทศน์ 1 กัณฑ์ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2423 (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2478) จึงทำให้เห็นว่า การเทศนาธรรมวัตรในปัจจุบันที่ได้มีพระสงฆ์ฝ่ายอนัมนิกายฝึกเทศน์นั้น ไม่ได้มีความแปลกใหม่ใด ๆ เนื่องด้วยในอดีตเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกาย และรองเจ้าคณะใหญ่เคยได้ถวายพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ ต่อหน้าพระที่นั่งแล้ว

3) พิธีกรรม ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของอนัมนิกายได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย และมนต์พิธีที่ใช้ในพิธีกรรมดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นหลักธรรมที่สำคัญทั้งสิ้น ซึ่งในอดีตการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนัมนิกายด้วยพิธีกรรมนอกจากจะเป็นพิธีในวัดแล้วยังเป็นพิธีหลวง เช่น กงเต็กหลวง ซึ่งได้จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2395 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระสงฆ์ญวน และจีนได้ประกอบพิธีกึ่งเต็กถวายเป็นพระราชกุศลแด่ดวงพระวิญญาณพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน (MGR Online, 2551)

ดังที่กล่าวมา วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อนัมนิกายในอดีต ซึ่งทำให้เห็นถึงความวิริยะอุตสาหะของบูรพาจารย์อนัมนิกาย ที่ได้เสียสละในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนัมนิกายให้มั่นคงสถาพรมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยวิธีทั้ง 3 คือ (1) ปุจฉาวิสัชนากถา (2) การเทศนาธรรมวัตร

และ (3) พิธีกรรม ซึ่งเป็นพัฒนาการช่วงต้นก่อนที่พระพุทธศาสนาหายานอนันนิกายจะได้เริ่มมีการเผยแผ่ที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้อนันนิกายกลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวเวียดนามในประเทศไทย และสามารถตั้งมั่นอย่างถาวรในผืนแผ่นดินประเทศไทยได้จนถึงปัจจุบัน

อนันนิกายกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

นอกจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อนันนิกายในอดีตที่ได้นำเสนอในข้างต้น ซึ่งสามารถสืบค้นได้จากฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มีการจดบันทึกไว้ในอดีต ในหัวข้อนี้จะได้นำเสนอการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันของคณะสงฆ์อนันนิกาย พระพุทธศาสนาหายานอนันนิกายได้มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ โทรทัศน์ และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ โดยมีคลื่นวิทยุของอนันนิกาย คือ คลื่นมหายาน FM 101.25 MHz วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง อ.สามพราน จ.นครปฐม โดยการดูแลของ องสรพจนสุนทร (พิสิษฐ์ เกียนบัว) ผู้ช่วยปลัดขวาอนันนิกาย, ประธานสัมพันธ์คณะสงฆ์อนันนิกาย, เจ้าอาวาสวัดธรรมปัญญาารามบางม่วง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ติดตามคลื่นวิทยุดังกล่าวล้วนมีความชื่นชมว่า เป็นคลื่นวิทยุที่ให้สาระทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีการบอกต่อกันอย่างกว้างขวาง (คัม แซ่ก้วย, 2567)

ภาพที่ 2 คลื่นวิทยุมหายาน FM 101.25 MHz วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง อ.สามพราน จ.นครปฐม
(องสรพจนสุนทร, 2568)

อีกทั้งยังได้มีการออกรายการโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาหายานอนันมิกายให้ให้เห็นอยู่เป็นประจำอีกด้วย จากการสัมภาษณ์ผู้ชมรายการทำให้ทราบว่า เมื่อได้รับชมแล้วมีความเข้าใจ และรู้จักอนันมิกายมากขึ้น (คิม แซ่ก้วย, 2567)

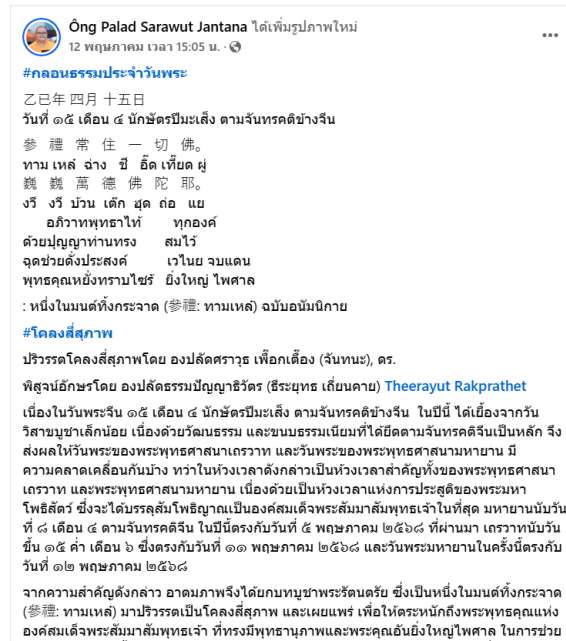

ภาพที่ 3 การบันทึกเทป EP.2 รายการ: พุทธธรรมนำปัญญา ออกอากาศทาง สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT) (วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง (พระยูไลโกษชัย), 2567)

และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น FaceBook เป็นต้น ด้วยการบันทึกวิดีโอ และบทความเผยแผ่พระพุทธศาสนาหายานอนันมิกาย

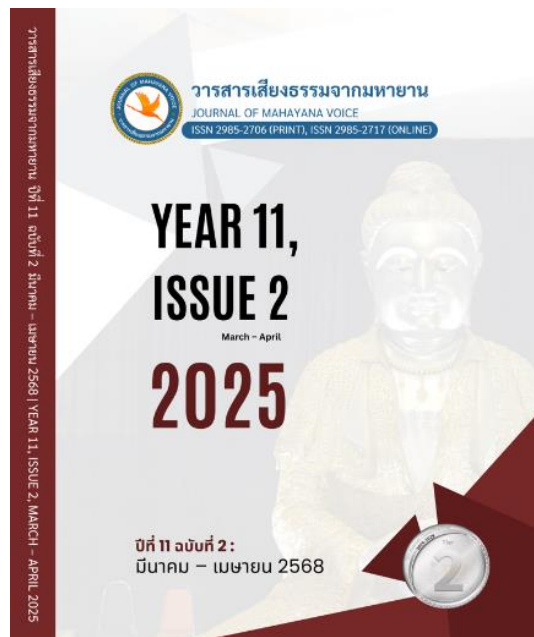

ภาพที่ 4 การประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนาอนันมิกายด้วยวิดีโอผ่าน Facebook (วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง (พระยูไลโกษชัย), 2568) ซึ่งปัจจุบันมีผู้ติดตามถึง 84,000 คน

ภาพที่ 5 การประชาสัมพันธ์เผยแพร่พระพุทธศาสนาอนัมนิกาย ด้วยบทความผ่าน Facebook

2) สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น วารสาร พระพุทธศาสนามหายานอนัมนิกายได้มีการทำวารสารเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนามหายาน และเผยแพร่บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายในชื่อ วารสารเสียงธรรมจากมหายาน ซึ่งอยู่ใน TCI ฐาน 2 ปัจจุบันวารสารดังกล่าวได้มีการตีพิมพ์มาเป็นปีที่ 11 และตีพิมพ์ 6 ฉบับต่อปีโดยใน 1 ปี มีผู้ตีพิมพ์ 234 เรื่อง และมีผู้เยี่ยมชม 29,339 คน (สุริยา แสงอินตา, 2568) และหนังสือธรรมะต่าง ๆ

ภาพที่ 6 วารสารเผยแพร่พระพุทธศาสนามหายานอนัมนิกายในชื่อ วารสารเสียงธรรมจากมหายาน ซึ่งอยู่ใน TCI ฐาน 2 (สุริยา แสงอินตา, 2568)

3) พิธีกรรม พระพุทธศาสนามหายานอนันมิกายมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่มีความสำคัญ และมีการประกอบกับทำนองดนตรี ทำให้เกิดความสุนทรีย์ ที่ประสมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีความคล้ายคลึงกับมหายานในพื้นที่อื่น ๆ ทว่ากลับมีความโดดเด่นในฉบับอนันมิกายแห่งประเทศไทย ด้วยการประยุกต์เข้ากับดนตรีไทยหลายมนต์พิธี ส่งผลให้กลายเป็นอัตลักษณ์ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เช่น เพลงแม่แล้ลำปาง เพลงสืงวล เพลงครวญ เป็นต้น (พระศราวุธ จันทนะ, 2565) ซึ่งในแต่ละปีมีผู้นิมนต์ พระสงฆ์อนันมิกายไปประกอบพิธีหลายแห่งทั่วประเทศ

ภาพที่ 7 พิธีกรรมทิ้งกระจาดเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอนันมิกาย

4) การสนทนาธรรม อนันมิกายถือเป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่มีศาสนิกชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อศาสนิกชนเหล่านั้นเกิดความทุกข์ร้อนใด ๆ หรือเกิดความข้องใจ และต้องการกำลังใจในการดำเนินชีวิต ต่างหันหน้าเข้าสู่วัด และขอคำปรึกษาและความช่วยเหลือจากพระภิกษุสงฆ์ทั้งสิ้น ดังนั้น การสนทนาธรรม จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถพบได้เป็นปกติในวัดต่าง ๆ ในคณะสงฆ์อนันมิกาย

5) การสังคมสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือชุมชน ตลอดจนถึงการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ต่าง ๆ โดยคณะสงฆ์อนันมิกายมีพิธีกรรมที่สำคัญในงานสังคมสงเคราะห์นั้นคือพิธีทิ้งกระจาดไทยทาน เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงได้แจกจ่ายข้าวสาร เครื่องอุปโภค และบริโภคต่าง ๆ ให้แก่ผู้ยากไร้อยู่เป็นประจำ ซึ่งนอกจากจะทำตามพิธีกรรมแล้ว ยังถือเป็นการปฏิบัติตามจิตพระโพธิสัตว์ที่เป็นหลักธรรมสำคัญหลักหนึ่งในพระพุทธศาสนามหายาน โดยในแต่ละวัดได้ทำการแจกข้าวสารไม่ต่ำกว่า 1,000 กระสอบต่อปี (องไพบูลย์กา พิระพล เพ็ญเกียรติ, 2568)

6) การบรรยาย พระพุทธศาสนามหายานอนันมิกายนอกจากการได้ผลิติดุคคาลกร ทางด้านการปกครองสงฆ์แล้ว ยังได้ผลิติดุคคาลกรทางการศึกษา โดยการศึกษาชั้นได้มีการบรรยายธรรม ตามโรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามหายานอนันมิกายเป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น เป็นอย่างมาก

ภาพที่ 8 พระสงฆ์อัครนิกายบรรยายหลักธรรมในชั้นเรียนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอัครนิกาย

7) การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด คณะสงฆ์อัครนิกายมีพระที่มีความรู้ความสามารถในด้านการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่มาก จึงมีหลายครั้งได้รับอาราธนาให้ไปแสดงการปาฐกถาธรรมที่มุ่งเน้นหลักวิชาการ ทั้งภายในวัด และนอกวัด

ภาพที่ 9 พระสมณานันท์ราชวิชาจารย์ (เดชธร เกวีกัณฐ์) ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอัครนิกาย, เจ้าอาวาสวัดถาวรราม แสดงปาฐกถาธรรม ณ โรงเรียนถาวรรวิทยา

8) การเทศนาธรรมวัตร ในช่วงปี พ.ศ.2565 ที่ผ่านมา คณะสงฆ์อัครนิกายได้ส่งพระภิกษุเข้าอบรมพระนักเทศน์ทุนเล่าเรียนหลวง รุ่นที่ 2 ณ วัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการอบรมเทศน์แบบธรรมวัตร ส่งผลให้เกิดเป็นเสียงฮือฮาเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยในปัจจุบันอัครนิกายไม่ได้มีการเทศน์แบบธรรมวัตรหรือการขึ้นธรรมาสันเทศนาหลักธรรม จึงเป็นภาพที่แปลกใหม่และเป็นที่สนใจอย่างยิ่ง

ภาพที่ 10 พระสงฆ์อานัณิกายฝึกเทศนาธรรมวัตรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอานัณิกาย

ดังที่กล่าวมา จึงทำให้เห็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อานัณิกายในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งสิ้น 8 วิธีด้วยกัน คือ (1) ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ โทรทัศน์ และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ (2) สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ (3) พิธีกรรม (4) การสนทนาธรรม (5) การสังคมสงเคราะห์ (6) การบรรยาย (7) การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด และ (8) การเทศนาธรรมวัตร เมื่อได้ทราบถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอานัณิกายทั้งในอดีตและปัจจุบันแล้ว จะได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท เพื่อเป็นการเปรียบเทียบต่อไป

วิธีการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคม โดยมีการรักษาวิธีการดั้งเดิมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกระทำไว้เป็นแบบอย่าง และเพิ่มเติมในวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เครื่องมืออำนวยความสะดวกมากมายในการแสดงธรรมต่าง ๆ จนทำให้เห็นการแสดงธรรมในหลายรูปแบบในปัจจุบัน ซึ่งมีวิธีการเผยแผ่ ดังนี้

- 1) การเทศนาธรรมวัตร คือ การแสดง หรือชี้แจงหลักธรรมต่าง ๆ โดยการใช้คำพูดปกติ เพื่ออธิบายหลักธรรมให้เกิดความเข้าใจแก่พุทธศาสนิกชน
- 2) การเทศน์มหาชาติ หรือการเทศน์แหล่ คือ การเทศน์โดยใช้เสียงและทำนองที่มีความไพเราะเพื่อความสุนทรีย์
- 3) การบรรยาย คือ การชี้แจงหรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจมากขึ้น
- 4) การสนทนาธรรม คือ การพูดคุยหารือในหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

5) การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด คือ การแสดงธรรมที่มุ่งเน้นหลักวิชาการ โดยการแสดงธรรมและพูดคุยกับผู้สนใจโดยตรง ซึ่งการปาฐกถาธรรมในวัดมุ่งเน้นให้ผู้ที่ต้องการฟังธรรมมาที่วัด ส่วนปาฐกถาธรรมนอกวัดมุ่งเน้นการเผยแพร่เชิงรุกในสถานที่ต่าง ๆ ที่มีคนได้อาราธนานิมนต์ไป

6) การบรรยายธรรมทางวิทยุโทรทัศน์ และโซเชียลมีเดีย คือ การแสดงธรรมโดยการแสดงธรรมในสถานีวิทยุ และส่งผ่านคลื่นวิทยุไปสู่ผู้ฟังในพื้นที่ต่าง ๆ คล้ายกับโทรทัศน์ ที่นอกจากจะได้รับฟังเสียงแล้วยังได้รับชมภาพอีกด้วย โซเชียลมีเดียในปัจจุบันมีแอปพลิเคชันมากมาย เช่น เฟซบุ๊ก (FaceBook) ตี๊กต็อก (TikTok) และอินสตาแกรม (Instagram) และอื่น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงธรรมง่าย ๆ ด้วยตนเอง เพียงโทรศัพท์หรือเครื่องมือไม่ก็อย่างก็สามารถเผยแพร่หลักธรรมต่าง ๆ ได้ทั้งที่เป็นคลิปวิดีโอและบทความ

7) สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น วารสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุทัศน์ ต่าง ๆ ที่ในปัจจุบันพุทธสาวกต่าง ๆ ได้ให้ความนิยมทั้งการเขียนบทความวิชาการ คอลัมน์หนังสือพิมพ์ และทำหนังสือเผยแพร่หลักธรรม ซึ่งได้รับความนิยมไม่แพ้กับวิธีข้างต้น

8) กิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันพุทธสาวกในหลายพื้นที่เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก (พระครูสังฆรักษ์สาธิต บุญเอก, 2558)

ดังที่กล่าวมา จึงทำให้เห็นวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันทั้ง 8 วิธี คือ การเทศนาธรรมวัตร การเทศน์มหาชาติ การบรรยาย การสนทนาธรรม การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุโทรทัศน์ และโซเชียลมีเดีย สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลให้พระพุทธศาสนาได้รับความนิยมในวงกว้าง และตอบโจทย์พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างดี ถึงแม้ปัจจุบันต่างมีข่าวเสียหายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่บ้างแต่ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่างไม่ได้ลดลงจากเดิม จากการที่กล่าวมานี้จะได้นำวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอนัมนิกาย และเถรวาทมานำเสนอเพื่อให้เห็นความเหมือนดังที่จะได้กล่าวต่อไป

เปรียบเทียบการวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของอนัมนิกายและเถรวาท

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาอนัมนิกาย และเถรวาทล้วนมีวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันอยู่ทั้ง 8 ข้อคือ และมีความแตกต่างกัน ซึ่งในการเปรียบเทียบนี้จะได้วิเคราะห์เพียงข้อที่สามารถมองเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนคือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ โทรทัศน์ และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การสนทนาธรรม การบรรยาย การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด การเทศนาธรรมวัตร ล้วนมีความคล้ายคลึงกันคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการเผยแพร่และสอดแทรกกับการนำไปใช้กับการดำเนินชีวิต

พิธีกรรม ในทางอนัมนิกายได้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยยกพระสูตรทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการประกอบพิธี และมีการใช้ท่วงทำนองดนตรี เพื่อให้เกิดความสุนทรีย์ขึ้น เช่นเดียวกับการเทศน์มหาชาติ โดยเฉพาะพระเวสสันดรชาดก ส่งผลให้ผู้รับฟังได้รับบารมีในการฟังคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง เนื่องด้วยอุปนิสัยและความชอบของผู้คนนั้นมีความแตกต่างกัน จึงทำให้ผู้ที่มีการมณีสุนทรีย์อยู่แล้วให้ความสนใจในคำสอนทางพระพุทธศาสนามากขึ้น

สังคมสงเคราะห์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งพระพุทธานุสาเถรวาท และอนัมนิกาย ต่างมีการช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่นการให้ความรู้ หรือเป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา แก่พุทธศาสนิกชน และในปัจจุบันได้มีการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากโดยเฉพาะการ เมื่อเหตุการณ์ภัยธรรมชาติต่าง ๆ วัดและคณะสงฆ์ต่างเป็นศูนย์กลางในการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ประสบภัยต่าง ๆ

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แม้พระพุทธานุสาเถรวาท และอนัมนิกาย ต่างเป็นพระพุทธานุสา ที่ต่างนิกายกันอยู่ แต่วิธีการเผยแผ่พระพุทธานุสาที่คล้ายคลึงกัน ต่างกันเพียงแต่หลักธรรมที่เป็นหลัก ในการเผยแผ่ซึ่งในทางพระพุทธานุสาเถรวาทล้วนใช้หลักธรรมที่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธานุสาดั้งเดิม ในการเผยแผ่ แต่อัมนิกายได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธานุสามหายาน คือ มหายานเพื่อบำบัด หรือการมีจิตโพธิสัตว์ เพื่อการเสียสละแก่ผู้อื่น ดังในสังคัมภีร์พุทธปิณฑสูตร ที่มุ่งเน้นการเสียสละตนเองเพื่อผู้อื่น หลักสุญญตา ในปรัชญาปารมิตาสูต และพระสูตรสำคัญอื่น ๆ ผนวกกับหลักธรรมดั้งเดิมหรือหลักธรรม ทางพระพุทธานุสาเถรวาทด้วย เนื่องจากอนัมนิกาย เป็นนิกายที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ถึงแม้ต้นสาย ของนิกายจะมาจากประเทศเวียดนาม แต่ในปัจจุบันล้วนมีผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทสืบศาสนทายาท เป็นคนไทยในพื้นที่ต่าง ๆ และมีการเรียนนิกธรรมตั้งแต่ชั้น ตรี โท เอก เช่นเดียวกับคณะสงฆ์เถรวาท จึงทำให้อัมนิกายมีความรู้เรื่องพระพุทธานุสาเถรวาทด้วย

ภาพที่ 11 เปรียบเทียบการวิธีการเผยแผ่พระพุทธานุสาของอนัมนิกายและเถรวาท

สรุป

พระพุทธศาสนามหายานอนันนิกาย ถือเป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่ต้องใช้วิธีการเผยแผ่เพื่อสร้างพุทธศาสนิกชนด้วยวิธีการเผยแผ่ตั้งแต่อดีตที่มีวิธีการเผยแผ่ 3 วิธี คือ ปุจฉาวิสัชนากถา การเทศนาธรรมวัตรพิธีกรรม ซึ่งเป็นรากฐานให้คณะสงฆ์อนันนิกายเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวเวียดนามในประเทศไทย และพุทธศาสนิกชนทั่วไป และสามารถตั้งมั่นอย่างถาวรในผืนแผ่นดินประเทศไทยได้จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งพัฒนาการด้านการเผยแผ่ทั้ง 8 วิธี อันประกอบไปด้วย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุ โทรทัศน์ และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ พิธีกรรม การสนทนาธรรม การสังคมนาการ การบรรยาย การปาฐกถาทั้งในและนอกวัด การเทศนาธรรมวัตร ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนันนิกายแห่งประเทศไทยที่จะส่งผลให้กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวเวียดนามในประเทศไทย และสามารถตั้งมั่นอย่างถาวรในผืนแผ่นดินประเทศไทยต่อไปในอนาคต นอกจากนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนันนิกายยังมีความคล้ายคลึงกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีวิธีการ 8 อย่างเช่นเดียวกัน ต่างเพียงหลักธรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ และที่สำคัญพระพุทธศาสนามหายานโดยเฉพาะอนันนิกายยังมีวิธีการเผยแผ่ที่มากกว่าพิธีกรรมดังที่หลายท่านเข้าใจ

เอกสารอ้างอิง

- คณะสงฆ์อนันนิกายแห่งประเทศไทย. (1 กันยายน 2567). *ทำเนียบวัด คณะสงฆ์อนันนิกายแห่งประเทศไทย* 2567. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568, จาก <https://www.anamnikayathai.com/anam-sect-temple-house>
- คิม แซ่ก๊วย. (2567). ชาวบ้านตลาดคลอง 16 อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา. *สัมภาษณ์*, 10 ตุลาคม.
- ทวีศักดิ์ คูวัฒนา. (2562). คำสอนเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามหายาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(4), 1140-1151.
- พระคณานิมนธรรมวิธานาจารย์. (2567). *หนังสือที่ระลึก วัดอุภัยราชบำรุง (วัดญวนตลาดน้อย) ครบ 236 ปี พุทธศักราช 2566*. กรุงเทพฯ: วิ พลัส กรุ๊ป (ไทยแลนด์).
- พระครูสังฆรักษ์สาธิต บุญเอก. (2558). พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน. *นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 1(1), 1-14.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2478). *จดหมายเหตุพระราชนิพนธ์วันพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาค 10*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- พระศราวุธ จันทนะ. (2565). การอนุวัติวัฒนธรรมของอนันนิกาย. *วารสาร มจร โสธรปริทรรศน์*, 2(1), 2.
- _____. (2565). อนันนิกาย: มหายานที่ฟื้นคืน. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 2(2), 167-168.

วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง (พระยูไลโกชัยย์). (2 ธันวาคม 2567). *บันทึกเทป EP.2 รายการ: พุทธธรรมนำปัญญา ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (NBT)*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568, จาก <https://www.facebook.com/watch/?v=1541559586723057>.

_____. (2 พฤษภาคม 2568). *ไหว้พระ วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568, จาก <https://www.facebook.com/reel/1885895928892153>.

วัดอุภัยราชบำรุง. (2543). *อุภัยฉลอง 2543*. กรุงเทพฯ: ประชาชน.

สุริยา แสงอินตา. (2568). หัวหน้ากองบรรณาธิการ วารสารเสียงธรรมจากมหายาน. *สัมภาษณ์*, 16 มิถุนายน.

_____. (30 เมษายน 2568). *วารสารเสียงธรรมจากมหายาน*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568, จาก <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/nsc/issue/view/365>.

องใบฎีกาพิระพล เพ็ญเกียรติ. (2568). ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอุภัยภาติการาม จ.ฉะเชิงเทรา. *สัมภาษณ์*, 16 มิถุนายน.

องสรพจนสุนทร. (20 มีนาคม 2568). *เสียงธรรมจากมหายาน*. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568, จาก <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.mahayan.myddtvmahayan&hl=th&pli=1>.

MGR Online. (3 มีนาคม 2551). “กงเต็กหลวง” ประวัติศาสตร์ ถวายแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ. สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2568, จาก <https://mgronline.com/live/detail/9510000026064>.